

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ  
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»**

Кваліфікаційна наукова  
праця на правах рукопису

**ДУБОВОЙ Володимир Володимирович**

УДК 378.147:796.011.3+373.3(043.3)

**ДИСЕРТАЦІЯ**

**ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ  
КУЛЬТУРИ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я УЧНІВ  
ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

Галузь знань 01 – Освіта / Педагогіка

Спеціальність 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями)

Подається на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

\_\_\_\_\_ В. В. Дубовой

Науковий керівник: **Караман Олена Леонідівна**, доктор педагогічних наук,  
професор

Полтава – 2024

## АНОТАЦІЯ

**Дубовой В. В. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.**

– Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 01 – Освіта/Педагогіка, за спеціальністю 015 – Професійна освіта (за спеціалізаціями). – Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Полтава, 2024.

Актуальність проблеми дослідження зумовлена насамперед сукупністю суперечностей, зокрема між об'єктивною потребою в підготовці вчителів з високим ступенем усвідомлення значущості формування соціального здоров'я учнів початкової школи та недостатнім рівнем розробки цього питання в педагогічній теорії й практиці; потребою суспільства у вчителів, здатних на високому професійному рівні виховувати соціально здорових учнів початкової школи, та рівнем сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичного виховання до здійснення цього процесу.

У результаті аналізу наукових праць встановлено недостатнє розроблення проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи незважаючи на її кричущу актуальність. Достатньо активно досліджуються проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів як у вітчизняній, так і зарубіжній науковій літературі. Натомість проблема професійної підготовки майбутніх педагогів загалом і майбутніх учителів фізичної культури зокрема в напрямку формування їх готовності виховання соціально здорових учнів початкових класів залишається не дослідженою.

На основі теоретичного аналізу наукової літератури розроблено критеріальну базу дослідження, зокрема критерії професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи: ціннісно-мотиваційний (вміщує такі показники:

мотивація до формування соціального здоров'я учнів початкової школи, потреба у професійному зростанні в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи), особистісно-діяльнісний (показниками критерію визначено професійно важливі якості – емпатійність, креативність, волюва рішучість), науково-теоретичний (розкривається через сукупність знань за трьома інформаційними блоками: «Загальні аспекти формування соціального здоров'я учнів початкової школи»; «Особливості формування соціального здоров'я учнів початкової школи»; «Роль учителя фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи») та операційно-технологічний (характеризується наявністю володіння сукупністю необхідних умінь у сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи). Розроблені критерії та показники дозволили визначити рівні професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи: I – високий, II – середній, III – низький.

Аналіз понять «соціальне здоров'я особистості», «соціальне здоров'я учнів загальноосвітніх навчальних закладів» та ін. дозволив запропонувати власне бачення поняття соціального здоров'я учнів початкової школи, яке ми розуміємо як інтегровану якість особистості учня, що характеризується здатністю до ефективної взаємодії з мікро-, мезо-, та макросередовищем, успішної соціалізації і самореалізації на засадах цінностей, знань, умінь, навичок здорового способу життя в умовах нестабільності, мінливості і непередбачуваності сучасного світу.

Дефінітивний аналіз у сфері професійної підготовки майбутніх фахівців дозволив запропонувати визначення поняття «професійна готовність майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи», яке ми розглядаємо як стійку особистісну якість, що характеризується наявністю відповідних теоретичних знань і практичних умінь, а також стійкої мотивації до формування соціального здоров'я

молодших школярів у процесі фізичної культури, переконаність у потребі професійного самовдосконалення та самореалізації.

Встановлено, що на етапі констатувального експерименту за всіма критеріями професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи на етапі вихідного контролю між контрольною та експериментальною групами не було помітних розбіжностей. У переважній більшості здобувачів вищої освіти контрольної та експериментальної груп переважав низький рівень сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до виховання соціально здорових молодших школярів.

Вивчення проблеми на теоретичному рівні дозволило розробити й науково обґрунтувати педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи, відповідно яких передбачається розвиток мотивації до формування соціального здоров'я учнів початкової школи шляхом удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; упровадження в процес фахової підготовки інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють підвищенню рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи; зорієнтованість позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури на переважно творчу самоосвітню діяльність у сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

Реалізація першої педагогічної умови відбувалась шляхом корекції змістового наповнення освітніх компонентів «Вступ до спеціальності», «Теорія і методика фізичного виховання», а також розроблення та впровадження в практику підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «014 Середня освіта (Фізична культура)» вибіркового освітнього компонента «Теорія та методика формування соціального здоров'я учнів початкової школи» зі спрямуванням на розвиток мотивації майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

У межах реалізації першої педагогічної умови також передбачалось удосконалення змісту педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти в контексті подальшого впливу на вмотивованість майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи шляхом доповнення такими завданнями: дослідження стану формування соціального здоров'я молодших школярів у межах навчального предмета «Фізична культура»; діагностика стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи; організація позакласного заходу, спрямованого на підвищення рівня сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи; розробка рекомендацій для батьків конкретної дитини в контексті виховання соціально здорової дитини в межах родини; проведення бесіди з конкретним учнем(ученицею) початкових класів з урахуванням наявних проблем зі сформованістю одного з компонентів соціального здоров'я дитини.

У межах реалізації другої педагогічної умови викладання додаткових тем до освітніх компонентів «Вступ до спеціальності», «Теорія і методика фізичного виховання», а також вибіркового освітнього компонента «Теорія та методика формування соціального здоров'я учнів початкової школи» відбувалось за допомогою таких інтерактивних форм і методів навчання: лекція-дискусія, лекція-діалог, лекція з аналізом конкретної ситуації, лекція із заздалегідь запланованими помилками, проблемна лекція, лекція-прес-конференція, а також на семінарських заняттях: «снігова куля», мозкова атака, «ажурна пилка», кейс-метод, ділова гра, «діловий театр» та ігри-стратегії, мікрвикладання та ін.

Реалізація третьої педагогічної умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи відбувалась через орієнтацію позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури переважно на творчу самоосвітню діяльність у сфері проблеми формування соціального здоров'я учнів початкової школи, зокрема шляхом написання есе на теми «Вчитель

фізичної культури. Соціально здорові діти! Майбутнє країни!», «Формування соціального здоров'я молодших школярів з особливими освітніми потребами не менш важливо, ніж для фізично здорових дітей?»; розв'язання творчих завдань (запропонувати власне бачення змісту поняття «соціальне здоров'я молодшого школяра»; розробити критерії та показники сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи з особливими потребами); розроблення проєктів (проєкт інноваційного уроку спрямованого на формування соціального здоров'я учнів початкової школи; розробки проєкту позакласного заходу, спрямованого на підвищення рівня сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи); проведення мікро-дослідження стану формування соціального здоров'я дитини в сім'ї; складання ситуаційних завдань для однокласників (мікрогруп) тощо.

Результати формувального експерименту засвідчили суттєві переваги експериментальної групи щодо рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи порівняно з контрольною групою за всіма критеріями (ціннісно-мотиваційний, особистісно-діяльнісний, науково-теоретичний, операційно-технологічний). Достовірність одержаних результатів підтверджено за допомогою критерію Пірсона $\chi^2$ . Використання методів математичної статистики підтвердило, що зміни в експериментальній групі як результат формувального експерименту значущі й перевищують за всіма критеріями зміни в контрольній групі. Усе це дозволяє вважати запропоновані педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи ефективними.

**Наукова новизна й теоретичне значення дослідження** полягають у тому, що *вперше* науково обґрунтовано педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи, що передбачають розвиток мотивації до формування соціального здоров'я учнів початкової школи шляхом

удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; упровадження в процес фахової підготовки інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють підвищенню рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи; зорієнтованість позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури переважно на творчу самоосвітню діяльність у сфері проблеми формування соціального здоров'я учнів початкової школи; *удосконалено* організаційні форми й методи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи; *подальшого розвитку набули* наукові уявлення про сутність та зміст поняття соціального здоров'я учнів початкової школи; *розроблено* критерії, показники та рівні сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

**Практичне значення одержаних результатів дослідження** полягає в їхній готовності до впровадження в процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури: розроблено вибірковий освітній компонент «Теорія та методика формування соціального здоров'я учнів початкової школи»; оновлено навчальні програми освітніх компонентів «Вступ до спеціальності», «Теорія і методика фізичного виховання» зі спрямуванням на розвиток мотивації майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи; оновлено зміст педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти в контексті подальшого зміцнення вмотивованості майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи; розроблено діагностичний інструментарій для визначення рівня сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи.

Результати дисертаційної праці можуть бути використані при розробці освітньо-професійної програми «014 Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, зокрема при вдосконаленні

навчальних програм освітніх компонентів циклу професійної підготовки, у системі підвищення кваліфікації учителів фізичної культури, створенні навчально-методичних посібників, у самоосвітній діяльності майбутніх учителів фізичної культури.

*Ключові слова:* майбутні вчителі фізичної культури, професійна підготовка, педагогічні умови, соціальне здоров'я, учні початкової школи.

## СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

*Статті в наукових фахових виданнях України, які зокрема включені до міжнародних наукометричних баз:*

1. Зайцев В. О., Дубовой О. В., Бабич Л. М., **Дубовой В. В.** Реалізація педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Випуск 77. Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2020. С. 98–102. DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.77.22>

<https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/77/24.pdf>

2. Пристинский В. М., Дубовой О. В., Зайцев В. О., **Дубовой В. В.** Аналіз навчальних програм щодо вмотивованості молодших підлітків до занять фізичною культурою в контексті реформування системи загальної середньої освіти. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки)*. Старобільськ, 2021. Вип.2 (340). Ч. I. С. 139–156. DOI: 10.12958/2227-2844-2021-2(340)-1-139-155

[https://www.researchgate.net/publication/351935798\\_Visnik\\_No\\_2\\_340\\_kviten\\_2\\_021](https://www.researchgate.net/publication/351935798_Visnik_No_2_340_kviten_2_021)

3. Дубовой О. В., Бабич В. І., **Дубовой В. В.**, Зайцев В. О., Галюза С. С., Гордієнко П. Ю., Малькова Я. П. Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в умовах дистанційного



навчання в університетах. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2021. № 6 (344), жовтень. Ч. 2. С. 40–48. DOI: 10.12958/2227-2844-2021-6(344)-2-40-48

<http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9261/1/4.%20Dubovoy%2C%20Babych%2C%20Dubovoy%2C%20Zaytsev%2C%20Halyuza%2C%20Hordiienko%2C%20Mal%20E2%80%99kova.pdf>

4. Бабич В. І., **Дубовой В. В.**, Дубовой О. В., Бабич Л. М., Галюза С. С. Формування соціального здоров'я дітей із особливими потребами в умовах інклюзивної освіти. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. № 85. С. 9–12.

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.85.02>

5. Андреев П. Ю., Дубовой О. В., **Дубовой В. В.** Сучасний стан цифрової трансформації та штучний інтелект як засіб цифровізації освітнього процесу в галузі фізичної культури і спорту. *Вісник луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2022. № 3 (351) квітень С. 116–126. DOI: 10.12958/2227-2844-2022-3(351)-116-126

<http://visnyk.luguniv.edu.ua/index.php/vped/article/view/827/834>

6. **Дубовой В. В.** Пошук шляхів удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2023. № 95. С. 35–39.

<https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/nc-95>

*Стаття в зарубіжному науковому виданні:*

7. Babych V., Kurilo V., Prystynskyi V., Dubovoi O., Boychuk Yu., Kharchenko S., Zaitsev V., **Dubovoi V.**, Gazaiev V. Identifying the interconnection between self-esteem and the development rate of agility and speed of girls at the age of 13 in the process of physical education. *Journal for Educators, Teachers and Trainers*. Vol. 13(3). 2022. P. 111–120. DOI: 10.47750/jett.2022.13.03.012

<https://jett.labosfor.com/index.php/jett/article/view/834/584>

8. Babych V., Dubovoi O., Zaitsev V., Rydzal Yu., Saienko V., **Dubovoi V.**, Babych L. Improvement of teaching methods of theoretical component of physical education (with the application of author teaching techniques) in the context of improving the level of social health of students of the special medical group. *Journal for Educators, Teachers and Trainers*. 2022. Vol. 13(5). DOI: 10.47750/jett.2022.13.05.001

<https://jett.labosfor.com/index.php/jett/article/view/1097/655>

9. Дубовой О. В., Бабич В. І., **Дубовой В. В.** Застосування інноваційних підходів до організації фізичного виховання як важлива умова підвищення у студентів спеціальної медичної групи рівня впевненості в собі та власних можливостях. Katowice, Poland. 2021.

[https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/bitstream/123456789/3717/1/Mono%2044-941-980\\_merged.pdf](https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/bitstream/123456789/3717/1/Mono%2044-941-980_merged.pdf)

*Статті в інших виданнях, матеріали конференцій:*

10. Дубовой О. В., **Дубовой В. В.** «Концепція курсу «вступ до спеціальностей галузі «фізичне виховання і спорт»». XXI Міжнародна науково-практична конференція «Informational, modern and recent theories of development», 29–31 травня 2023 р., Мадрид, Іспанія. Sectionname – Педагогіка. 2023. С. 209–212.

<https://eu-conf.com/events/informational-modern-and-recent-theories-of-development/>

11. Малькова Я., Бабич В., **Дубовой В.** Місце освітнього компонента «олімпійський і професійний спорт» в контексті професійної підготовки майбутніх тренерів до формування соціального здоров'я юних паралімпійців. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»* (September 8, 2023; Chicago, USA). 2023. С. 124–125.

<https://previous.scientia.report/index.php/archive/issue/view/08.09.2023>

12. Бабич В., Малькова Я., **Дубовой В.**, Зайцев В. Пошук шляхів підвищення спортивної майстерності юних паралімпійців з урахуванням стану

сформованості соціального здоров'я. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*, (September 8, 2023; Chicago, USA). 2023. С. 129–130.

<https://previous.scientia.report/index.php/archive/issue/view/08.09.2023>

13. Гадючко О. С., Павлюк О. М., **Дубовой В. В.** Управління процесами спортивної підготовки у країнах Європи. *Науковий огляд актуальних подій, досягнень і проблеми: збірник наукових праць «SCIENTIA» Збірник матеріалів I Міжнар. наук.-теор Конференція*. Берлін. 2023. С. 312–315.

[https://previous.scientia.report/index.php/archive/issue/view/01.12.2023?utm\\_source=eSputnik-promo&utm\\_medium=email&utm\\_campaign=SCIENTIA\\_Konferenc%D1%96ja%7C\\_Status%20:opubl%D1%96kovano&utm\\_content=2330512948](https://previous.scientia.report/index.php/archive/issue/view/01.12.2023?utm_source=eSputnik-promo&utm_medium=email&utm_campaign=SCIENTIA_Konferenc%D1%96ja%7C_Status%20:opubl%D1%96kovano&utm_content=2330512948)

14. Дубовой О. В., **Дубовой В. В.**, Нескородев А. А. Принципи багаторічного планування та варіативності тренувальних навантажень у підготовці пауерліфтерів. *VI Міжнародна науковопрактична конференція «Theory and practice of the development of technical sciences»*. Prague, Czech Republic. 2024. С. 236–241.

[https://eu-conf.com/events/theory-and-practice-of-the-development-of-technical-sciences/?utm\\_source=eSputnik-promo&utm\\_medium=email&utm\\_campaign=EU-CONF-Sbornik\\_materialov\\_konferencii\\_opublikovan&utm\\_content=909227822](https://eu-conf.com/events/theory-and-practice-of-the-development-of-technical-sciences/?utm_source=eSputnik-promo&utm_medium=email&utm_campaign=EU-CONF-Sbornik_materialov_konferencii_opublikovan&utm_content=909227822)

15. Дубовой О. В., **Дубовой В. В.**, Васюра В. С. Психологічна підготовка як ключовий компонент ефективного самозахисту в сучасному світі. *VII Міжнародна науковопрактична конференція «Information technologies in education, technology and industry»*. Мадрид. 2024. С. 195–198.

[https://eu-conf.com/events/information-technologies-in-education-technology-and-industry/?utm\\_source=eSputnik-promo&utm\\_medium=email&utm\\_campaign=EU-CONF-Sbornik\\_materialov\\_konferencii\\_opublikovan&utm\\_content=909227822](https://eu-conf.com/events/information-technologies-in-education-technology-and-industry/?utm_source=eSputnik-promo&utm_medium=email&utm_campaign=EU-CONF-Sbornik_materialov_konferencii_opublikovan&utm_content=909227822)

## ABSTRACT

**Dubovoi V. V. Professional training of future teachers of physical education for the formation of social health of primary school students. – Qualifying scientific work on manuscript rights.**

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in the field of knowledge 01 – Education/Pedagogy by specialty 015 – Professional education (by specialization). – State institution «Luhansk National Taras Shevchenko University», Poltava, 2024.

The relevance of the research problem is primarily due to a set of contradictions, particularly between the objective need to train teachers with a high level of awareness regarding the importance of forming social health among primary school students and the insufficient development of this issue in pedagogical theory and practice; between society's need for teachers capable of nurturing socially healthy primary school students at a high professional level and the degree of future physical education teacher's professional readiness to implement this process.

The analysis of scientific papers reveals that the issue of professional training for future physical education teachers in forming social health among primary school students is inadequately developed, despite its pressing relevance. The problems of professional training for future educators are being studied quite actively in both domestic and foreign scientific literature. However, the issue of professional training for future educators in general, and future physical education teachers in particular, in the context of their readiness to nurture socially healthy primary school students, remains unexplored.

Based on a theoretical analysis of scientific literature, the criterion base for the research has been developed, specifically the criteria for the professional readiness of future physical education teachers to form social health among primary school students: value-motivational (including indicators such as motivation to form social health among primary school students and the need for professional growth in this area), personal-activity (with indicators such as

empathy, creativity, and volitional determination), scientific and theoretical (revealed through a set of knowledge across three informational blocks: «General aspects of forming social health among primary school students», «Features of forming social health among primary school students», and «The role of the physical education teacher in forming social health among primary school students»), and operational-technological (characterized by the possession of necessary skills in the field of forming social health among primary school students). These criteria and indicators allowed for the determination of levels of professional readiness of future physical education teachers to form social health among primary school students: I – high, II – medium, III – low.

Analysis of the concepts «personal social health», «social health of students of general educational institutions», etc. allowed us to offer our own vision of the concept of social health of elementary school students, which we understand as an integrated quality of the student's personality, characterized by the ability to effectively interact with the micro-, meso-, and macro-environment, successful socialization and self-realization based on values, knowledge, skills, healthy lifestyle skills in conditions of instability, variability and unpredictability of the modern world. The definitional analysis in the field of professional training for future specialists allowed us to propose a definition for the concept of «professional readiness of future physical education teachers to form social health of primary school students». We view it as a stable personal quality characterized by the availability of relevant theoretical knowledge and practical skills, as well as a strong motivation to form social health of primary school students through physical education, and a conviction in the need for professional self-improvement and self-realization.

It was established that during the initial phase of the experimental study, there were no significant differences between the control and experimental groups in terms of all the criteria for the professional readiness of future physical education teachers to form social health among primary school students. The majority of higher education students in both the control and experimental groups

demonstrated a low level of professional readiness to nurture socially healthy primary school students.

The theoretical study of the problem allowed us to develop and scientifically substantiate the pedagogical conditions for the professional training of future physical education teachers to form social health among primary school students. These conditions include: developing motivation to form social health among primary school students by improving the content of professional training for future physical education teachers; and implementing interactive forms and methods of teaching in the professional training process, which enhance the professional readiness of future physical education teachers to form social health among primary school students; and orienting extracurricular independent work of future physical education teachers towards predominantly creative self-educational activities in the field of forming social health among primary school students.

The implementation of the first pedagogical condition involved correcting the content of specific educational components such as «Introduction to the Specialty» and «Theory and Methods of Physical Education», as well as developing and introducing a special course «Theory and Methods of Forming Social Health among Primary School Students» into the training practice for higher education students specializing in «014 Secondary Education (Physical Education)». This course aimed at developing the motivation of future physical education teachers to form social health of primary school students. Within the framework of the first pedagogical condition, it was also planned to improve the content of pedagogical practice in general secondary education institutions in the context of further increasing the motivation of future physical education teachers to form social health among primary school students. This was achieved by adding tasks such as: researching the state of social health formation among young students within the subject «Physical Education»; diagnosing the state of social health formation among primary school students; organizing extracurricular activities aimed at enhancing the level of social health formation among primary school students; developing recommendations for the parents of a specific child regarding raising a

socially healthy child within the family; and conducting a conversation with a specific primary school student, taking into account the existing problems concerning the formation of one of the components of the child's social health.

As part of implementing the second pedagogical condition, additional topics were taught within the educational components «Introduction to the Specialty», «Theory and Methods of Physical Education», as well as the special course «Theory and Methods of Forming Social Health among Primary School Students» using interactive forms and teaching methods such as lecture-discussion, lecture-dialogue, lecture with analysis of specific situations, lecture with pre-planned mistakes, problem-based lecture, lecture-press conference, and during seminars: «snowball», brainstorming, «jigsaw», case method, business game, “business theater” and strategy games, micro-teaching, and others.

The implementation of the third pedagogical condition for the professional training of future physical education teachers in forming social health among primary school students was achieved by orienting extracurricular independent work of future physical education teachers mainly towards creative self-educational activities in the field of forming social health among primary school students, specifically through: writing essays on topics such as «Physical Education Teacher. Socially Healthy Children! The Future of the Country!» and «Is forming social health among primary school students with special educational needs as important as for physically healthy children?»; solving creative tasks (proposing one's own vision of the concept «social health of a primary school student»; developing criteria and indicators for the formation of social health among primary school students with special needs); developing projects (an innovative lesson project aimed at forming social health among primary school students; developing a project for an extracurricular activity aimed at enhancing the level of social health formation among primary school students); conducting a micro-research (research on the state of forming a child's social health in the family); creating situational tasks for classmates (micro-groups), and more.

The results of the formative experiment demonstrated significant advantages of the experimental group regarding the level of professional readiness of future physical education teachers to form social health of primary school students compared to the control group across all criteria (value-motivational, personal-activity, scientific-theoretical, operational and technological). The reliability of the obtained results was confirmed using Pearson's chi-squared test ( $\chi^2$ ). The use of mathematical statistics methods confirmed that the changes in the experimental group as a result of the formative experiment were significant and exceeded the differences in the control group across all criteria. The aforementioned allows us to consider the proposed pedagogical conditions for the professional training of future physical education teachers to form social health of primary school students as effective.

**The scientific novelty and theoretical significance of the research** lie in the fact that: *for the first time*, the pedagogical conditions for the professional training of future physical education teachers in forming social health among primary school students have been theoretically substantiated. These conditions include developing motivation to form social health among primary school students by improving the content of professional training for future physical education teachers; and introducing interactive forms and teaching methods in the professional training process, which enhance the professional readiness of future physical education teachers to form social health among primary school students; and orienting extracurricular independent work of future physical education teachers towards predominantly creative self-educational activities in the field of forming social health among primary school students. The organizational forms and methods of professional training for future physical education teachers in forming social health of primary school students *have been improved*. The scientific understanding of the essence and content of social health of primary school students *has been further developed*, as well as the criteria, indicators, and levels of professional readiness of future physical education teachers in forming social health among primary school students.



**The practical significance of the research results** lies in their readiness for implementation in the training process of future physical education teachers: a special course «Theory and Methods of Forming Social Health among Primary School Students» has been developed; the educational programs of the components «Introduction to the Specialty» and «Theory and Methods of Physical Education» have been updated to focus on developing the motivation of future physical education teachers to form social health among primary school students; the content of pedagogical practice in general secondary education institutions has been updated to further strengthen the motivation of future physical education teachers to form social health of primary school students; diagnostic tools have been developed to determine the level of readiness of future physical education teachers in forming social health among primary school students.

The results of the dissertation can be used in the development of the educational and professional program «014 Secondary Education (Physical Education)» for the first (bachelor's) level of higher education, particularly in improving the curricula of the professional training cycle components, in the system of professional development for physical education teachers, in the creation of educational and methodological manuals, and in the self-educational activities of future physical education teachers.

*Key words:* future physical education teachers, professional training, pedagogical conditions, social health, primary school students.

*Articles in specialized scientific publications of Ukraine, in particular, which are included in international scientometric databases:*

1. Zaitsev V. O., Dubovoi O. V., Babych L. M., Dubovoi V. V. Realizatsiia pedahohichnykh umov profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv osnov zdorovia do pozaklasnoi roboty z uchniamy osnovnoi shkoly. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Vypusk 77. Kyiv: Vydavnychiy dim «Helvetyka», 2020. S. 98–102. DOI <https://doi.org/10.26907/2542-0410.2020.77.98-102>.

[//doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.77.22](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2020.77.22)

<https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/archive/77/24.pdf>

2. Prystynskiy V. M., Dubovoi O. V., Zaitsev V. O., Dubovoi V. V. Analiz navchalnykh prohram shchodo vmotyvovanosti molodshykh pidlitkiv do zaniat fizychnoiu kulturoiu v konteksti reformuvannia systemy zahalnoi serednoi osvity. Visnyk Luhanskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka (pedahohichni nauky). m. Starobilsk. 2021. Vyp.2 (340). Ch. I. S. 139-156. DOI: 10.12958/2227-2844-2021-2(340)-1-139-155

[https://www.researchgate.net/publication/351935798\\_Visnik\\_No\\_2\\_340\\_kviten\\_2021](https://www.researchgate.net/publication/351935798_Visnik_No_2_340_kviten_2021)

3. Dubovoi O. V., Babych V. I., Dubovoi V. V., Zaitsev V. O., Haliuza S. S., Hordiienko P. Yu., Malkova Ya. P. Problemy profesiinoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv z fizychnoi kultury i sportu v umovakh dystantsiinoho navchannia v universytetakh. Visnyk LNU imeni Tarasa Shevchenka. 2021. № 6 (344), Ch. II. DOI: 10.12958/2227-2844-2021-6(344)-2-40-48

<http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9261/1/4.%20Dubovoy%20C%20Babych%20C%20Dubovoy%20C%20Zaytsev%20C%20Halyuza%20C%20Hordiienko%20C%20Mal%20E2%80%99kova.pdf>

4. Babych V. I., Dubovoi V. V., Dubovoi O. V., Babych L. M., Haliuza S. C. Formuvannia sotsialnogo zdorovia ditei iz osoblyvymy potrebamy v umovakh inkluzyvnoi osvity. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy. 2022. № 85. S. 9–12.

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.85.02>

5. Andreiev P. Yu., Dubovoi O. V., Dubovoi V. V. Suchasnyi stan tsyfrovoy transformatsii ta shtuchnyi intelekt yak zasib tsyfrovizatsii osvitnoho protsesu v haluzi fizychnoi kultury i sportu. Visnyk luhanskoho natsionalnogo universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Pedahohichni nauky. 2022. № 3 (351) kviten. S. 116 – 126. DOI: 10.12958/2227-2844-2022-3(351)-116-126

<http://visnyk.luguniv.edu.ua/index.php/vped/article/view/827/834>

6. Dubovoi V. V. Poshuk shliakhiv udoskonalennia zmistu profesiinoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury u formuvanni sotsialnoho zdorovia uchniv pochatkovoii shkoly. Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy». 2023. № 95. S. 35–39.  
<https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/nc-95>

*Publications in the scientific specialized editions of foreign states and in the editions included in the list of international scientometric databases:*

7. Babych V., Kurilo V., Prystynskyi V., Dubovoi O., Boychuk Yu., Kharchenko S., Zaitsev V., **Dubovoi V.**, Gazaiev V. Identifying the interconnection between self-esteem and the development rate of agility and speed of girls at the age of 13 in the process of physical education. *Journal for Educators, Teachers and Trainers*. 2022. Vol. 13(3). P. 111–120. DOI: 10.47750/jett.2022.13.03.012  
<https://jett.labosfor.com/index.php/jett/article/view/834/584>

8. Babych V., Dubovoi O., Zaitsev V., Rydzal Yu., Saienko V., Dubovoi V., Babych L. Mprovement of teaching methods of theoretical component of physical education (with the application of author teaching techniques) in the context of improving the level of social health of students of the special medical group. *Journal for Educators, Teachers and Trainers*. 2022. Vol. 13(5). DOI: 10.47750/jett.2022.13.05.001  
<https://jett.labosfor.com/index.php/jett/article/view/1097/655>

9. Dubovoi O. V., Babych V. I., Dubovoi V. V. Zastosuvannia innovatsiinykh pidkhodiv do orhanizatsii fizychnoho vykhovannia, yak vazhlyva umova pidvyshchennia u studentiv spetsialnoi medychnoi hrupy rivnia upevnenosti v sobi ta vlasnykh mozhlyvostiakh. Katowice, Poland. 2021.  
[https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/bitstream/123456789/3717/1/Mono%2044-941-980\\_merged.pdf](https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/bitstream/123456789/3717/1/Mono%2044-941-980_merged.pdf)

*Publications in other publications:*

10. Dubovoi O. V., Dubovoi V. V. «Kontseptsiia kursu «vstup do spetsialnosti haluzi «fizychni vykhovannia i sport»». Uchast u XXI Mizhnarodnii naukovo-praktychnii konferentsii «Informational, modern and recent theories of development», 29–31 travnia 2023 r., Madryd, Ispaniia. Sectionname – Pedagogika. 2023. S. 209–212. <https://eu-conf.com/events/informational-modern-and-recent-theories-of-development/>

11. Malkova Ya., Babych V., & Dubovoi V. Mistse osvitnoho komponenta «olimpiiskyi i profesiinyi sport» v konteksti profesiinoi pidhotovky maibutnikh treneriv do formuvannia sotsialnoho zdorovia yunyk paralimpiitsiv. Collection of Scientific Papers «SCIENTIA», (September 8, 2023; Chicago, USA). 2023. S. 124–125.

<https://previous.scientia.report/index.php/archive/issue/view/08.09.2023>

12. Babych V., Malkova Ya., Dubovoi V., & Zaitsev V. Poshuk shliakhiv pidvyshchennia sportyvnoi maiternosti yunyk paralimpiitsiv z urakhuvannia stanu sformovanosti sotsialnoho zdorovia. Collection of Scientific Papers «SCIENTIA», (September 8, 2023; Chicago, USA). 2023. S. 129–130.

<https://previous.scientia.report/index.php/archive/issue/view/08.09.2023>

13. Hadiuchko O. S., Pavliuk O. M., Dubovoi V. V. Upravlinnia protsesamy sportyvnoi pidhotovky u krainakh yevropy. Naukovyi ohliad aktualnykh podii, dosiahnen i problemy: zbirnyk naukovykh prats «SCIENTIA» Zbirnyk materialiv I Mizhnar. nauk.-teor Konferentsiia. Berlin. 2023. S. 312–315.

[https://previous.scientia.report/index.php/archive/issue/view/01.12.2023?utm\\_source=eSputnik-](https://previous.scientia.report/index.php/archive/issue/view/01.12.2023?utm_source=eSputnik-)

[promo&utm\\_medium=email&utm\\_campaign=SCIENTIA\\_Konferenc%D1%96ja%7C\\_Status :opubl%D1%96kovano&utm\\_content=2330512948](https://previous.scientia.report/index.php/archive/issue/view/01.12.2023?utm_source=eSputnik-promo&utm_medium=email&utm_campaign=SCIENTIA_Konferenc%D1%96ja%7C_Status%20:opubl%D1%96kovano&utm_content=2330512948)

14. Dubovoi O. V., Dubovoi V. V., Neskoriyev A. A. Pryntsypy bahatorichnoho planuvannia ta variatyvnosti trenuvalnykh navantazhen u pidhotovtsi pauerlifteriv. VI Mizhnarodna naukovopraktychna konferentsiia «Theory and practice of the development of technical sciences». Prague, Czech

Republic. 2024. S. 236–241. [https://eu-conf.com/events/theory-and-practice-of-the-development-of-technical-sciences/?utm\\_source=eSputnik-promo&utm\\_medium=email&utm\\_campaign=EU-CONF-Sbornik\\_materialov\\_konferencii\\_opublikovan&utm\\_content=909227822](https://eu-conf.com/events/theory-and-practice-of-the-development-of-technical-sciences/?utm_source=eSputnik-promo&utm_medium=email&utm_campaign=EU-CONF-Sbornik_materialov_konferencii_opublikovan&utm_content=909227822)

15. Dubovoi O. V., Dubovoi V. V., Vasiura V. S. Psykholohichna pidhotovka yak kliuchovyi komponent efektyvnoho samozakhystu v suchasnomu sviti. VII Mizhnarodna naukovopraktychna konferentsiia «Information technologies in education, technology and industry». Madryd. 2024. S. 195–198. [https://eu-conf.com/events/information-technologies-in-education-technology-and-industry/?utm\\_source=eSputnik-promo&utm\\_medium=email&utm\\_campaign=EU-CONF-Sbornik\\_materialov\\_konferencii\\_opublikovan&utm\\_content=909227822](https://eu-conf.com/events/information-technologies-in-education-technology-and-industry/?utm_source=eSputnik-promo&utm_medium=email&utm_campaign=EU-CONF-Sbornik_materialov_konferencii_opublikovan&utm_content=909227822)

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП.....</b>	<b>23</b>
<b>РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....</b>	<b>31</b>
1.1. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи як психолого-педагогічна проблема .....	31
1.2. Сутність і зміст поняття «соціальне здоров'я учнів початкової школи».....	52
1.3. Діагностика стану професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.....	61
Висновки до розділу 1.....	97
<b>РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ.....</b>	<b>102</b>
2.1. Розробка та наукове обґрунтування педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.....	102
2.2. Характеристика процесу впровадження розроблених педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.....	127
2.3. Експериментальна перевірка педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.....	161
Висновки до розділу 2.....	188
<b>ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....</b>	<b>192</b>
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....</b>	<b>198</b>
<b>ДОДАТКИ.....</b>	<b>221</b>

## ВСТУП

Прагнення України досягти впевнених позицій серед найбільш розвинених країн світу спонукає до вирішення однієї з найголовніших проблем – виховання всебічно здорових громадян. Надзвичайно важливим складником здоров'я особистості є соціальне здоров'я, формування якого має починатись з перших років навчання учнів у закладах загальної середньої освіти. Саме в початковій школі має закладатись фундамент взаємодії з мікро-, мезо- та макросередовищем, основи патріотизму, спрямованість на розкриття власного потенціалу в різних сферах соціального середовища тощо. Потужний потенціал у зазначеному вище контексті має фізична культура. Відповідно майбутні учителі фізичної культури під час навчання в закладах вищої освіти (ЗВО) мають оволодіти необхідним арсеналом теоретичних знань і практичних умінь, а також мінімально необхідним досвідом використання повною мірою потенціалу фізичної культури (як у навчальному, так і позанавчальному процесі) у контексті формування соціального здоров'я молодших школярів.

Концептуальні положення професійної підготовки майбутнього вчителя загалом представлено в наукових працях В. Бондара, Н. Волкової, І. Гавриш, С. Гончаренка, М. Гриньової, Н. Гузій, Н. Дем'яненко, О. Дубасенюк, М. Євтуха, В. Желанової, І. Зязюна, О. Караман, В. Каплінського, В. Курила, В. Кушнір, Н. Ничкало, О. Пехоти, С. Сисоєвої, А. Фурман, Г. Хоружий, Є. Хрикова, J. Arlinwibowo, S. Buglass, I. Bortolotti, H. Retnawati, C. Medina, S. Munadi, E. Sulistyaningsih, N. Sansone, D. Cesareni, N. Koletvinova, S. Juszczuk, N. Wulandari та ін.

Проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури досліджували Б. Ашмарін, В. Бальсевич, Л. Волков, Т. Круцевич, О. Отравенко, В. Платонов, Л. Сущенко, Ю. Шкрєбтій, О. Шинкарьова, Б. Шиян та ін., різні аспекти формування соціального здоров'я особистості загалом і учнів початкової школи зокрема – В. Бабич, Ю. Бойчук, Л. Горяна,

О. Дубовой, М. Євтух, О. Караман, С. Кириленко, О. Кратка, В. Мягих, Л. Рибалко, В. Пристинський, В. Шкуркіна, В. Язловецький та ін.

Фундаментальними в межах нашого дослідження стали дисертаційні дослідження В. Бабича «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи», Ю. Бойчука «Теоретико-методичні основи формування еколого-валеологічної культури майбутнього вчителя»; В. Мягих «Соціальне здоров'я молоді в умовах сучасного українського суспільства», В. Шкуркіної «Формування соціального здоров'я дітей-сиріт підліткового віку в загальноосвітніх школах-інтернатах», Н. Степанченко «Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах», Л. Рибалко «Дидактичні основи навчання природничих предметів на засадах еколого-еволюційного підходу в загальноосвітніх навчальних закладах», Л. Сущенко «Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах», Ю. Мічуди «Функціонування та розвиток сфери фізичної культури і спорту в умовах ринку», О. Філіпп'євої «Підготовка майбутніх учителів початкових класів до валеологічного виховання учнів», Н. Урум «Підготовка майбутніх учителів до забезпечення здорового способу життя молодших школярів»; О. Будник «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності» та ін.

Аналіз теорії і практики з досліджуваної проблеми дозволив виявити *суперечності* між об'єктивною потребою в підготовці вчителів з високим ступенем усвідомлення значущості формування соціального здоров'я учнів початкової школи та недостатнім рівнем розробки цього питання в педагогічній теорії й практиці; потребою суспільства у вчителях, здатних на високому професійному рівні виховувати соціально здорових учнів початкової школи, та рівнем сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичного виховання до здійснення цього процесу.



Суспільна значущість проблеми збереження соціального здоров'я шкільної молоді, об'єктивна потреба в підготовці компетентних майбутніх учителів фізичної культури в ракурсі зазначеної проблеми зумовили вибір теми дисертаційної роботи: **«Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи».**

**Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.** Дисертацію виконано в межах науково-дослідних тем, які розробляються в ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» як складова частина комплексних наукових тем «Модернізація діяльності вищого закладу освіти в контексті європейської інтеграції» (державний реєстраційний номер 0103U004993), «Інноваційні підходи щодо удосконалення процесу професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту» (державний реєстраційний номер 0121U114208). Тему затверджено вченою радою ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (протокол № 4 від 27.11.2020 р.).

**Об'єкт дослідження** – процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

**Предмет дослідження** – педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

**Мета дослідження** – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

**Гіпотеза дослідження** ґрунтується на припущенні, що процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи набуде ефективності за таких педагогічних умов:

– розвитку мотивації до формування соціального здоров'я учнів початкової школи шляхом удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури;

– упровадження в процес фахової підготовки інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють підвищенню рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи;

– зорієнтованості позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури на переважно творчу самоосвітню діяльність у сфері проблеми формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

Відповідно до мети й гіпотези визначено **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу наукової й навчально-методичної літератури виявити ступінь розробленості проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

2. Схарактеризувати сутність та зміст поняття соціального здоров'я учнів початкової школи.

3. Діагностувати стан професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

4. Визначити й обґрунтувати педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

5. Експериментально перевірити ефективність розроблених педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

Для розв'язання поставлених завдань, досягнення мети й перевірки гіпотези використано **методи дослідження**: *теоретичні* – аналіз та систематизація наукової літератури, нормативно-правових та законодавчих літературних джерел для з'ясування ступеня розробленості проблеми

дослідження, розкриття її теоретичних засад та понятійно-категоріального апарату; визначення особливостей і потенціалу освітніх компонентів професійного циклу, передбачених для обов'язкового вивчення здобувачами вищої освіти спеціальності «014 Середня освіта (Фізична культура)»; моделювання процесу реалізації педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи; *емпіричні*: педагогічне спостереження, анкетування, тестування, метод експертної оцінки для визначення рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи; педагогічний експеримент для перевірки гіпотези дослідження; *методи математичної статистики* для встановлення статистичної значущості отриманих у процесі проведення експерименту результатів.

**Наукова новизна дослідження** полягає в тому, що *вперше* науково обґрунтовано педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи, що передбачають розвиток мотивації до формування соціального здоров'я учнів початкової школи шляхом удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; упровадження в процес фахової підготовки інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють підвищенню рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи; орієнтацію позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури переважно на творчу самоосвітню діяльність у сфері проблеми формування соціального здоров'я учнів початкової школи; *удосконалено* організаційні форми й методи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи; *подальшого розвитку набули* наукові уявлення про сутність та зміст соціального здоров'я учнів початкової школи; *розроблено* критерії, показники та рівні сформованості професійної готовності майбутніх учителів

фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

**Практичне значення одержаних результатів дослідження** полягає в їхній готовності до впровадження в процес підготовки майбутніх учителів фізичної культури: розроблено вибіркового освітнього компонента «Теорія та методика формування соціального здоров'я учнів початкової школи»; оновлено навчальні програми освітніх компонентів «Вступ до спеціальності», «Теорія і методика фізичного виховання» зі спрямуванням на розвиток мотивації майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи; оновлено зміст педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти в контексті подальшого зміцнення вмотивованості майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи; розроблено діагностичний інструментарій для визначення рівня сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи.

Основні положення, результати й висновки дисертаційної роботи можуть бути використані при розробці освітньо-професійної програми «014 Середня освіта (Фізична культура)» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, зокрема при вдосконаленні навчальних програм освітніх компонентів циклу професійної підготовки, у системі підвищення кваліфікації учителів фізичної культури, створенні навчально-методичних посібників, у самоосвітній діяльності майбутніх учителів фізичної культури.

**Особистий внесок здобувача в роботах, опублікованих у співавторстві з В. Зайцевим О. Дубовим, Л. Бабич** полягає у визначенні можливостей позакласної роботи в контексті виховання всебічно здорової молоді; В. Пристинским, О. Дубовим, В. Зайцевим – у виявленні змін навчальної програми з фізичної культури та їх впливу на мотивацію молодших підлітків до збереження й зміцнення здоров'я в соціальному, духовному й фізичному аспектах; О. Дубовим, В. Бабичем, В. Зайцевим, С. Галюзою, П. Гордієнком, Я. Мальковою – у визначенні можливостей

дистанційного навчання з підвищення професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в контексті виховання соціально та фізично здорової молоді; В. Бабичем, О. Дубовим, С. Галюзою – у розкритті окремих питань формування соціального здоров'я дітей з особливими потребами в межах загальноосвітніх навчальних закладів; П. Андрєєвим, О. Дубовим – у визначенні можливостей цифровізації освітнього процесу в галузі фізичної культури і спорту; V. Babych, V. Kurilo, V. Prystynskyi, O. Dubovoi, Yu. Boychuk, S. Kharchenko, V. Zaitsev, V. Gazaiev – у виявленні та характеристиці взаємозв'язку підвищення впевненості в собі у дівчат та підвищення рівня їх соціального здоров'я; V. Babych, O. Dubovoi, V. Zaitsev, Yu. Rydzal, V. Saienko, L. Babych – у розробці авторського методу навчання з метою підвищення рівня сформованості соціального здоров'я в спеціальній медичній групі в межах теоретичної складової з фізичного виховання; О. Дубовим, В. Бабичем – у розробці інноваційних підходів у контексті викладання фізичного виховання з підвищення рівня впевненості в собі, власних можливостях та соціального здоров'я загалом у спеціальній медичній групі; Я. Мальковою, В. Бабичем – у розкритті значущості освітнього компонента «олімпійський і професійний спорт» та можливості його вдосконалення в контексті професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері фізичного виховання та спорту щодо формування соціального здоров'я юних паралімпійців; В. Бабичем, Я. Мальковою, В. Зайцевим – у виявленні можливостей формування соціального здоров'я юних паралімпійців з урахуванням підвищення в них рівня спортивної майстерності.

**Апробація результатів дослідження.** Основні результати дисертації було обговорено на засіданнях кафедри олімпійського та професійного спорту ННІФВіС Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ, м. Полтава), науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – IV Міжнародна науково-теоретична конференція «Sectoral research XXI: characteristics and

features» (Чикаго, 2023), XXI Міжнародна науково-практична конференція «Informational, modern and recent theories of development» (Мадрид, 2023), XXXII Міжнародна науково-практична конференція «Science, modern trends and society» (Більбо, 2023), XI Міжнародна науково-практична конференція «The latest information and communication technologies in education» (Флоренція, 2023), VI Міжнародна науково-практична конференція «Theory and practice of the development of technical sciences» (Прага, 2024), VII Міжнародна науковопрактична конференція «Information technologies in education, technology and industry» (Мадрид, 2024).

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ, м. Полтава) (довідка № 1/163 від 29.02.2024 р.), Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» (довідка № 01-12/178 від 27.03.1024 р.), Харківської державної академії фізичної культури (довідка № 284/01-19 від 29.03.2024 р.), Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» (довідка № 01-10-435 від 08.04.2024 р.).

**Публікації.** Основні положення дисертаційної роботи відображено в 11 публікаціях, зокрема: 6 статей у наукових фахових виданнях України; 3 статті в періодичному виданні зарубіжної країни; 6 публікацій апробаційного характеру (матеріали конференцій та інші видання).

**Структура та обсяг дисертації.** Робота складається з анотацій, вступу, двох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (199 найменувань, зокрема 32 іноземними мовами), 5 додатків обсягом 16 сторінок. Загальний обсяг дисертації – 236 сторінок, основний текст – 176 сторінок. Робота містить 21 таблицю, 11 рисунків.

# РОЗДІЛ 1

## ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

### **1.1. Професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи як психолого-педагогічна проблема**

Прагнення України зайняти впевнені позиції серед розвинених країн світу спонукає до вирішення однієї з найголовніших проблем – виховання всебічно розвинених та здорових громадян своєї країни. Однією з надзвичайно важливих складових здоров'я особистості є соціальне здоров'я. У Законі України «Про освіту» наголошується, що освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного й культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства, об'єднаного спільними цінностями й культурою, та держави [128]. І з цим дійсно важко не погодитись. Саме всебічно освіченою і здоровою, зокрема й у контексті соціального здоров'я, має бути кожна особистість, що певним чином характеризуватиме результат навчання. У Законі України «Про освіту» також зазначається, що метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її

європейського вибору [128]. Мета Закону України «Про освіту», на наш погляд, переконливо наголошує на значущості виховання соціально здорової особистості, важливості «...формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству...» [128].

На думку В. Бабич, О. Караман, саме соціальне здоров'я передбачає оволодіння учнем знаннями, уміннями й необхідним досвідом у контексті взаємодії з мікро-, мезо- та макросередовищем, ведення здорового способу життя. Зрозуміло, що все це необхідно формувати в особистості якомога раніше. Відповідно в закладах загальної середньої освіти це має відбуватись, починаючи з перших класів навчання, тобо в молодшій школі. Значний потенціал у зазначеному вище контексті, на переконання науковців, має навчальний предмет «Фізична культура» [10]. Колектив авторів публікації «Забезпечення здоров'язбережувальної рухової активності учнів молодших класів в умовах нової української школи» О. Дубогай, О. Тимошенко, Ж. Дьоміна, Т. Бережна справедливо зазначають, що сучасна початкова освіта традиційно передбачає впровадження оздоровчих технологій, що здебільшого спрямовані на створення безпечного середовища навчання з перспективною формування основ здорового способу життя, проте безапеляційним є факт, що жоден окремо впроваджений оздоровчий захід або навіть і тривалі проекти не можуть гарантовано й повною мірою реалізувати оздоровлення шкільного середовища, якщо не зміниться ключовий орієнтир у традиційній методиці шкільного навчання. До того ж переважна більшість наявних педагогічних технологій, спрямованих на підвищення рухової активності учнів початкової школи, упроваджується або в системі фізичного виховання, або в позанавчальний час [59]. Погоджуючись з авторами, лише додамо, що в сучасних умовах особливо актуальною постає проблема зорієнтованості початкової освіти зокрема й на виховання соціально здорових молодших школярів. Для цього на



високому професійному рівні мають бути підготовлені вчителі фізичної культури. Так, В. Бабич, О. Караман вважають, що майбутні вчителі фізичної культури протягом навчання в закладах вищої освіти повинні оволодіти необхідним арсеналом теоретичних знань і практичних умінь і навичок у контексті використання потенціалу фізичної культури в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи [10]. На необхідності підвищення ефективності професійної педагогічної діяльності з урахуванням потреб сучасної науки й педагогічної практики на фоні посилення соціальної відповідальності вчителів і вдосконаленні самої системи педагогічної освіти, яка є основним джерелом поповнення педагогічних кадрів, наголошує також О. Дубасенюк [54].

Цілком погоджуємось з думкою В. Курила, що «наразі подальший розвиток нашої країни безпосередньо залежить від якості освіти, що вимагає чітких і обґрунтованих відповідей на питання: що таке якість освіти, як її виміряти, які механізми й інструменти застосовувати, щоб якість підготовки фахівців відповідала потребам людини, держави, суспільства й роботодавців. Дотепер дискусійним залишається саме поняття якості освіти, яке вчені ототожнюють з якістю навчання, якістю діяльності навчального закладу, рівнем освіченості й вихованості людини, якістю навчально-виховного процесу, відповідністю вимогам соціального й професійного середовища. Усі ці питання вимагають якнайшвидшого, але науково обґрунтованого педагогічного розв'язання» [90]. Учений також наголошує, що зараз педагог, як ніколи раніше, має бути цілком готовий до інноваційної діяльності, оскільки застарілі методи й методики вже не діють, не відповідають умовам сучасності. Тому всі інновації в освіті, зокрема й пошук нових шляхів розв'язання проблем якості переважно залежать від педагога. В. Курило справедливо зазначає, що наразі необхідно приділити особливу увагу компетентності педагога, його можливості використовувати передові педагогічні технології, вибудовувати продуктивну взаємодію з учнями, студентами, уміти керувати педагогічним процесом з урахуванням змін, що

відбуваються в житті суспільства тощо [90]. Цілком підтримуємо цю думку науковця, оскільки йдеться й про потребу готовності сучасного вчителя до виховання соціально здорової молоді.

У Концепції «Нова українська школа» зазначено, що нині виникає гостра потреба в пошуку нових підходів до навчання, які ґрунтуються на засадах педагогіки партнерства, співпраці між учнями та вчительством, відходу від авторитарної моделі комунікації, що вимагає переосмислення ролі і педагога, і учня [112, с. 19]. Саме тому, на думку Л. Гриневич, зараз критичним елементом, що уповільнює розвиток освіти, є неефективна система професійної підготовки вчителів і освітніх керівників [112, с. 20–21]. Дослідниця впевнена, що якісні зміни в освіті неможливі без щасливого, упевненого, компетентного педагога, який користується загальною повагою та має комфортні умови праці. Як свідчать міжнародні дослідження, особистість педагога чи не найважливіша для успіху змін у шкільній системі [112, с. 20–21].

У цей період реформування системи освіти особливо важливою проблемою постає модернізація процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури зокрема до оволодіння останнім необхідним арсеналом знань, умінь, навичок і мінімально необхідного в контексті формування фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я здобувачів повної середньої освіти. Наразі виникає гостра потреба в розробці педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи, корекції змісту фахових дисциплін, а також удосконаленні форм, методів і технологій підготовки майбутніх учителів фізичної культури в зазначеному контексті [10].

Окресливши загальні аспекти проблеми, наголосимо на значущості наукових напрацювань у контексті нашої роботи дослідників В. Бабича [9], Н. Бібик [17], В. Бондаря [21], Н. Волкової [29; 30; 32; 33], І. Гавриш [34], С. Гончаренка [38; 39], В. Гриньової [41], Н. Гузій [42], О. Гури [44], Н. Дем'яненко [47], О. Дубасенюк [52; 53], М. Євтуха [62; 63], В. Желанової

[65], І. Зязюна [68; 70], В. Кавалерова [73], В. Каплінського [74; 75; 76], В. Курила [90], В. Кушніра [92; 93], Н. Лазаренко [94], Т. Литвина [97], Н. Мирончук [104], Н. Ничкало [109], А. Нісімчука [110], О. Пехоти [120; 121], Л. Пуховської [130], С. Сисоєвої [137], А. Фурмана [156], Г. Хоружого [157], Є. Хрикова [158] та ін.

Доцільно відзначити й важливі в контексті розробленості різних сторін професійної підготовки майбутніх учителів загалом і фізичні культури зокрема зарубіжні наукові роботи. У межах нашого дослідження актуальною є публікація авторів N. Sansone, D. Cesareni, I. Bortolotti, S. Buglass, які переконливо доводять, що задля якісного навчання сучасних учнів загальноосвітніх навчальних закладів, які б відповідали сучасним вимогам щодо набуття учнями необхідних життєвих компетентностей, учителям і здобувачам вищої освіти педагогічних спеціальностей вкрай важливо набувати компетенцій щодо технологій спільного навчання [192].

Зі свого боку дослідники M. Hmelak, J. L. Vodopivec проблему взаємодії майбутніх педагогів з батьками в закладах дошкільної освіти вбачали у відсутності необхідного досвіду, особливо практичного, у навичках спілкування й управлінні потенційними конфліктами або різними сімейними ситуаціями [176].

C. P. Medina, M. R. Rosselló Ramon у своєму дослідженні дійшли висновку, що для підвищення рівня навчання здобувачів вищої освіти необхідно залучати сучасні інноваційні інструменти з метою розвитку певних професійних навичок [186]. S. Juszczuk, Y. Kim наголошують на потребі постійної самоосвіти й розвитку майбутніх учителів і безпосередньо вчителів протягом усього життя. На думку вчених, сучасному вчителю у своїй педагогічній діяльності постійно треба враховувати зміни в сучасному середовищі й упроваджувати у викладання нові технології. Саме такі зміни, на переконання науковців, спонукають до перебудовування соціальної поведінки й перегляду самої ролі вчителя в освітньому просторі [180; 182]. N. D. Koletvinova, R. D. Flores вивчали питання розробки

виявлення функцій оцінювання компетентнісного навчання майбутніх педагогів. На основі функціонального аналізу вчені виявили й систематизували потенціал знань і ресурсів професійної діяльності вчителя, пріоритетні компоненти, що можна розглядати як показники якості та ефективності навчання на основі компетентностей [183].

Різні аспекти підготовки майбутніх учителів до вирішення нестандартних професійних завдань досліджували й інші науковці, зокрема: V. Babych [178], Šerón Slavica [169], Čotar Konrad Sonja [184], Dewi Erni Ratna [171], Koletvinova Natal'ya D. [183], Kozlovskiy V. [185], Podgoršek Manja [188], Prokop Jiří [189], Rodek Violetta [191], Sántha Kálmán [181], Xiao Fifi lia [198]; Žakelj Amalija [199].

У сфері інтересу для нашого дослідження перебувають наукові напрацювання ще низки зарубіжних авторів: Triyanto, R. D. Handayani (зосередились на вивченні мотивування майбутніх учителів початкових класів до роботи з учнями) [197], J. Prokop та J. M. Łukasik (досліджували вплив професійної підготовки на якість роботи педагогів) [189], I. Przybylska (вивчала особливості розвитку емоційного інтелекту та його вплив на керування емоціями вчителя в процесі професійної діяльності) [190], A. Tłuściak-Deliowska (вивчала проблему залякування дітей у початковій школі) [196]. Питанням вибору майбутньої професії вчителя займалась R. Burkovičová. Вона визначила, що найбільшою мотивацією стати вчителем дошкільного закладу є приклад тих викладачів, у яких вони навчалися, а також приклад бабусь і тіток [168]. M. D. Díaz-Noguera, P. Toledo-Morales, C. Hervás-Gómez досліджували позитивне ставлення майбутніх учителів до використання інформаційної програми додаткової реальності, що забезпечує глибинне навчання в ЗВО [172]; E. E. Symanyuk, A. A. Pecherkina розглядали питання реально сформованих професійних компетенцій викладачів загальноосвітньої школи [193]; F. I. Xiao та B. Pardamean вивчали окремі питання створення моделі освіти за допомогою мережі Інтернет, де присутність викладачів не є чинником впливу на якість навчання [198];

М. Nedelová та D. Šukolová досліджували рівень здатності критичного мислення в здобувачів вищої освіти педагогічних спеціальностей порівняно зі здобувачами вищої освіти інших спеціальностей [187]; М. Franía вивчала розвиток медіа компетенцій в освіті для педагогів [175]. Питання формування компетентностей майбутніх педагогів досліджували також К. R. Kim, E. H. Seo [182]; A. Szczurek-Boruta зазначає, що вчителі частіше описують себе як дослідника, «провідника», який активно допомагає учням, що кожен учитель – людина індивідуальна, яка викладає через призму свого досвіду [194]; у дослідженні Н. Jenaabadi, N. Nastiezaie наголошено на чіткому взаємозв'язку між академічним вигоранням й академічним стресом у здобувачів вищої освіти [179]; найпоширеніші проблеми в роботі вчителя досліджували А. Ebrahim, W. Eyadat, F. Alshammari [174].

Зважаючи на те, що питання професійної підготовки майбутніх учителів потрапило в поле нашої уваги, а наукові напрацювання в зазначеному вище контексті створюють певне підґрунтя для нашого дослідження, все ж більше уваги зосередимо на аналізі наукових праць (переважно дисертаційних досліджень) у контексті професійної підготовки до виховання здорових молодших школярів і формування соціального здоров'я саме учнів початкової школи. Зауважимо, що в цьому аспекті мова йде як стосовно вчителів фізичної культури, так і вчителів початкових класів. Такий спектр наукового пошуку перш за все обумовлений специфікою досліджуваної проблеми і, відповідно, нам важливо розглянути це питання з різних ракурсів. Своєю чергою це також обумовлено й іншою обставиною, а саме досить обмеженою кількістю наукових праць з питань підготовки майбутніх учителів фізичної культури до виховання соціально здорових учнів початкових класів. Так, у доступній нам джерельній базі дуже небагато навіть віддалено причетних до нашої наукової проблеми дисертаційних досліджень, до аналізу яких ми вдаємося в контексті третього напрямку наукового пошуку.

Отже, однією з досить близьких до нашого дослідження є дисертація Н. Денисенко, яка присвячена проблемі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до оздоровчої роботи з молодшими школярами [48]. Звісно, ми усвідомлюємо, що оздоровча робота спрямована не лише на формування соціального здоров'я учнів початкової школи, разом з тим, навіть у такому формулюванні вона є максимально близькою до нашого дослідження й привертає особливу увагу. Між тим, виокремлюючи найбільш важливі складові дослідження, зосереджуємось на запропонованих Н. Денисенко педагогічних умовах готовності майбутніх учителів фізичної культури до оздоровчої роботи з молодшими школярами, а саме, врахуванні цілісності структурних компонентів готовності майбутніх учителів фізичної культури до оздоровчої роботи з молодшими школярами; поетапності, структурній чіткості й змістовій насиченості навчально-виховного процесу у ЗВО I-II рівня акредитації, врахуванні його специфіки та наближеності до умов майбутньої професійної діяльності в початковій школі. Особливу увагу звертаємо на третю педагогічну умову: забезпечення спрямованості студентів на творчу самореалізацію в процесі оздоровлення молодших школярів [48]. Цілком погоджуємося з вище зазначеним, адже творча самореалізація, на наше переконання, також надзвичайно важлива й в аспекті соціального здоров'я молодших школярів.

Так, одна з провідних науковиць у галузі фізичної культури та спорту Л. Сущенко, досліджуючи теоретико-методологічні засади професійної підготовки відповідних фахівців у ЗВО зазначає, що призначенням вищої фізкультурної освіти має бути не тільки надання фундаментальних професійних знань майбутнім учителям фізичної культури, але й виховання фізично, психічно, духовно й соціально здорового громадянина держави [149, с. 398–399.]. Не можемо не відзначити, що дослідниця виокремлює значну роль вчителів фізичної культури саме у вихованні соціально здорової молоді [149, с. 403–405].

Неабияку цінність у контексті нашого дослідження відіграє дисертація Б. Долинського [51]. Визначаючи педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності, учений особливого значення надає взаємозв'язку валеологічної освіти з дисциплінами гуманітарного, соціально-економічного, природничо-наукового, професійного та практичного циклів фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи. Не менш важливе місце Б. Долинський відводить насиченню процесу фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи інтерактивними методами навчання, спрямованими на формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь [51]. Вище ми вже зауважили й обґрунтовували власну позицію, що рівнозначно будемо звертати увагу на дисертації в контексті професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, якщо вони будуть стосуватись близької до формування соціального здоров'я молодших школярів проблеми. Таким чином, визначені Б. Долинським педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності, також беремо до уваги в контексті подальшої розробки педагогічних умов у контексті нашої проблематики.

У програмі з фізичної культури для 1-4 класів зазначено, що досягнення мети навчання фізичної культури (всебічний фізичний розвиток особистості учня засобами фізкультурної та ігрової діяльності, формування в молодших школярів ключових фізкультурних компетентностей, ціннісного ставлення до фізичної культури, спорту, фізкультурно-оздоровчих занять та виховання фізично загартованих і патріотично налаштованих громадян України) передбачає виконання комплексу завдань, серед яких особливу увагу звертаємо на розвиток в учнів здатності спілкуватися і взаємодіяти з дорослими й однолітками, співпрацювати й досягати спільних командних цілей у процесі спортивно-ігрової діяльності, використовувати термінологічний апарат з фізичної культури рідною мовою під час

фізкультурно-оздоровчої діяльності; виховання в молодших школярів емоційно-ціннісного ставлення до занять фізичною культурою та спортом, здатності добирати фізичні вправи для розвитку фізичних якостей з урахуванням індивідуальних можливостей, бажання керуватися правилами безпечної й чесної гри, вміння боротися, вигравати і програвати; формування зацікавленості досягненнями українських спортсменів на олімпійських іграх та в інших спортивних змаганнях [153].

Детальніше зосередимось на найголовніших тезах у контексті нашого дослідження про «...розвиток в учнів здатності спілкуватися і взаємодіяти з дорослими й однолітками, співпрацювати та досягати спільних командних цілей у процесі спортивно-ігрової діяльності...»; «виховання в молодших школярів емоційно-ціннісного ставлення до занять фізичною культурою та спортом..., вміння боротися, вигравати і програвати...» [153]. Тут ми акцентуємо на наданні в програмі з фізичної культури для 1-4 класів значущості вихованню соціально здорових молодших школярів у процесі фізичної культури. У наступних підрозділах (див. підрозділи 1.2, 1.3) більш детально зупинимось на сутності соціального здоров'я молодшого школяра та обґрунтуємо, чому саме «розвиток в учнів здатності спілкуватися і взаємодіяти з дорослими й однолітками, співпрацювати та досягати спільних командних цілей у процесі» слід розуміти як важливі складові соціального здоров'я учнів початкових класів. У цьому ж підрозділі наведемо приклади сучасних учених у галузі фізичної культури та професійної підготовки відповідних фахівців стосовно обґрунтованості вищезазначених компонентів у контексті виховання соціально здорових молодших школярів та необхідності перегляду професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури щодо якісного виконня вищезазначених завдань фізичної культури в 1-4 класах. Так, Л. Никифорова переконана, що сучасний учитель фізичної культури як ніколи раніше зорієнтований на гуманізацію навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах. Саме тому, на думку науковиці, підвищення рівня професійної підготовки майбутніх



учителів фізичної культури, має відбуватись через послідовну гуманізацію освітнього процесу на загальнокультурному, професійному та особистісному рівнях з акцентом на його повноцінний духовний, інтелектуальний, моральний та естетичний зміст [108, с. 52–53.]. Також погоджуємось із Л. Никифоровою, що в реальній практиці професійної фізкультурної освіти навчання здобувачів вищої освіти загалом спрямовують на вузькопрофесійну рухову підготовку, обмежуючи при цьому загальнокультурний та особистісний розвиток майбутніх фахівців [108, с. 52–53.]. З нашого досвіду можемо зазначити, що спілкування з учнями, теоретична підготовка в межах предмета «Фізична культура» є досить проблемною стороною вчителів фізичної культури й до сьогодні. Тому й навчання учнів, особливо молодшої школи, добре почуватися в мікро, мезо та мікроколективі є досить складним завданням для вчителів фізичної культури, якщо не посилити увагу в цьому контексті в процесі їх професійної підготовки ЗВО.

Не можемо оминати, що ще в 2003 році В. Кремень зазначав, що, говорячи про нову соціальну роль вчителя, треба акцентувати увагу й на його морально-естетичному обличчі, усвідомленні ним значення власного морального впливу [88]. Зі свого боку Г. Данилова, визначаючи соціально-терапевтичні функції освіти як чинника забезпечення здоров'я суспільства, переконана, що до соціальних функцій освіти особливо важливо віднести соціально-терапевтичну функцію, покликану значно підвищити рівень готовності особистості учня до успішної життєдіяльності в складних умовах соціального середовища, попередження нервово-психічних і соматичних захворювань і виникнення залежностей від психотропних речовин через оздоровлення психіки людини загалом, розвиток її особистісних якостей, які потрібні для гармонізації соціальних зв'язків і збереження здоров'я [46].

О. Будник у своїй докторській дисертації «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності» пояснює актуальність цієї проблеми в сучасних умовах реформування освіти низкою таких чинників, зокрема істотним

розширенням професійної функції вчителя як суб'єкта соціально-педагогічної діяльності, предметом якої є соціокультурне виховання учнів у руслі інноваційного підходу та гуманістичної парадигми, створення умов для їх ефективної адаптації до навчально-виховного процесу; розвитком особистісно значущих цінностей для успішної соціалізації в школі; запобіганням асоціальним явищам і вчинкам, своєчасним подоланням кризових ситуацій; формуванням соціально активної особистості шляхом активізації педагогічного потенціалу соціуму [23]. П. Джуринський і С. Бурдюжа вже на прикладі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури також наголошують, що наразі в умовах подальшої євроінтеграції особливо важливого значення набуває модернізація освіти на принципах соціально орієнтованої демократизації та гуманізації. Саме такий підхід, на переконання вчених, має сприяти створенню умов для всебічного розвитку й формування високого рівня здоров'я молодого покоління [49].

Повертаючись до дисертаційного дослідження О. Будник, присвяченого питанням професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності, розглянемо визначені авторкою умови забезпечення вищезазначеного процесу: функціонування професійної підготовки як цілісної системи; розроблення й упровадження в навчальний процес моделі системи професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності, що побудована на основі взаємозв'язку теоретико-методологічного, організаційно-методичного та діагностично-результативного блоків; поетапного спрямування змісту професійної освіти майбутніх учителів на першочергове розв'язання завдань формування мотиваційної та когнітивної складових їхньої готовності до соціально-педагогічної діяльності, оптимізації форм і методів викладання; посилення діяльнісно-технологічної й морально-естетичної складових у системі теоретико-методичної підготовки, залучення студентів до науково-дослідницької

роботи соціально-педагогічного змісту та вирішення відповідних завдань у процесі виробничих практик у початковій школі; творчої реалізації в навчально-виховному процесі професійно-розвивальних технологій, спрямованих на формування соціально-комунікативної готовності майбутнього вчителя до соціально-педагогічної взаємодії з різними категоріями учнів та їхніми батьками; упровадження в професійну підготовку майбутніх педагогів початкової освіти розробленого навчально-методичного комплексу [23]. З досить потужного переліку умов професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності, запропонованих О. Будник, наголосимо на особливій значущості окремих з них у контексті професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи, зокрема: посиленні діяльнісно-технологічної й морально-естетичної складових у системі теоретико-методичної підготовки, а також творчій реалізації в навчально-виховному процесі професійно-розвивальних технологій, спрямованих на формування соціально-комунікативної готовності майбутнього вчителя до соціально-педагогічної взаємодії з різними категоріями учнів та їхніми батьками. Саме ці умови, на нашу думку, також доречні в контексті нашого дослідження.

Між тим Н. Степанченко, ґрунтовно досліджуючи питання професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в ЗВО також наголошує на ширшій підготовці відповідних фахівців з орієнтацією на соціальну складову процесу виховання здорової молоді з використанням потенціалу навчального предмета й позакласної роботи. Дослідниця наголошує на потребі забезпечення неперервності освіти з метою докорінної зміни ролі вищої фізкультурно-педагогічної освіти, її цілей, функцій тощо. Особливе значення Н. Степанченко відводить зорієнтованості на гуманізацію (а саме на орієнтації на особистісну компоненту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури), а також гуманітаризацію, що полягає в підвищенні загальнокультурного рівня майбутніх учителів фізичної

культури. У той самий час потребу в динамізації авторка визначає як перманентне адекватне реагування системи професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на соціально-виробничі зміни фізкультурно-педагогічної практики та прогресивні зміни в діяльності вищої школи, що передбачає постійне вдосконалення змісту освіти, методичного апарату та інших структурно-функціональних складових її діяльності [145, с. 42.]. Вважаємо актуальними думки Н. Степанченко в контексті забезпечення в закладах вищої освіти професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури зокрема й до виховання соціально здорових учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Подібної думки дотримуються й інші науковці (О. Дубовой, В. Бабич, В. Дубовой). Досліджуючи проблему професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в умовах дистанційного навчання в університетах, вони зазначають, що під час організації дистанційного навчання майбутніх фахівців фізичного виховання і спорту слід обов'язково враховувати специфіку їх професійної діяльності, зокрема ту обставину, що навчально-виховний процес також може здійснюватися в дистанційному режимі за умови пандемії або будь-яких інших обставин. Науковці також наголошують, що при розробці системи професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в умовах дистанційного навчання в університетах необхідно враховувати, що відповідні фахівці мають оволодіти комплексом методичних компетентностей, які дозволять здійснювати (хоча б частково) надскладний процес професійної діяльності в умовах дистанційного навчання зі своїми вихованцями зокрема й у контексті забезпечення процесу формування соціального здоров'я учнів [129].

Ми також будемо звертатись до тих наукових праць (переважно дисертаційних досліджень), які присвячені професійній підготовці майбутніх учителів початкових класів. Через брак робіт у сфері формування готовності відповідних фахівців до виховання соціально здорових молодших школярів розглянемо максимально близькі в контексті нашого дослідження праці.

Однію з таких є дисертаційне дослідження Н. Урум, де визначено напрямки підготовки майбутніх учителів до забезпечення здорового способу життя молодших школярів, серед яких особливе місце посідає формування в здобувачів вищої освіти спрямованості на оволодіння формами й методами організації валеологічного виховання, що представлено в дисертації оновленим змістом лекційних та практичних занять з курсів педагогіки, удосконаленою методикою викладання основ безпеки життєдіяльності, спеціальних дисциплін та іншими проєктами [152]. Цей аспект висвітлила й О. Філіпп'єва, яка досліджувала підготовку майбутніх учителів початкових класів до валеологічного виховання учнів. У дисертації вчена не лише виокремлює важливі напрямки такої підготовки, але й привертає увагу до розробленої авторкою комплексної програми й рекомендацій щодо підготовки майбутніх учителів до валеологічного виховання учнів [154]. Вкотре зауважимо, що валеологічне виховання певною мірою спрямоване на формування соціального здоров'я учнів, оскільки перш за все воно спрямоване на виховання здорової дитини, а здоров'я, як зазначається ВООЗ, – це стан повного фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороб та фізичних вад. Отже, в самому визначенні здоров'я чітко простежуємо його соціальну складову. Іншими словами, соціальне здоров'я подається як складова здоров'я взагалі.

Продовжуючи аналіз наукових робіт в контексті досліджуваної нами проблеми також відзначаємо дисертаційне дослідження В. Бабича «Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до формування культури здоров'я школярів». Хоча об'єктом цієї роботи не були молодші школярі, усе ж окремі наукові напрацювання автора створюють для нашого дослідження певний інтерес. Зокрема акцентуємо, що професійну готовність майбутніх учителів фізичного виховання до формування культури здоров'я школярів науковець визначає як якісне утворення особистості студента, яке розкривається через синтез його технологічної, духовної, психологічної та фізичної готовності до виховання здорової шкільної молоді [7, с. 243–244].

Автор також наголошує на тому, що зміст і викладання відповідних дисциплін ще не повною мірою відповідають вимогам сучасної професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури як до майбутньої професійної діяльності в контексті оновлення структури й змісту сучасної шкільної освіти [7, с. 245].

Тим часом справедливо буде зауважити, що на потребі вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в контексті сучасних змін у сфері загальної освіти, а також виховання всебічно здорової молоді наголошують і багато інших науковців. Так, В. Стоянов зосереджений на потребі підвищення особистісної та професійно-спортивної майстерності майбутніх учителів фізичної культури, а також їх спрямованості на інноваційну діяльність та впровадження сучасних засобів і методів у систему освіти й виховання учнів загальноосвітніх навчальних закладів [146]. Р. Ахметов і В. Шаверський переконані в потребі підвищення ролі гуманізації процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури, пошуку інноваційних підходів до професійної підготовки відповідних фахівців [6].

Обмежена кількість наукових робіт у контексті формування соціального здоров'я учнів початкових класів спонукає нас до аналізу й таких робіт, які, на наш погляд, частково стосуються цієї проблеми. Зокрема в роботі О. Дубогай. О. Тимошенко, Ж. Дьоміної, Т. Бережної запропонована здоров'язбережувальна технологія рухової активності учнів молодших класів, яка визначається якісною зміною в методах управління навчальною діяльністю школярів за рахунок застосування на уроках математики, читання, української мови, природознавства рухово-ігрових завдань за рахунок забезпечення наочно-образного, наочно-рухового, асоціативно-динамічного сприйняття інформації під час пізнавальної діяльності та паралельного зменшення статичного компонента урочної форми навчання. Основою навчально-рухової організації пізнавальної діяльності є застосування в системі уроків з усіх шкільних предметів для учнів початкової школи

сукупності імітаційних та стереотипних рухів, інтерактивних ігор та інших дидактичних засобів під час засвоєння навчального матеріалу, що зумовлює не тільки посилення продуктивної комунікації, розвитку асоціативно-логічного та образного мислення, а й покращення функціонування органів і систем організму, психоемоційного стану дітей [59]. Вважаємо, що таку педагогічну технологію можна вважати однією зі складових виховання соціально здорових учнів початкової школи, оскільки реалізація технології «Навчання в русі» включає безпосереднє впровадження здоров'язберезувальної рухової активності в навчальну діяльність учнів під час вивчення шкільних предметів, заходи з формування постави, культури дихання, організацію активного дозвілля із залученням батьків, а також застосування «Щоденника розвитку та здоров'я учнів» для вивчення стану й динаміки психофізичного розвитку організму, що дозволяє диференціювати обсяг навчального навантаження, оптимізувати темпи його за рахунок спеціально підібраних фізичних вправ та ігор як стимуляторів фізіологічних механізмів, що підвищують ефективність перебігу психічних та інтелектуальних процесів, а також розумового, психоемоційного розвантаження [59], додаючи при цьому, що рухливі ігри також позитивно позначаються на встановленні взаємодії та взаємовідносин між молодшими школярами. Зі свого боку підвищення ефективності перебігу психічних та інтелектуальних процесів, розумового й психоемоційного розвантаження, на наше переконання, позитивно позначатимуться на підвищенні сомооцінки, а також можливостей самореалізації молодших школярів.

Перш ніж безпосередньо звернутись до аналізу дисертаційних досліджень, які безпосередньо стосуються формування соціального здоров'я особистості, розглянемо ще дві дотичних, на наш погляд, дисертаційні роботи. Дисертація О. Митника присвячена питанню підготовки майбутнього вчителя до формування культури мислення молодшого школяра [105]. Під культурою мислення молодшого школяра науковець розуміє дисципліну розуму, яка ґрунтується на сформованій у навчальній діяльності цілісній і

гнучкій системі знань, умінь і навичок, придатній для пізнання об'єктивного світу, самого себе та для організації конструктивної взаємодії з іншими людьми. Саме останнє – «пізнання об'єктивного світу, самого себе та для організації конструктивної взаємодії з іншими людьми» [105] – спонукає нас до думки, що культуру мислення молодшого школяра слід розуміти як одну з важливих складових соціального здоров'я особистості загалом та учнів початкової школи зокрема.

Розглянувши важливі наукові напрацювання в контексті теми нашого дослідження, звернемося до досліджень, які безпосередньо присвячені питанню формування соціально здорової особистості. Розпочнемо з найбільш віддаленої теми – віку респондентів, які брали безпосередню участь в експерименті конкретного дослідження, а саме дисертаційного дослідження О. Дубового [56], присвяченого проблемі формування соціального здоров'я студентів спеціальної медичної групи в процесі фізичного виховання. Ми вже неодноразово зазначали, що обмежена кількість наукових праць у контексті нашого дослідження спонукає нас до звернення до робіт, навіть віддалених від нашої проблеми. І хоча студенти з відхиленнями у стані фізичного здоров'я надзвичайно відрізняються від молодших школярів, усе ж ми не можемо не зазначити наявність такого дослідження.

Соціальне здоров'я молодого покоління в умовах сучасного українського суспільства досліджувала В. Мягких. Це було одним з перших дисертаційних досліджень, присвячених феномену соціального здоров'я молоді. Вчена справедливо наголошує, що проблемі виховання соціально здорового покоління не приділяється належної уваги у вітчизняному науковому просторі [107]. На жаль, змушені констатувати, що навіть за помітний проміжок часу ситуація суттєво не змінилась. Тим часом, повертаючись до дослідження В. Мягких, зауважимо, що думка авторки щодо розуміння сутності соціального здоров'я викликає в нас деякі сумніви, зокрема щодо визначення його через єдність духовної, психічної та фізичної складових. На наш погляд, хоча соціальне здоров'я є тісно



взаємовпов'язаним з духовним, психічним та фізичним, усе ж соціальне здоров'я доречніше розглядати окремо як самостійний феномен.

На початку ХХІ сторіччя з'являється перша робота, присвячена питанню формування соціального здоров'я – «Формування соціального здоров'я дітей-сиріт підліткового віку в загальноосвітніх школах-інтернатах» (В. Шкуркіна) [163]. Ця наукова робота є для нас досить важливою, оскільки в ній ідеться про підлітків. Звісно, ми усвідомлюємо різницю між молодшим шкільним віком та підлітковим, а також специфіку дітей сиріт у контексті формування в них соціального здоров'я, обставин, у яких вони виховуються, тощо. Разом з тим, ми не можемо оминати увагою розроблену авторкою модель формування соціального здоров'я дітей-сиріт. Для нас також важливо було дослідити запропоновану В. Шкуркіною соціально-педагогічну технологію формування соціального здоров'я дітей-сиріт у загальноосвітніх школах-інтернатах [163].

Найбільший інтерес для нас становила докторська дисертація В. Бабича, присвячена професійній підготовці майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів підліткового віку. Близькість цієї роботи до нашого дослідження обумовлена низкою чинників. По-перше, у ній розкриваються (як на теоретичному так і на практичному рівні) різні аспекти виховання соціального здоров'я особистості в межах загальноосвітніх навчальних закладів та поза його межами. По-друге, у дисертації представлені розробки стосовно ролі фізичної культури (відповідно й практичні рекомендації) у формуванні соціального здоров'я особистості. Цінними для нас є розробленні автором напрацювання з модернізації системи середньої освіти в контексті виховання соціально здорової молоді зі зміщенням акценту на особистість учня, з переходу від формалізованого освітньо-виховного процесу до виховання й навчання школярів, здатних застосовувати отримані (в оптимальному обсязі) знання, вміння й навички в реальному житті в контексті максимальної реалізації себе у складному життєвому просторі сучасності [9, с. 124–126]. Також вважаємо досить

корисною в межах нашого дослідження запропонована автором модель формування соціального здоров'я учнів основної школи, яка передбачає тісну взаємодію найбільш впливових соціальних інститутів, зокрема загальноосвітніх навчальних закладів, засобів масової інформації, сім'ї і, що для нас особливо важливо, структури фізичної культури і спорту [9, с. 128]. Цілком погоджуємось з висновками В. Бабица щодо потреби здійснювати систематичну роботу педагогів з сім'єю в контексті забезпечення допомоги в організації оздоровчої, інтелектуальної та дозвіллевої діяльності конкретної сім'ї задля виховання соціально здорових дітей у родині. У межах ЗМІ, на думку науковця, виникає гостра потреба реалізації можливостей телебачення, радіо, мережі Інтернет шляхом упровадження телепередач соціального спрямування, знищення реклам, що передбачають агітацію до вживання алкогольних напоїв, відміни трансляцій фільмів, що розбещують молодь, провокують жорстокість тощо [9, с. 128].

Неабиякий інтерес у межах нашого дослідження викликають запропоновані автором функції, які має забезпечувати сучасний педагог у контексті виховання соціально здорових підлітків, зокрема превентивна, холистична й гносіологічна. Так, на думку вченого, превентивна функція обумовлена особливостями сучасного часу, який характеризується надзвичайно великою кількістю різноманітних спокус, котрі, враховуючи особливості підліткового віку (а саме його питливість до нового та невміння бачити загрозу там, де це потрібно), є схильними до потрапляння в полон власної допитливості й неувважності. Сутність превентивної функції перш за все полягає в тому, щоб убезпечити підлітків від спокус сьогодення, від тих дій збоку підлітків, що можуть призвести до жахливих наслідків й завдати нищівної шкоди як у контексті соціального здоров'я, так і стосовно інших його аспектів [9, с. 248–252]. Суть холистичної функції полягає в тому, щоб сучасні вчителі, спрямовуючи зусилля на виховання соціально здорової молоді, використовували при цьому всі можливості загальноосвітніх навчальних закладів і здійснювали це таким чином, щоб не ігнорувались інші

аспекти здоров'я, а саме фізичний, психічний та духовний. Таким чином, холістична функція, по-перше, передбачає усвідомлення кожним учителем важливості розуміння здоров'я в єдності всіх його аспектів, по-друге, пошук учителем таких підходів, які б дозволяли виховувати в стінах школи всебічно розвинену та здорову молодь [9, с. 248–252]. На наш погляд, така думка є досить доречною, оскільки формування соціального здоров'я учнів, зокрема й учнів початкової школи, має враховувати й стан їх духовного, психічного та фізичного аспектів здоров'я. Характеризуючи гносеологічну функцію, автор дисертації наголошує на тому, що проблема соціального здоров'я є вкрай багатогранною й широкоаспектною, з чим ми також погоджуємось. Крім того, на переконання науковця, проблема виховання соціально здорової молоді не є достатньо розробленою, тобто досить мало джерел (посібників для вчителів, монографій тощо), спираючись на які вчитель міг би краще орієнтуватись у доборі необхідного навчального матеріалу й рекомендацій щодо його викладання. У зв'язку з цим добір та обробка отриманих знань потребує особливого підходу й аналітичного мислення, оскільки невдало дібрана інформація може не тільки не принести користі підліткові, але й завдати йому шкоди, що неприпустимо.

Звернемось до заявленого вище аналізу запропонованих можливостей предмета «Фізична культура» у формуванні соціального здоров'я підлітків. Так, на основі аналізу навчальної програми предмету В. Бабич зазначає, що формування соціального здоров'я підлітків цілком можливе за умови спрямованості навчання на встановлення й закріплення дружніх стосунків з однолітками, підвищення їх відповідальності за безпеку оточення, самовдосконалення учнів тощо. Водночас специфіка предмета «Фізична культура», особливо його практична частина, як ніяка інша дисципліна дозволяє впливати на зародження й закріплення дружніх стосунків між підлітками за умови вмілого використання її потенціалу [9, с. 186].

Зауважимо, що, крім вищезазначених наукових робіт, ми також спирались на наукові праці (дисертації, монографії, публікації тощо), які тим

чи іншим чином стосувались проблемим формування соціального здоров'я особистості (розкриваючи окремі його компоненти), зокрема й ті з них, у яких віковий період респондентів дещо відрізнявся від особливостей молодшого шкільного віку [1; 2; 5; 15; 25; 77; 86; 89; 113; 122; 133; 144; 148; 161; 162; 164].

Отже, комплексний аналіз наукової літератури свідчить про достатньо слабе розроблення проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи не зважаючи на її кричущу актуальність. Переважна більшість робіт (дисертаційних досліджень) присвячена вивченню різних аспектів професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері фізичної культури та спорту, зокрема в контексті формування їх готовності до виховання фізично здорових і розвинених учнів загальноосвітніх навчальних закладів, орієнтування на гуманізацію процесу фізичної культури в школі, передбачення інноваційної діяльності вчителів фізичної культури тощо. Достатньо активно досліджуються проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів як у вітчизняній, так і зарубіжній науковій літературі. Натомість проблема професійної підготовки майбутніх педагогів загалом і майбутніх учителів фізичної культури зокрема в напрямку формування їх готовності до виховання соціально здорових учнів початкових класів залишається не дослідженою.

## **1.2. Сутність і зміст поняття «соціальне здоров'я учнів початкової школи»**

Розкриття сутності та змісту соціального здоров'я учнів початкової школи визначено нами як одне з важливих завдань дослідження. Між тим, як зазначають В. Бабич та О. Караман, на сьогодні поняття «соціального здоров'я учнів початкової школи» залишається майже не дослідженим. Потребує розрбки зміст і структура соціального здоров'я молодших школярів [10].

Звертаючись безпосередньо до аналізу дефініції соціального здоров'я, зауважимо, що визначення цієї дефініції на сьогодні залишаються в досить обмеженій кількості в науковій літературі, а відповідно кожне з них становить для нас неабияку цінність незалежно стосовно кого (учні, студенти чи особистість загалом) воно трактується. Отже, пропонуємо розглянути наявні в науковій літературі визначення поняття «соціальне здоров'я» за логікою від найбільш віддаленого (відповідно категорії тих, хто навчається) до найбільш значущої для нас категорії, а саме учнів загальноосвітніх навчальних закладів загалом і учнів початкової школи зокрема. У поле нашої уваги відразу потрапляє визначення поняття соціального здоров'я студентів спеціальної медичної групи автора дисертаційного дослідження «Формування соціального здоров'я студентів спеціальної медичної групи у процесі фізичного виховання» О. Дубового. Це поняття викликає інтерес у зв'язку з тим, що сам процес формування соціального здоров'я вищезазначеної категорії здобувачів вищої освіти стосувався фізичного виховання. Крім того, соціальне здоров'я студента спеціальної медичної групи О. Дубовой визначає як складну інтегровану особистісну якість, що характеризується прагненням особистості до максимальної самореалізації в суспільному житті, упевненістю у власних силах і можливостях, націленістю на досягнення результату, наявністю стресостійкості й відповідальності за стан власного здоров'я, здатністю протидіяти соціальним викликам сучасності [56, с. 69]. Отже, це формулювання чітко враховує особливості здобувачів вищої освіти, а саме наявність у них певних відхилень у стані соматичного здоров'я або фізичного розвитку. Між тим, такі компоненти як здатність протидіяти соціальним викликам сучасності, відповідальність за стан власного здоров'я, на наш погляд, цілком можливо віднести й до соціального здоров'я учнів початкової школи.

Продовжуючи аналіз дефініцій соціального здоров'я звертаємось до визначення соціального здоров'я особистості, запропонованого

Л. Горяною. На переконання дослідниці, соціальне здоров'я особистості слід розглядати як багатоаспектний і поліфункціональний чинник здорового способу життя, який є провідною ланкою в міжособистісних стосунках: особистості з суспільством, підлітка з батьками, підлітка з оточенням тощо [40]. Авторка виокремлює значущість установаження міжособистісних стосунків з батьками дитини, близьким оточенням і суспільством загалом. Крім того, як і в попередньому випадку (визначення О. Дубового), мова йде про потребу збереження й фізичного аспекту здоров'я, що Л. Горяна розглядає як складову соціального здоров'я особистості.

Л. Сущенко, досліджуючи питання здорового способу життя людини визначає соціальне здоров'я як функціонування особистості в ролі конкретного, повноправного члена суспільства, її безконфліктної взаємодії з навколишнім світом, а також доброзичливі взаємини в колективі, сім'ї, суспільстві [147], що певною мірою корелюється з попередніми двома визначеннями.

Натомість М. Євтух дещо ширше розглядає соціальне здоров'я особистості. Учений вважає, що під соціальним здоров'ям слід розуміти стан гармонійного функціонування будь-якої людини в основних видах взаємодій, а саме в соціальному, економічному, політичному, ідеологічному, що створює комфортні умови життя особистості. Крім того, соціальне здоров'я, на переконання автора, також виявляється в соціальній активності людини, рівні засвоєння професійної й загальної культури, умінні створювати гармонійні стосунки із самим собою та оточенням [63]. Тут ми акцентуємо увагу на такому показникові соціального здоров'я (у розумінні вченого), як соціальна активність особистості, а також засвоєння професійної й загальної культури, що помітно вирізняє це визначення від раніше згадуваних з притаманних їм змістовим наповненням.

С. Кириленко, характеризуючи зміст поняття соціального здоров'я школяра (старшого шкільного віку) наголошує на сформованості в останнього громадянської відповідальності, наявної здатності

до самоактуалізації в колективі, позитивної спрямованості на комунікативність, доброзичливість у ставленні до близького й далекого оточення, спрямування на самовиховання, активність та ініціативність у дотриманні вимог здорового способу життя тощо [81, с. 78]. У такому трактуванні відзначаємо як важливий компонент поняття доброзичливість у ставленні до близького й далекого оточення. Варті на увагу також активність та ініціативність у дотриманні вимог здорового способу життя. Це, звісно, співвідноситься з визначенням поняття соціального здоров'я особистості, яке пропонує Л. Горяна. Через діяльнісне ставлення особистості до світу, зокрема активну життєву позицією та міру працездатності й соціальної активності особистості, розглядає соціальне здоров'я В. Язловецький [167]. Таке бачення є досить узагальненим, між тим, на наш погляд, відображає сутність соціального здоров'я особистості. Особливо імponує формулювання «діяльнісне ставлення особистості до світу...». Це досить важлива складова соціального здоров'я для будь-якої особистоті, особливо учнів основної школи й дорослої людини.

Авторка наукової публікації «Формування соціального здоров'я в сучасного підлітка» О. Кратка визначає соціальне здоров'я як таке, що має вираження в рівні соціалізації особистості, ставленні до норм і правил, прийнятих у суспільстві, соціальними зв'язками з людьми й соціальними інститутами, набутим соціальним статусом і прагненням до його підвищення у межах чинних законів і моральних традицій, джерелами й рівнем доходів і витрат тощо [87].

В енциклопедії освіти соціалізація визначається як процес і результат активного засвоєння людиною соціально-культурного досвіду, а саме знань, цінностей, норм, традицій [61, с. 834]. В іншому словнику термінів і понять соціалізація розкривається як процес становлення особистості, освоєння індивідом певної системи знань і цінностей, ролей, норм і зразків поведінки, притаманних певному суспільству, соціальній спільноті, групі [142, с. 254]. Результат соціалізації вбачається у сформованості рис, значущих

у конкретному суспільстві (соціалізованість), становленні самосвідомості й активної життєвої позиції особистості, розвитку контактів індивіда з іншими людьми й спільної з ними діяльності. Отже, можна погодитись з О. Краткою, що соціальне здоров'я має вираження в рівні соціалізації особистості, а також ставленні до норм і правил, прийнятих у суспільстві, соціальними зв'язками з людьми й соціальними інститутами [87].

Ще одне визначення соціального здоров'я стосується юних спортсменів із суттєвими відхиленнями у стані фізичного здоров'я (юні паралімпійці). Зауважимо, що це визначення є одним з найбільш актуальних (2020 р.). На думку Я. Малькової, соціальне здоров'я юного паралімпійця слід розглядати як складну інтегровану особистісну якість, сутність якої утворюють такі структурні компоненти: здатність до швидкої адаптації в соціальному середовищі; прагнення саморозвитку й самореалізації в різних сферах суспільного життя; відповідальність перед Батьківщиною та громадянами своєї країни; соціальна комунікативність крізь призму критичного мислення; готовність до здорової конкуренції у спортивному відношенні [100]. Хоча аналізована категорія дітей суттєво відрізняється від молодших школярів, на наш погляд, це визначення є досить змістовним і цінним у межах нашого дослідження. Привертає увагу, що Я. Малькова наголошує на значущості швидкої адаптації в соціальному середовищі як важливому компоненті соціального здоров'я юного паралімпійця, а також соціальній комунікативності крізь призму критичного мислення, відповідальності перед Батьківщиною та громадянами своєї країни тощо.

Найновіше визначення соціального здоров'я знаходимо в публікації «Формування соціальної здоров'я дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти» (В. Бабич, В. Дубовой, О. Дубовой, Л. Бабич, С. Галюза). Визначення соціального здоров'я пропонується авторами стосовно дітей з особливими потребами. Це дещо перетинається з вище аналізованим нами поняттям, однак тут мова йде про дітей із суттєвими відхиленнями у стані здоров'я (чи фізичними вадами), але які не займаються спортом. Відповідно



це поняття ближчим до теми нашого дослідження, хоча прямо й не стосується соціального здоров'я молодших школярів. Отже, соціальне здоров'я дитини з особливими потребами науковцями визначається як складна інтегрована особистісна якість, що характеризується відчуттям особистості повноцінним членом суспільства, впевненістю у власних можливостях, спрямованістю до особистісної та професійної самореалізації, спроможністю до взаємодії з мікро-, мезо- та макросередовищем, націленістю на розкриття власного потенціалу в різних сферах соціального середовища з урахуванням наявного психофізичного стану тощо [155]. Хоча соціальне здоров'я в цьому випадку розглядається стосовно дітей з особливими потребами, автори, окрім специфічних характеристик (доцільних саме для конкретної категорії дітей), як і у випадках з іншими визначеннями соціального здоров'я особистості, наголошують на значущості взаємодії дитини з мікро-, мезо- та макросередовищем, спрямованості до особистісної та професійної самореалізації тощо. Цілком погоджуючись з вищезазначеним, зосередимось на змісті поняття соціального здоров'я підлітків, а також характеристиці його структурних компонентів, яке ґрунтовно розкриває в своїй дисертації В. Бабич. Це визначення є досить близьким для нашого дослідження, хоч у ньому йдеться про підлітків, а не про молодших школярів. Соціальне здоров'я підлітків автор розглядає як складну інтегровану особистісну якість, сутність якої утворюють структурні компоненти, формування яких зумовлює готовність учня до всебічної реалізації себе в суспільному житті, спроможність до взаємодії з мікро-, мезо- та макросередовищем, наявність соціальної та правової відповідальності, а також спрямованість на розкриття власного потенціалу в різних сферах соціального середовища [9, с. 127]. Тут також зауважимо, що змістове наповнення самого визначення поняття обумовлено віковими особливостями підліткового віку. Менше з тим, звернемось до схарактеризованих науковцем структурних компонентів соціального здоров'я учнів основної школи. Так, перший структурний компонент –

«готовність учня до повної реалізації себе у суспільстві», – як зазначає В. Бабич, містить сукупність таких змістовних складових, як здатність особистості адаптуватись до складних соціально-економічних перетворень, прагнення підвищення соціального статусу та задоволення здорових життєвих потреб, спроможність об'єктивно визначати напрямки майбутньої професійної діяльності. Другий структурний компонент – «спроможність підлітка до взаємодії з мікро-, мезо- та макросередовищем» – характеризується встановленням особистістю комфортних стосунків з однолітками та батьками, налагодженістю міжособистісних стосунків з учнями різного віку в межах селища або міста, взаємодією з суспільством загалом [9, с. 127–128.]. На наш погляд, цей структурний компонент притаманний усім віковим категоріям дітей, коли мова йде про формування соціального здоров'я. Третій структурний компонент – «наявність соціальної та правової відповідальності», – на думку автора дисертації, має складатися з таких змістових складових, як відповідальність за власні вчинки перед суспільством, статева культура, правова відповідальність. Останній, четвертий, структурний компонент соціального здоров'я – «спрямованість на розкриття власного потенціалу в усіх сферах соціального середовища» – розкривається через налаштування учня на якісне виконання нинішньої та майбутньої трудової діяльності й суспільних обов'язків, прагнення до побудови власної соціально та фізично здорової сім'ї, спрямованість на вияви творчості [9, с. 127–128].

Отже, з урахуванням усіх наявних у літературі визначень поняття соціального здоров'я розглянемо поодинокі трактування поняття соціального здоров'я учнів початкової школи. Зауважимо, що на сайті «Всеосвіта» вказується на актуальність проблеми соціального здоров'я молодших школярів та визначення цієї актуальності низкою нормативно-правових документів («Діти України», Національна доктрина розвитку освіти та програма «Здоров'я нації» та ін.) як найважливішого стратегічного завдання всебічного розвитку людини (зокрема й дитини), становлення її духовного,

психічного та фізичного здоров'я, формування в дітей відповідального ставлення до нього як найвищої індивідуальної та суспільної цінності [103]. Саме ж поняття соціального здоров'я молодшого школяра визначається як здатність дитини контактувати з однолітками й дорослими в різних життєвих ситуаціях. При цьому наголошується, що пріоритетом для соціально здорових дітей є нестресовий стиль життя. Основними ж показниками соціального здоров'я учнів основної школи визначається достатнє й врівноважене спілкування з однолітками та молодшими дітьми, з іншими людьми (старшими за віком і з різним соціальним статусом), швидка адаптація до фізичного й суспільного середовища, спрямованість на суспільно корисну справу, культура користування матеріальними благами [103]. В описі методичних особливостей формування в молодших школярів життєвих компетентностей соціального здоров'я відповідно до вимог НУШ зазначається, що задля формування компетентності дітей у сфері соціального здоров'я необхідно пояснювати їм, що, дотримуючись здорового способу життя, вони зможуть краще пристосуватися до умов навколишньої дійсності, легше навчатимуться у школі, сприймати нову інформацію, радіти спілкуванню з однолітками й дорослими. Учитель при цьому має надавати можливість за власним бажанням повторювати, моделювати, аналізувати з товаришами ситуації, які сприяють формуванню соціального здоров'я [103]. Там же визначено такі життєві навички, що сприяють соціальному здоров'ю: *навички ефективного спілкування* (уміння слухати, чітко висловлювати свої думки, виражати свої почуття, просити про послугу або допомогу, володіти невербальними засобами спілкування (жести, міміка, інтонація тощо), адекватно реагувати на критику); *навички співчуття* (уміння розуміти почуття, потреби і проблеми інших людей, висловити це розуміння, зважати на почуття інших людей, допомагати та підтримувати); *навички розв'язання конфліктів* (уміння розрізняти конфлікти поглядів і конфлікти інтересів, толерантно розв'язувати конфлікти поглядів, розв'язувати конфлікти інтересів за допомогою конструктивних переговорів); *навички поведінки*

*в умовах тиску, погроз, дискримінації* (уміння уникати небезпечних ситуацій і діяти при загрозі насилля, відстоювати свою позицію та відмовлятися від небажаних пропозицій, зокрема й пов'язаних із залученням до куріння, вживання алкоголю, наркотичних речовин; уміння розрізняти вияви дискримінації, зокрема щодо людей з особливими потребами, ВІЛ-інфікованих і хворих на СНІД; навички впевненої поведінки, зокрема й застережливих дій щодо ВІЛ/СНІДу); *навички спільної діяльності та співробітництва* (уміння працювати в «команді», адекватно оцінювати свої здібності, свій внесок у спільну діяльність, визнавати внесок інших у спільну роботу) [103].

Вищезазначене становить неабияку цінність для визначення авторського поняття «соціальне здоров'я учнів початкової школи». Але не менш важливим при цьому є визначення, запропоноване О. Караман, оскільки воно присвячене саме соціальному здоров'ю учнів початкової школи. Так, соціальне здоров'я молодшого школяра вчена розглядає через спроможність останніх до взаємодії з мікро-, мезо-, та макросередовищем, що відбиватиметься у здатності комфортно почуватися, установлювати й розвивати гарні стосунки в класному колективі, з учителем (учителями), з іншими дітьми поза межами навчального закладу тощо [10]. Цілком підтримуючи думку вченої, спробуємо розширити це визначення, доповнюючи компонентами, які, на нашу думку, сприяють ширшому розумінню зазначеної дефініції. Отже, аналіз визначень поняття соціального здоров'я дозволив нам запропонувати власне бачення поняття соціального здоров'я учнів початкової школи, яке варто розуміти як особистісну якість, що характеризується здатністю до взаємодії з мікро-, мезо-, та макросередовищем, доброзичливістю у спілкуванні з однолітками та іншими людьми, спроможністю швидкої адаптації до фізичного й суспільного середовища, прагненням саморозвитку, спрямованістю до здорового способу життя та здатністю уникати спокус сьогодення.

Отже, аналіз вищазазначених понять соціального здоров'я дозволив нам запропонувати власне бачення поняття соціального здоров'я учнів початкової школи. Так, у межах нашого дослідження **соціальне здоров'я учнів початкової школи** будемо розуміти як *інтегровану якість особистості учня, що характеризується здатністю до ефективної взаємодії з мікро-, мезо-, та макросередовищем, успішної соціалізації і самореалізації на засадах цінностей, знань, умінь, навичок здорового способу життя в умовах нестабільності, мінливості і непередбачуваності сучасного світу.*

Надане визначення стане основою для моделювання й розробки педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

### **1.3. Діагностика стану професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи**

Одне з важливих завдань нашого дослідження полягало у визначенні (діагностуванні) стану професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Виконання цього завдання потребувало здійснення комплексу дій, зокрема розроблення критеріальної бази, визначення методів діагностування стану сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи тощо. Аналіз літературних джерел у попередніх підрозділах, який дозволив не лише встановити стан розробленості проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи, але й запропонувати визначення поняття «соціальне здоров'я учнів початкової школи», з одного боку, спонукає нас безпосередньо перейти до вирішення поставленого завдання, а з іншого боку – визначити зміст поняття професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування

соціального здоров'я учнів початкової школи. Ми виходимо з того, що професійну готовність майбутніх учителів фізичної культури до вищезазначеного процесу розглядаємо як кінцевий продукт професійної підготовки, а результатом підготовки є професійна готовність до здійснення в майбутній професійній діяльності тієї чи іншої діяльності на якісно новому, продуктивному рівні [9], про що зазначає В. Бабич у дисертації «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків».

О. Будник у дисертаційному дослідженні «Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності» наголошує, що професійну готовність майбутнього вчителя слід розглядати як нерозривну єдність виокремлених компонентів – мотиваційного, когнітивного, соціально-комунікативного, діяльнісно-технологічного та морально-естетичного [23]. Зі свого боку В. Барко визначає в структурі професійної готовності фахівця такі компоненти, які охоплюють три сфери – мотиваційну, предметно-практичну (операційно-технологічну) та сферу саморегуляції особистості [13, с. 72–73]. Найбільш змістовним, враховуючи особливості нашого дослідження, ми вважаємо визначення професійної готовності майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів, яке пропонує В. Бабич. Так, на думку науковця, професійну готовність майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів підліткового віку слід розглядати як стійке особистісне утворення, що характеризується наявністю в здобувачів вищої освіти сукупності необхідних знань (науково-теоретична готовність) і практичних умінь (практична готовність), а також професійно важливих якостей (психофізіологічна готовність), усталеної мотивації та усвідомлення потреби подальшого професійного зростання в контексті набуття й розвитку здатності формування соціально здорових підлітків у процесі майбутньої професійної діяльності (психологічна готовність) [9, с. 97]. Таким чином, В. Бабич розглядає професійну готовність майбутніх учителів до формування

соціального здоров'я підлітків через сформованість у них науково-теоретичної, практичної, психофізіологічної та психологічної готовності. Отже, *професійну готовність майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи* ми розглядаємо як *стійку особистісну якість, що характеризується наявністю відповідних теоретичних знань і практичних умінь, а також стійкої мотивації до формування соціального здоров'я молодших школярів у процесі фізичної культури, переконаності в потребі професійного самовдосконалення та самореалізації.*

Відповідно структуру професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи ми вслід за авторитетними вченими розглядаємо як сукупність чотирьох компонентів: **аксіологічний** (цінності, потреби, мотиви, пов'язані з професійною діяльністю, соціальним здоров'ям та його формуванням в учнів), **особистісний** (особистісні якості, що сприяють успішній професійній діяльності), **знаннєвий** (сукупність знань про соціальне здоров'я та шляхи його формування в учнів), **діяльнісний** (професійні уміння, навички, досвід, що дозволяють досягати цілі освітньої діяльності).

Розкриття змісту і структури базового поняття дозволяє нам безпосередньо перейти до визначення відповідної критеріальної бази дослідження – критеріїв, показників та рівнів професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

У нашому дослідженні виділяємо чотири критерії для визначення рівнів професійної професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи: **ціннісно-мотиваційний, особистісно-діяльнісний, науково-теоретичний та операційно-технологічний.** Стисло схарактеризуємо їх.

*Ціннісно-мотиваційний* критерій включає цінності соціального здоров'я учнів, професії вчителя, мотивацію до формування соціального здоров'я

учнів початкової школи й потребу в професійному зростанні в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Показниками *особистісно-діяльнісного* критерію нами визначено сформованість таких професійно важливих якостей, як емпатійність, креативність, волюва рішучість. Кожна з цих якостей має особливе значення в контексті сформованості професійної готовності учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи поряд з іншими особистісними та професійними якостями, які вкрай важливі для майбутнього педагога. Так, емпатійність зазвичай характеризується як здатність ототожнювати себе з дитиною, встати на її позицію, розділити її інтереси й турботи, побачити очима дитини проблеми, що хвилюють її, її взаємини з іншими дітьми, здатність знаходити своє вираження в доброзичливості й повазі до дітей, чуйності й дбайливості, інтересі до їхнього життя, вірності обіцянкам, емоційній сприйнятливості тощо. Отже, емпатійність має бути невід'ємною й однією з ключових професійно важливих якостей майбутніх учителів фізичної культури в контексті виховання соціально здорових молодших школярів. Характеризуючи професійно важливу якість «креативність», звернемось до дисертаційного дослідження В. Бабича, присвяченого професійній підготовці майбутніх учителів фізичного виховання до формування культури здоров'я учнів підліткового віку. Науковець зазначає, що сучасний вчитель фізичного виховання повинен перебувати в постійному творчому пошуку, обирати оптимальні шляхи й способи прищеплювання учням навичок здорового способу життя, бажання протягом усього свого життя піклуватися про своє здоров'я й здоров'я оточення [9, с. 83]. Загалом погоджуючись з автором, додамо, що ще більшої значущості набуває креативність у вихованні соціально здорових учнів початкової школи, що пов'язано як з особливостями вікового періоду учнів, так і зі специфікою та складнощами формування самого феномену – соціального здоров'я. Волюва рішучість як професійно важлива якість майбутнього вчителя фізичної культури також



відіграє неабияку роль у вихованні соціально здорових молодших школярів, оскільки саме за допомогою цієї якості долатимуться численні перешкоди та труднощі, що можуть поставати на шляху формування соціального здоров'я такої вразливої категорії дітей, як учні початкової школи.

*Науково-теоретичний* критерій ми розглядаємо через сформованість у майбутніх учителів фізичної культури необхідного комплексу знань з формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Для зручності схарактеризуємо їх через три блоки знань (показники науково-теоретичного критерію).

Перший блок – **«Загальні аспекти формування соціального здоров'я учнів початкової школи»** – передбачає наявність у майбутніх учителів фізичної культури сукупності таких знань:

- знання сутності й змісту соціального здоров'я учнів початкової школи;
- знання генези виховання здорової особистості загалом і формування соціального здоров'я учнів зокрема;
- знання основних напрямів формування соціального здоров'я учнів початкової школи засобами фізичного виховання.

Другий блок – **«Особливості формування соціального здоров'я учнів початкової школи»** – вміщує такі знання:

- знання особливостей формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах навчального процесу з фізичної культури;
- розуміння специфіки відбору методів виховання соціально здорових учнів початкової школи в навчальному й позанавчальному процесах;
- знання інноваційних підходів до формування соціального здоров'я учнів початкової школи;
- знання діагностичного інструментарію для визначення стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи з урахуванням специфіки вікового періоду учнів;

– знання особливостей застосування інтерактивних технологій навчання в межах навчального предмету «Фізична культура» в контексті формування в учнів мотивації до підвищення власного рівня соціального здоров'я;

Третій блок – *«Роль учителя фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи»* – передбачає наявність у студентів таких знань:

– усвідомлення можливостей навчального предмета «Фізична культура» у підвищенні рівня соціального здоров'я учнів початкової школи;

– розуміння потенціалу позакласної роботи з фізичної культури та знання особливостей її організації в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи;

– усвідомлення значущості ролі вчителя фізичної культури у його взаємодії з родиною учня/учениці в контексті формування соціального здоров'я дитини;

– знання особливостей інноваційної діяльності вчителя фізичної культури з формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

*Операційно-технологічний критерій* професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи представлено нами групами вмінь (показниками критерію). Стисло схарактеризуємо їх. Гностичні вміння включають уміння здійснювати аналіз досвіду формування соціального здоров'я учнів початкової школи в інших країнах світу; уміння прогнозувати вплив кожного окремого заходу з фізичного виховання, а також навчально-виховного процесу загалом у сфері виховання соціального здоров'я учнів початкової школи; уміння використовувати потенціал навчального предмета «Фізична культура» в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

Проективні вміння вміщують: уміння проектувати заходи з фізичної культури у взаємодії з родиною учня в сфері забезпечення процесу формування соціального здоров'я учнів початкової школи, визначати їх цілі

та завдання; уміння планувати власну діяльність з урахуванням можливих негативних чинників, що позначатимуться на процесі формування соціального здоров'я учнів початкової школи; уміння розробляти змістовий та процесуальний компоненти процесу формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах позакласної роботи з фізичного виховання.

Конструктивні вміння передбачають: уміння визначати найбільш ефективні форми й методи виховання соціально здорових учнів початкової школи з урахуванням вікового періоду учнів; уміння вибудовувати власні педагогічні дії в напрямку максимального залучення учнів початкової школи до творчої діяльності в контексті підвищення рівня свого соціального здоров'я; уміння розкривати можливості взаємодії з сім'єю кожного конкретного учня та конструювати цей процес у напрямку спрямованості дій на забезпечення ефективного формування соціального здоров'я кожної конкретної особистості з урахуванням умов її проживання в родині, а також характерологічних особливостей дитини тощо; уміння застосовувати інтерактивні технології навчання в межах навчального предмету «Фізична культура» в контексті формування в учнів мотивації до підвищення власного рівня соціального здоров'я.

Організаційні уміння включають: уміння організовувати різноманітні заходи, спрямовані на забезпечення процесу формування соціального здоров'я учнів початкової школи; уміння організовувати власну діяльність зі спрямуванням на систематичне підвищення власного рівня соціального здоров'я та професійної майстерності в контексті виховання соціально здорових учнів початкової школи; уміння організовувати співпрацю з іншими соціальними інститутами в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

Комунікативні уміння передбачають: уміння виявляти чуйність до кожної конкретної дитини, сприяти відчуттю дитини повноцінним членом мікро-, мезо- чи макросоціуму; уміння створювати доброзичливий мікроклімат у колективі учнів, спонукати до встановлення дружніх

взаємовідносин, розуміти почуття, потреби й проблеми інших людей, зважати на почуття інших людей; уміння відчувати переживання дитини, спрямовувати її енергію в напрямку особистісного розвитку, прагнення бути всебічно здоровою, щасливою та потрібною.

Розроблені критерії та показники дозволили визначити рівні, професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи: I – високий, II – середній, III – низький, представлені в таблицях (див. таб. 1.1, 1.2, 1.3, 1.4).

*Таблиця 1.1*

**Рівні професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за ціннісно-мотиваційним критерієм**

<b>Рівні</b>	<b>Показники</b>
<b>I</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>✓ у здобувача вищої освіти помітна переконлива вмотивованість до формування соціального здоров'я учнів початкової школи в майбутній професійній діяльності;</li> <li>✓ чітко прослідковується потреба у професійному зростанні в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи.</li> </ul>
<b>II</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>✓ у здобувача вищої освіти загалом наявна мотивація до формування соціального здоров'я учнів початкової школи у майбутній професійній діяльності;</li> <li>✓ наявна нестійка переконаність у потребі професійного зростання в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи.</li> </ul>
<b>III</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>✓ у здобувача вищої освіти майже відсутня мотивація до формування соціального здоров'я учнів початкової школи у майбутній професійній діяльності;</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>✓ не простежується переконаність у потребі професійного зростання в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи.</li> </ul>
--	---

Таблиця 1.2

**Рівні професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи за науково-теоретичним критерієм**

Рівні	Показники
<b>I</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>✓ здобувач вищої освіти усвідомлює сутність змісту соціального здоров'я учнів початкової школи;</li> <li>✓ володіє ґрунтовними знаннями щодо генези виховання здорової особистості загалом і формування соціального здоров'я учнів зокрема;</li> <li>✓ переконливо демонструє знання основних напрямів формування соціального здоров'я учнів початкової школи засобами фізичного виховання;</li> <li>✓ має глибоке розуміння специфіки відбору методів виховання соціально здорових учнів початкової школи в навчальному та позанавчальному процесах;</li> <li>✓ чітко усвідомлює значущість інноваційних підходів до формування соціального здоров'я учнів початкової школи;</li> <li>✓ глибоко усвідомлює знання особливостей формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах навчального процесу з фізичної культури;</li> <li>✓ має системні знання щодо особливостей застосування інтерактивних технологій навчання в межах навчального предмета «Фізична культура» в контексті формування в учнів мотивації до підвищення власного рівня соціального здоров'я;</li> </ul>

	<ul style="list-style-type: none"> <li>✓ усвідомлює значущість можливостей навчального предмета «Фізична культура» в підвищенні рівня соціального здоров'я учнів початкової школи;</li> <li>✓ добре орієнтується в діагностичному інструментарії з визначення стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи з урахуванням специфіки вікового періоду учнів;</li> <li>✓ глибоко переконаний у значущості ролі вчителя фізичної культури у його взаємодії з родиною учня/учениці в контексті формування соціального здоров'я дитини;</li> <li>✓ на високому рівні розуміється на можливостях позакласної роботи з фізичної культури та знаннях особливостей її організації в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи;</li> <li>✓ має ґрунтовні знання з організації інноваційної діяльності вчителя фізичної культури з формування соціального здоров'я учнів початкової школи.</li> </ul>
<p><b>II</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>✓ має загальне уявлення суті і змісту соціального здоров'я учнів початкової школи;</li> <li>✓ загалом володіє знаннями з генези виховання здорової особистості загалом і формування соціального здоров'я учнів зокрема;</li> <li>✓ володіє базовими знаннями з напрямів формування соціального здоров'я учнів початкової школи засобами фізичного виховання;</li> <li>✓ має достатні знання особливостей формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах навчального процесу з фізичної культури;</li> <li>✓ добре усвідомлює значущість можливостей навчального предмета «Фізична культура» в підвищенні рівня соціального</li> </ul>

	<p>здоров'я учнів початкової школи;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>✓ має розуміння потенціалу позакласної роботи з фізичної культури та знання особливостей її організації в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи;</li> <li>✓ має певну зорієнтованість на застосування інновацій у діяльності в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи в майбутній професійній діяльності;</li> <li>✓ загалом розуміє значущість ролі вчителя фізичної культури у формуванні його взаємодії з родиною учня/учениці в контексті формування соціального здоров'я дитини;</li> <li>✓ володіє знаннями специфіки відбору методів виховання соціально здорових учнів початкової школи в навчальному та позанавчальному процесах;</li> <li>✓ загалом розуміє особливості застосування інтерактивних технологій навчання в межах навчального предмета «Фізична культура» в контексті формування в учнів мотивації до підвищення власного рівня соціального здоров'я;</li> <li>✓ на достатньому рівні володіє знаннями діагностичного інструментарію з визначення стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи з урахуванням специфіки вікового періоду учнів.</li> </ul>
<p><b>Ш</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>✓ має неповне уявлення про сутність і зміст соціального здоров'я учнів початкової школи;</li> <li>✓ майже не володіє знаннями генези виховання здорової особистості загалом і формування соціального здоров'я учнів зокрема;</li> <li>✓ не володіє знаннями з основних напрямів формування соціального здоров'я учнів початкової школи засобами фізичного виховання;</li> <li>✓ слабо усвідомлює можливості навчального предмета</li> </ul>

	<p>«Фізична культура» в підвищенні рівня соціального здоров'я учнів початкової школи;</p> <ul style="list-style-type: none"><li>✓ має поверхневі знання особливостей застосування інтерактивних технологій навчання в межах навчального предмета «Фізична культура» в контексті формування в учнів мотивації до підвищення власного рівня соціального здоров'я;</li><li>✓ недостатньо добре усвідомлює значущість навчального предмета «Фізична культура» в контексті формування патріотичних цінностей учнівської молоді;</li><li>✓ має поверхневі знання особливостей формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах навчального процесу з фізичної культури;</li><li>✓ на недостатньому рівні володіє знаннями з відбору методів виховання соціально здорових учнів початкової школи в навчальному та позанавчальному процесі;</li><li>✓ не володіє знаннями діагностичного інструментарію з визначення стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи з урахуванням специфіки вікового періоду учнів;</li><li>✓ слабо усвідомлює значущість ролі вчителя фізичної культури в його взаємодії з родиною учня/учениці в контексті формування соціального здоров'я дитини;</li><li>✓ має загальні уявлення про потенціал позакласної роботи з фізичної культури та знання особливостей її організації в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи;</li><li>✓ погано орієнтується в питанні інноваційної діяльності вчителя фізичної культури з формування соціального здоров'я учнів початкової школи.</li></ul>
--	--



Таблиця 1.3

**Рівні професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за операційно-технологічним критерієм**

Рівні	Показники
I	<p><i>Гностичні уміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>✓ здобувач вищої освіти здатний творчо підходити до розкриття та використання потенціалу навчального предмета «Фізична культура» в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи;</li> <li>✓ здобувач вищої освіти спроможний на високому рівні аналізувати досвід формування соціального здоров'я учнів початкової школи в інших країнах світу;</li> <li>✓ повною мірою володіє уміннями прогнозування впливу кожного окремого заходу з фізичного виховання, а також навчально-виховного процесу загалом у сфері виховання соціального здоров'я учнів початкової школи.</li> </ul> <p><i>Проектувальні вміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>✓ спроможний детально проектувати заходи з фізичної культури у взаємодії з родиною учня в сфері забезпечення процесу формування соціального здоров'я учнів початкової школи, визначати їх цілі та завдання;</li> <li>✓ на високому рівні володіє уміннями розробки змістового та процесуального компонентів процесу формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах позакласної роботи з фізичного виховання;</li> <li>✓ ефективно планує власну діяльність з урахуванням можливих випадків, що негативно позначатимуться на процесі</li> </ul>

формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

*Конструктивні вміння:*

- ✓ має творчий підхід до побудови власних педагогічних дій у напрямку максимального залучення учнів початкової школи до творчої діяльності в контексті підвищення рівня свого соціального здоров'я;
- ✓ здатний передбачати результат педагогічного впливу в контексті формування соціального здоров'я;
- ✓ переконливо володіє вміннями застосовувати форми й методи виховання соціально здорових учнів початкової школи в навчальному процесі з фізичної культури (з урахуванням вікового періоду учнів);
- ✓ спроможний максимально розкривати можливості взаємодії з сім'єю кожного конкретного учня та конструювати зазначений процес у напрямку спрямованості дій на забезпечення ефективного формування соціального здоров'я кожної конкретної особистості з урахуванням умов її проживання в родині, а також характерологічних особливостей дитини тощо;
- ✓ має креативний підхід до застосування інтерактивних технологій навчання в межах навчального предмету «Фізична культура» в контексті формування в учнів мотивації до підвищення власного рівня соціального здоров'я.

*Організаторські вміння:*

- ✓ здобувач вищої освіти вміло організовує різноманітні заходи, спрямовані на забезпечення процесу формування соціального здоров'я учнів початкової школи;
- ✓ здатний ефективно організовувати співпрацю з іншими соціальними інститутами в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи;
- ✓ на високому рівні здатний продуктивно організовувати власну

	<p>діяльність зі спрямуванням на систематичне підвищення власного рівня соціального здоров'я та професійної майстерності в контексті виховання соціально здорових учнів початкової школи.</p> <p><i>Комунікативні вміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>✓ володіє міцними вміннями створення доброзичливого мікроклімату в колективі учнів, спонукати до встановлення дружніх взаємовідносин, розуміти почуття, потреби і проблеми інших людей, зважати на почуття інших людей;</li> <li>✓ здатний проявляти чуйність до кожної конкретної дитини, сприяти відчуттю дитини повноцінним членом мікро-, мезо- чи макросоціуму;</li> <li>✓ спроможний відчувати переживання дитини, спрямовувати її енергію в напрямку особистісного розвитку, прагнення бути всебічно здоровою, щасливою та потрібною.</li> </ul>
<p><b>II</b></p>	<p><i>Гностичні вміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>✓ здобувач вищої освіти загалом спроможний здійснювати аналіз досвіду формування соціального здоров'я учнів початкової школи в інших країнах світу;</li> <li>✓ загалом здатний до розкриття потенціалу навчального предмета «Фізична культура» в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи;</li> <li>✓ на достатньому рівні володіє вміннями прогнозування впливу кожного окремого заходу з фізичного виховання, а також навчально-виховного процесу загалом у сфері виховання соціального здоров'я учнів початкової школи.</li> </ul> <p><i>Проектувальні вміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>✓ здатен проектувати заходи з фізичної культури у взаємодії з родиною учня в сфері забезпечення процесу формування соціального здоров'я учнів початкової школи, визначати їх цілі</li> </ul>

та завдання;

- ✓ володіє достатніми вміннями планування власної діяльності з урахуванням можливих випадків, які негативно позначатимуться на процесі формування соціального здоров'я учнів початкової школи;
- ✓ загалом здатний розробляти змістовий та процесуальний компоненти процесу формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах позакласної роботи з фізичного виховання.

*Конструктивні вміння:*

- ✓ загалом спроможний визначати найбільш ефективні форми й методи виховання соціально здорових учнів початкової школи з урахуванням вікового періоду учнів;
- ✓ на достатньому рівні здатний розкривати можливості взаємодії з сім'єю кожного конкретного учня й конструювати цей процес у напрямку спрямованості дій на забезпечення ефективного формування соціального здоров'я кожної конкретної особистості з урахуванням умов її проживання в родині, а також характерологічних особливостей дитини тощо;
- ✓ загалом здатний застосовувати інтерактивні технології навчання в межах навчального предмету «Фізична культура» в контексті формування в учнів мотивації до підвищення власного рівня соціального здоров'я.

*Організаторські вміння:*

- ✓ здобувач вищої освіти спроможний організовувати різноманітні заходи, спрямовані на забезпечення процесу формування соціального здоров'я учнів початкової школи;
- ✓ здатний організовувати співпрацю з іншими соціальними інститутами в контексті формування соціального здоров'я

	<p>учнів початкової школи.</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>✓ загалом спроможний організувати власну діяльність зі спрямуванням на систематичне підвищення рівня соціального здоров'я та професійної майстерності в контексті виховання соціально здорових учнів початкової школи.</li> </ul> <p><i>Комунікативні вміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>✓ спроможний виявляти чуйність до кожної конкретної дитини, сприяти відчуттю дитини повноцінним членом мікро-, мезо- чи макросоціуму;</li> <li>✓ уміння створювати доброзичливий мікроклімат в колективі учнів, спонукати до встановлення дружніх взаємовідносин, розуміти почуття, потреби і проблеми інших людей, зважати на почуття інших людей;</li> <li>✓ загалом здатний відчувати переживання дитини, спрямовувати її енергію в напрямку особистісного розвитку, прагнення бути всебічно здоровою, щасливою та потрібною.</li> </ul>
<p><b>III</b></p>	<p><i>Гностичні вміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>✓ здобувач вищої освіти не володіє достатніми вміннями аналізувати й використовувати досвід формування соціального здоров'я учнів початкової школи в інших країнах світу;</li> <li>✓ не спроможний використовувати потенціал навчального предмета «Фізична культура» в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи;</li> <li>✓ не здатний прогнозувати вплив кожного окремого заходу з фізичного виховання, а також навчально-виховного процесу загалом у сфері виховання соціального здоров'я учнів початкової школи.</li> </ul> <p><i>Проектувальні вміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>✓ слабкий у плануванні власної діяльності з урахуванням можливих випадків, що негативно позначатимуться на процесі</li> </ul>

формування соціального здоров'я учнів початкової школи;

- ✓ не володіє вміннями розробки змістових і процесуальних компонентів процесу формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах позакласної роботи з фізичного виховання;
- ✓ не здатний проєктувати заходи з фізичної культури у взаємодії з родиною учня в сфері забезпечення процесу формування соціального здоров'я учнів початкової школи, визначати їх цілі та завдання.

*Конструктивні вміння:*

- ✓ не спроможний застосовувати інтерактивні технології навчання в межах навчального предмету «Фізична культура» в контексті формування в учнів мотивації до підвищення власного рівня соціального здоров'я;
- ✓ не здатний вибудовувати власні педагогічні дії в напрямку максимального залучення учнів початкової школи до творчої діяльності в контексті підвищення рівня свого соціального здоров'я;
- ✓ помітні труднощі у визначенні й застосуванні найбільш ефективних форм і методів виховання соціально здорових учнів початкової школи з урахуванням вікового періоду учнів;
- ✓ відчуває значні труднощі у взаємодії з сім'єю кожного конкретного учня й конструюванні зазначеного процесу в напрямку спрямованості дій на забезпечення ефективного формування соціального здоров'я кожної конкретної особистості з урахуванням умов її проживання в родині, а також характерологічних особливостей дитини тощо.

*Організаторські вміння:*

- ✓ не здатний організовувати різноманітні заходи, спрямовані на забезпечення процесу формування соціального здоров'я учнів

	<p>початкової школи;</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>✓ недостатньо розвиненні організаторські вміння співпрацювати з іншими соціальними інститутами в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи;</li> <li>✓ не спроможний організувати власну діяльність зі спрямуванням на систематичне підвищення власного рівня соціального здоров'я та професійної майстерності в контексті виховання соціально здорових учнів початкової школи;</li> </ul> <p><i>Комунікативні вміння:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>✓ здобувач вищої освіти відчуває значні труднощі у створенні доброзичливого мікроклімату в колективі учнів, спонуканні до встановлення дружніх взаємовідносин тощо;</li> <li>✓ не виявляє достатньої чуйності до кожної дитини, не відчуває переживання дитини, має труднощі зі спрямуванням її енергії в напрямку особистісного розвитку, прагнення бути всебічно здоровою, щасливою та потрібною.</li> </ul>
--	---

Таблиця 1.4

**Рівні професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за особистісно-діяльнісним критерієм**

Рівні	Показники
<b>I</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>✓ у здобувача вищої освіти наявна сформованість чуйного ставлення до кожної дитини, її проблем, переживань, психічних станів тощо;</li> <li>✓ переконливо спрямований у напрямку творчих дій та рішень щодо виховання соціально здорових молодших школярів;</li> <li>✓ чітко виявляється вольова рішучість у вирішенні питань</li> </ul>

	виховання соціально здорових молодших школярів у начальному й позанавчальному (у взаємодії з різними соціальними інститутами) процесах;
<b>II</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>✓ здобувач вищої освіти загалом схильний до співпереживань, чуйного ставлення до кожної дитини, її проблем, психічних станів тощо;</li> <li>✓ загалом помітна спрямованість до творчих дій і рішень щодо виховання соціально здорових молодших школярів;</li> <li>✓ загалом наявна рішучість у вирішенні питань виховання соціально здорових молодших школярів у начальному й позанавчальному процесах;</li> </ul>
<b>III</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>✓ здобувач вищої освіти не виявляє належних співпереживань стосовно дитини, не завжди намагається з розумінням поставитись до її проблем, психічних станів тощо;</li> <li>✓ здобувач вищої освіти не має достатньої спрямованості до творчих дій і рішень з виховання соціально здорових молодших школярів;</li> <li>✓ майже відсутня рішучість у вирішенні питань виховання соціально здорових молодших школярів у начальному й позанавчальному процесах.</li> </ul>

Одним з важливих завдань нашого дослідження є визначення стану сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Констатувальний експремент відбувався на базі Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія», Харківської державної академії фізичної культури, Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет», у якому взяли участь 231 майбутній учитель фізичної культури, з яких 115 –



у контрольній групі та 116 – в експериментальній групі, а також 24 викладача, які безпосередньо викладають профільні освітні компоненти.

Спираючись на розроблену критеріальну базу, нами було отримано результати дослідження на етапі констатувального експерименту (вихідний контроль). Звернемося до аналізу отриманих результатів за кожним окремим критерієм в тому порядку, як це подано вище при описі рівнів професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Так, визначення стану сформованості професійної готовності здобувачів вищої освіти спеціальності «014 Середня освіта» (Фізична культура)» в зазначеному вище контексті за ціннісно-мотиваційним критерієм відбувалось за допомогою авторських анкет з визначення мотивації майбутніх учителів фізичної культури до виховання соціально здорових молодших школярів, а також з визначення рівня сформованості у здобувачів вищої освіти потреби у професійному зростанні в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи (див. додатки А, Б).

Так, за допомогою таблиці (див. таб. 1.5) видно, що між контрольною та експериментальною групою за ціннісно-мотиваційним критерієм на етапі вихідного контролю немає суттєвих відмінностей. Як у контрольній (66,1 %), так і в експериментальній групі (66 %) на цьому етапі переважали здобувачі вищої освіти з низьким рівнем мотивації до формування соціального здоров'я учнів початкової школи (перший показник цілісно-мотиваційного критерію). 27,5 % здобувачів контрольної групи та 28,1 % майбутніх учителів фізичної культури, які входили до експериментальної групи, загалом були вмотивовані до виховання соціально здорових молодших школярів у майбутній професійній діяльності. Менше десяти відсотків в обох групах (у контрольній – 6,4 %, в експериментальній – 5,9 %) були повною мірою вмотивовані до формування соціального здоров'я учнів початкової школи в майбутній професійній діяльності в процесі фізичної культури та поза її межами.

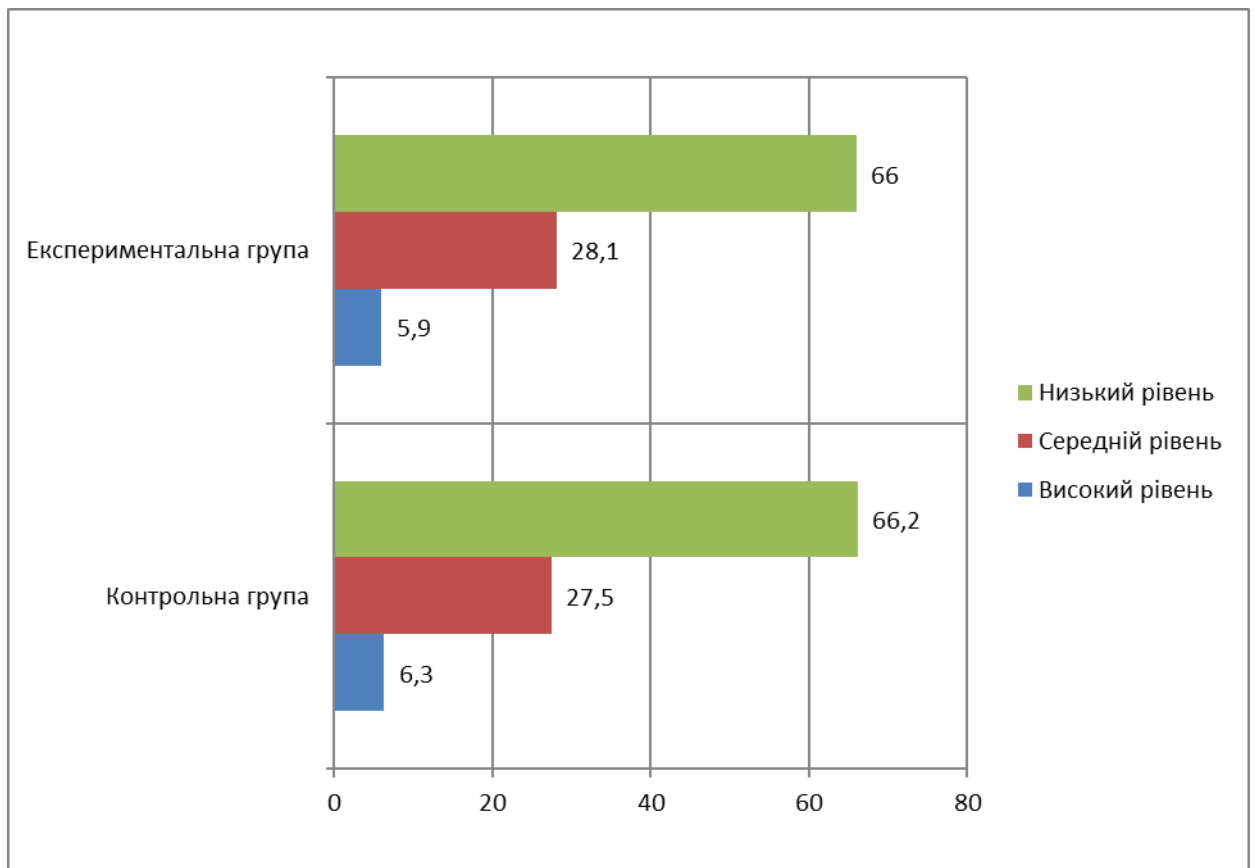
Таблиця 1.5

**Вихідний рівень сформованості професійної готовності майбутніх  
учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів  
початкової школи за ціннісно-мотиваційним критерієм**

№	Показники	Контрольна група			Експериментальна група		
		%			%		
		В	С	Н	В	С	Н
1.	Мотивація до формування соціального здоров'я учнів початкової школи	6,4	27,5	66,1	5,9	28,1	66
2.	Потреба у професійному зростанні в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи	6,2	27,4	66,4	5,9	28	66,1
	<b>Разом:</b>	<b>6,3</b>	<b>27,5</b>	<b>66,2</b>	<b>5,9</b>	<b>28,1</b>	<b>66</b>

Подібна ситуація склалася й стосовно другого показника ціннісно-мотиваційного критерію. Так, лише 6,2 % майбутніх учителів фізичної культури контрольної групи та 5,9 % здобувачів вищої освіти експериментальної групи на етапі вихідного контролю відчували потребу у професійному зростанні в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи. В обох групах (27,4 % в контрольній групі та 28 % в експериментальній групі) налічувалось менше тридцяти відсотків майбутніх учителів фізичної культури з нестійкою переконаністю в потребі професійного зростання у сфері виховання соціально здорових молодших школярів. У переважній більшості здобувачів вищої освіти як у контрольній (66,4 %), так і в експериментальній групі (66,1 %) взагалі не фіксувалося переконаності в потребі професійного зростання в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Таким чином, узагальнені відомості за обома показниками свідчать, що на етапі вихідного контролю

між контрольною та експериментальною групами не було помітних розбіжностей у стані сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за ціннісно-мотиваційним критерієм. За допомогою діаграми ми маємо можливість наочно переконатись у цьому (див. рис. 1.1).



**Рис. 1.1. Порівняння вихідного рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за ціннісно-мотиваційним критерієм**

При цьому переважна більшість обох груп (66,2 % здобувачів вищої освіти в контрольній групі та 66 % – в експериментальній) не мали відповідної вмотивованості та прагнення до професійного зростання в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Це своєю чергою лише підтверджує, що процес професійної підготовки майбутніх учителів

фізичної культури має обов'язково передбачати відповідну спрямованість на забезпечення ціннісно-мотиваційної готовності до виховання соціально здорових учнів початкової школи.

Використання таких методів діагностики, як тест на мислення та креативність (Дж. Брунер), тест для визначення здатності педагога до емпатії (І. Юсупов), методика «Шкала локусу контролю» (Дж. Роттер) для визначення професійно важливої якості «Вольова рішучість» (див. додатки В, Г, Д), дозволили встановити стан сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за особистісно-діяльним критерієм. Зауважимо, що за цим критерієм ми отримали дещо кращі результати, ніж за ціннісно-мотиваційним. Так, за окремими показниками особистісно-діяльного критерію вже на етапі констатувального експерименту як у контрольній (11,4 %), так і експериментальній групі (10,9 %) налічувалось більше десяти відсотків здобувачів вищої освіти, у яких на високому рівні фіксувалася вольова рішучість у вирішенні питань виховання соціально здорових молодших школярів у початковому та позанавчальному процесах, зокрема у взаємодії з різними соціальними інститутами. Помітно більша кількість майбутніх учителів фізичної культури в обох групах (38,9 % у контрольній групі та 38,8 % – в експериментальній) загалом були здатні до вияву рішучості у вирішенні питань виховання соціально здорових молодших школярів у початковому та позанавчальному процесах (середній рівень за вищезазначеним показником). Між тим констатуємо також наявність порівняно значної кількості здобувачів вищої освіти, у яких на етапі вихідного контролю була майже відсутня рішучість у вирішенні питань формування соціального здоров'я учнів початкових класів. Як видно з таблиці (дивись табл. 1.6), подібна ситуації була й стосовно першого показника особистісно-діяльного критерію – «емпатійності».

Таблиця 1.6

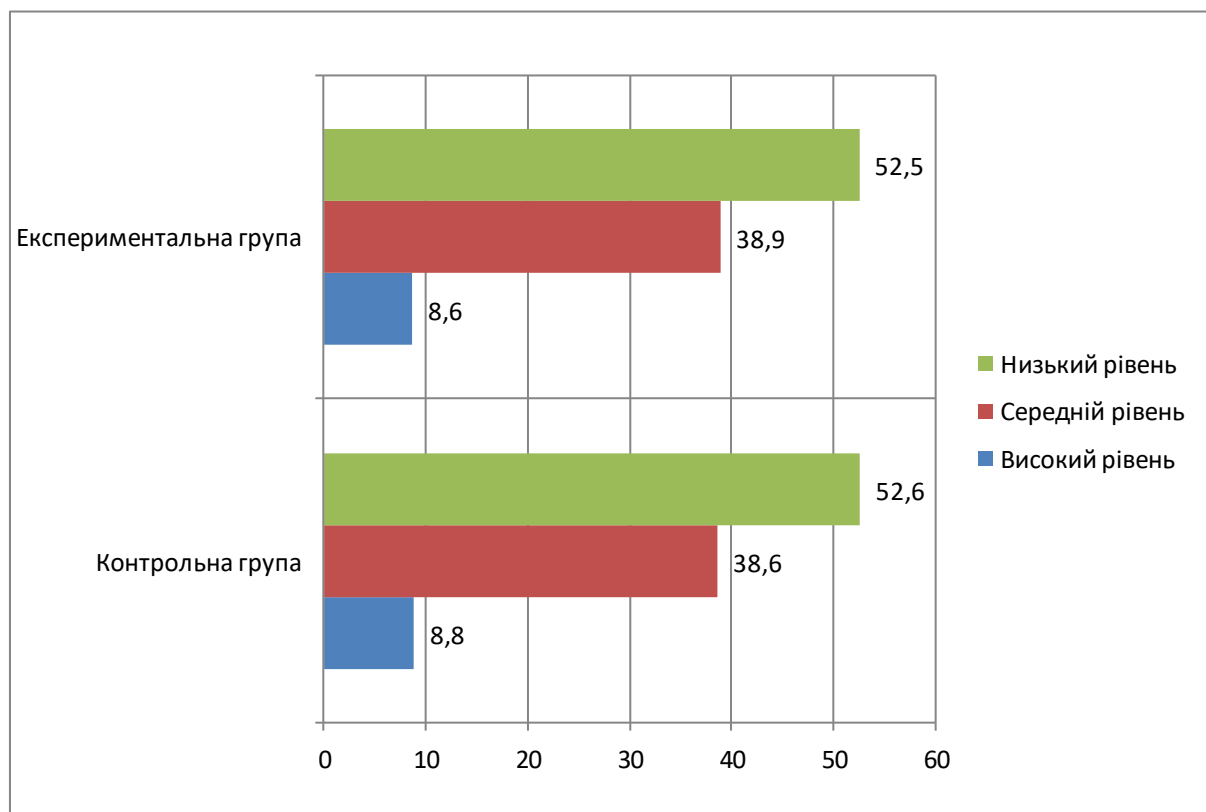
**Вихідний рівень сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за особистісно-діяльнісним критерієм**

№	Показники	Контрольна група			Експериментальна група		
		%			%		
		В	С	Н	В	С	Н
1.	Емпатійність	8,1	37,8	54,1	7,8	39,1	53,1
2.	Креативність	6,8	39,2	54	7,0	38,9	54,1
3.	Вольова рішучість	11,4	38,9	49,7	10,9	38,8	50,3
	<b>Разом:</b>	<b>8,8</b>	<b>38,6</b>	<b>52,6</b>	<b>8,6</b>	<b>38,9</b>	<b>52,5</b>

У цьому випадку 37,8 % здобувачів вищої освіти контрольної групи та 39,1 % майбутніх учителів експериментальної групи виявляли схильність до співпереживань, чуйного ставлення до кожної дитини, її проблем, психічних станів тощо (середній рівень). У дещо меншій кількості здобувачів вищої освіти (8,1 % у контрольній групі та 7,8 % – в експериментальній) на етапі вихідного контролю була чітко виражена спрямованість до переживань проблем і психічних станів кожної дитини, чуйне й співчутливе ставлення тощо. Таким результатом ми були певною мірою здивовані, адже така професійна якість як емпатійність, принаймні схильність до неї, мала б бути наявна у значно більшій кількості майбутніх учителів фізичної культури, тим більше, що вони також викладатимуть у майбутньому й у молодших школярів, які особливо потребують чуйного відношення до себе. Також нас дещо здивували й отримані відомості щодо сформованості у здобувачів вищої освіти в обох групах такої професійної якості, як креативність. Так, лише 6,8 % майбутніх учителів контрольної групи та 7,0 % здобувачів вищої освіти експериментальної групи переконливо показали свою здатність та спрямованість на творчі дії й рішення в майбутній професійній діяльності, зокрема й у контексті

виховання соціально здорових молодших школярів. У 39,2 % здобувачів вищої освіти в контрольній групі та 38,9 % експериментальній групі було встановлено середній рівень за цим показником. У досить значної кількості майбутніх учителів фізичної культури (54 % здобувачів вищої освіти в контрольній групі та 54,1 % – в експериментальній) здатність до творчості (творчої діяльності в сфері формування соціального здоров'я молодших школярів) була встановлена на недостатньому (низькому) рівні.

Узагальнення отриманих даних за всіма показниками особистісно-діяльнісного критерію дозволило констатувати незначні відмінності в контексті сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за вищезазначеним критерієм. Це також добре ілюструє діаграма (див. рис. 1.2):



**Рис. 1.2 Порівняння вихідного рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за особистісно-діяльнісним критерієм**

В обох групах переважали здобувачі вищої освіти з низьким рівнем сформованості професійної готовності до виховання соціально здорових молодших школярів за особистісно-діяльнісним критерієм. У 38,6 % майбутніх учителів фізичної культури в контрольній групі та 38,9 % в експериментальній групі було встановлено середній рівень сформованості професійної готовності. У незначній кількості здобувачів вищої освіти (8,8 % контрольної групи та 8,6 % експериментальної групи) на етапі констатувального експерименту було зафіксовано високий рівень професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

Визначення вихідного рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за науково-теоретичним критерієм (у процесі констатувального експерименту) відбувалось за допомогою експертної оцінки, в якій брали участь викладачі, що викладають освітні компоненти при підготовці здобувачів вищої освіти спеціальності «014 Середня освіта. Фізична культура». Зокрема відбувалась оцінка рівня знань за кожним з показників (див. додаток Д).

У таблиці 1.7 для зручності ми подамо отримані результати за кожним з показників науково-теоретичного критерію. Як видно з таблиці, отримані результати хоча й не відрізнялись аж надто суттєво за показниками критерію, разом з тим, за окремими з них можемо бачити наявність певної кількості здобувачів вищої освіти як у контрольній, так і в експериментальній групі, особливо за першим, третім і одинадцятим показниками. Як і в попередніх випадках, між контрольною та експериментальною групами не було встановлено суттєвих відмінностей стосовно стану сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за поданими в таблиці показниками науково-теоретичного критерію. Ми зосередимось на аналізі

узагальнених даних за вищевказаним критерієм (за всіма його показниками відповідно).

Таблиця 1.7

**Вихідний рівень сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за науково-теоретичним критерієм.**

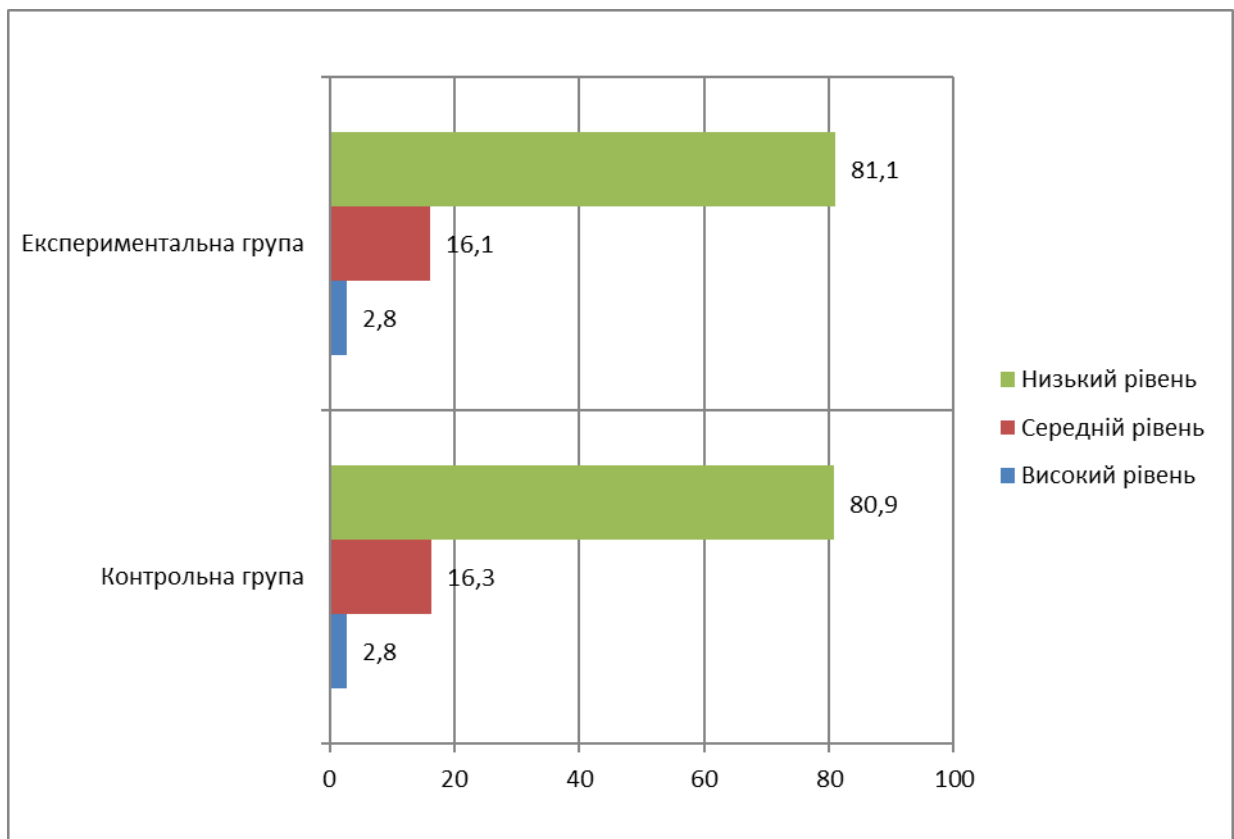
№	Показники	Контрольна група			Експериментальна група		
		%			%		
		В	С	Н	В	С	Н
1.	Знання сутності й змісту соціального здоров'я учнів початкової школи	9,7	28,4	61,9	9,4	20,9	69,7
2	Знання генези виховання здорової особистості загалом і формування соціального здоров'я учнів зокрема	2,8	10	87,2	3,1	10,1	86,8
3	Знання основних напрямів формування соціального здоров'я учнів початкової школи засобами фізичного виховання	4,1	31,6	64,3	4,4	31,7	63,9
4	Знання особливостей формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах навчального процесу з фізичної культури	1,1	5,8	93,1	0,9	6,4	92,7
6	Знання інноваційних підходів до формування соціального здоров'я учнів початкової школи	-	10,8	89,2	-	11,6	88,4
7	Знання діагностичного інструментарію для визначення стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи з урахуванням специфіки вікового періоду учнів	0,3	18,3	81,4	-	17	83
8	Знання особливостей застосування інтерактивних технологій навчання в межах навчального предмету «Фізична культура» в контексті формування в учнів мотивації до підвищення власного рівня соціального здоров'я	-	1,7	98,3	-	2,8	97,2
9	Усвідомлення можливостей навчального предмета «Фізична	3,4	23,5	73,1	3,7	24,4	71,9



	культура» в підвищенні рівня соціального здоров'я учнів початкової школи						
10	Розуміння потенціалу позакласної роботи з фізичної культури та знання особливостей її організації в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи	2,6	21,2	76,2	3,1	22,4	74,5
11	Усвідомлення значущості ролі вчителя фізичної культури в його взаємодії з родиною учня/учениці в контексті формування соціального здоров'я дитини	6,8	24,8	68,4	6,3	26,6	67,1
12	Знання особливостей інноваційної діяльності вчителя фізичної культури з формування соціального здоров'я учнів початкової школи	-	3,5	96,5	-	3	97
	<b>Разом</b>	<b>2,8</b>	<b>16,3</b>	<b>80,9</b>	<b>2,8</b>	<b>16,1</b>	<b>81,1</b>

Отже, на відміну від попередніх критеріїв професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи, за науково-теоретичним критерієм констатуємо найбільшу кількість здобувачів вищої освіти в обох групах (контрольної та експериментальної) з низьким рівнем (мова йде про низький рівень сформованості науково-теоретичної готовності відповідних фахівців до виховання соціально здорових молодших школярів, в основу якої покладено наявність відповідних знань). Разом з тим зазначимо, що такі результати нас не надто здивували, оскільки майбутні вчителі фізичної культури на етапі вихідного контролю ще не мали можливості оволодіти у всій повноті знаннями з формування соціально здорових учнів початкової школи в навчальному та позанавчальному процесі з фізичної культури. Лише з окремими аспектами знань, зокрема щодо сутності та змісту соціального здоров'я особистості та учнів початкової школи, розуміння значущості ролі вчителя фізичної культури в його взаємодії з родиною учня/учениці в контексті формування соціального здоров'я дитини, здобувачі вищої освіти мали можливості ознайомитись, навчаючись у загальноосвітніх навчальних

зкладах. Саме тому як у контрольній, так і в експериментальній групі переважала кількість майбутніх учителів фізичної культури з низьким рівнем сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за науково-теоретичним критерієм (80,9 % у контрольній групі та 81,1 % – в експериментальній). Не спостерігалось помітних розбіжностей між обома групами й стосовно середнього рівня сформованості вищезазначеної професійної готовності. У цьому випадку лише в 16,3 % майбутніх учителів фізичної культури контрольної групи та 16,1 % здобувачів вищої освіти експериментальної було встановлено середній рівень сформованості професійної готовності до виховання соціально здорових молодших школярів. Це наочно ілюструє діаграма (див. рис. 1.3):



**Рис. 1.3. Порівняння вихідного рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за науково-теоретичним критерієм**

Задля отримання реальних даних стосовно визначення стану сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за операційно-технологічним критерієм (враховуючи специфіку і складність його об'єктивного визначення), як і у випадку з науково-теоретичним критерієм, ми використовували метод експертної оцінки. У ролі експертів також виступали викладачі, які викладають професійно орієнтовані освітні компоненти при підготовці майбутніх учителів фізичної культури. Подана таблиця засвідчує, що на етапі вихідного контролю майже за всіма показниками вищезазначеного критерію не було здобувачів вищої освіти з високим рівнем професійної готовності, окрім показника «комунікативні уміння». У цьому випадку вже на етапі вихідного контролю 10,8 % майбутніх учителів фізичної культури, що входили до контрольної групи та 12 % здобувачів вищої освіти експериментальної групи були повною мірою здатні виявляти чуйність до кожної конкретної дитини, сприяти відчуттю дитини повноцінним членом мікро-, мезо- чи макросоціуму, відчувати переживання дитини, спрямовувати її енергію в напрямку особистісного розвитку, прагнення бути всебічно здоровою, щасливою та потрібною. Розглянемо узагальнені відомості за всіма показниками операційно-технологічного критерію.

Таблиця 1.8

**Вихідний рівень сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за операційно-технологічним критерієм**

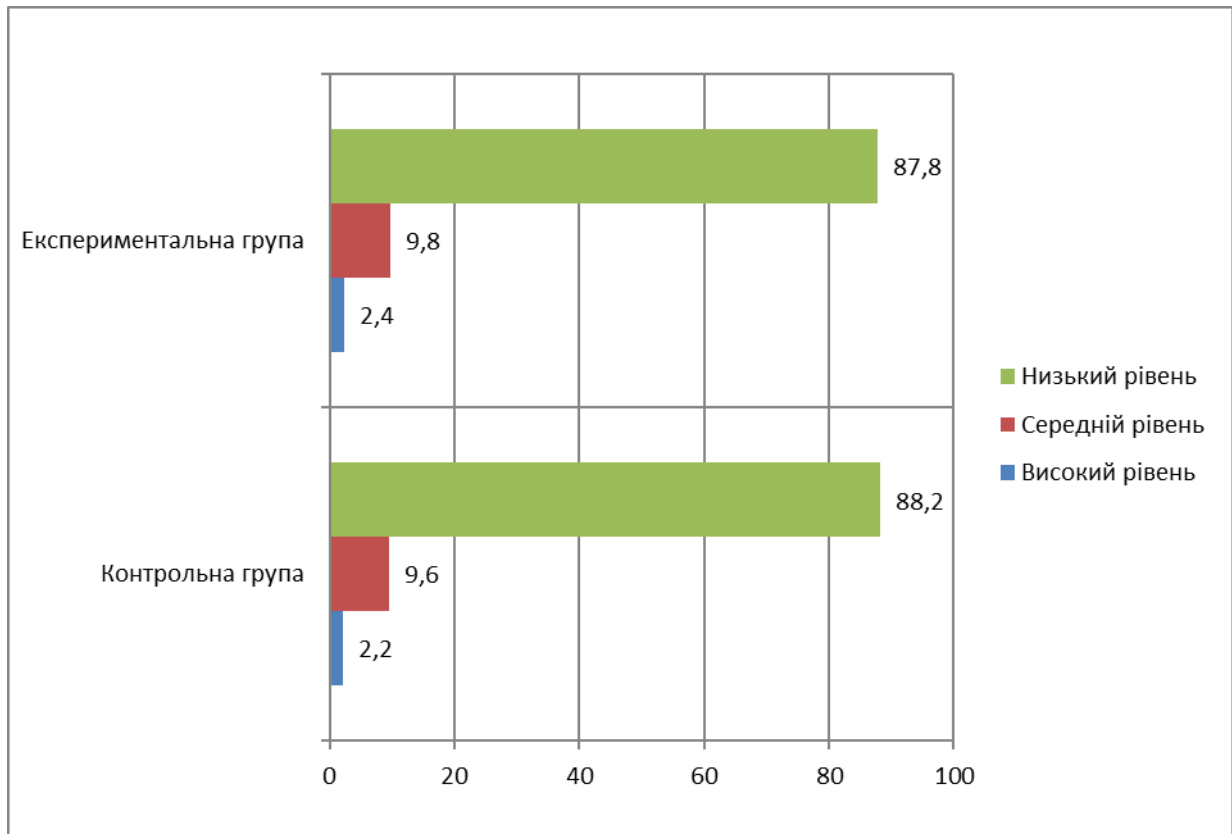
№	Практичні вміння	Контрольна група			Експериментальна група		
		%			%		
		В	С	Н	В	С	Н
1.	Гностичні вміння (уміння здійснювати аналіз досвіду формування соціального здоров'я учнів початкової школи в інших	-	3,6	96,4	-	3,8	96,2

	країнах світу; уміння прогнозувати вплив кожного окремого заходу з фізичного виховання, а також навчально-виховного процесу загалом у сфері виховання соціального здоров'я учнів початкової школи; уміння використовувати потенціал навчального предмета «Фізична культура» в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи)						
2.	Проектувальні вміння (уміння проектувати заходи з фізичної культури у взаємодії з родиною учня в сфері забезпечення процесу формування соціального здоров'я учнів початкової школи, визначати їх цілі та завдання; уміння планувати власну діяльність з урахуванням можливих випадків, що негативно позначатимуться на процесі формування соціального здоров'я учнів початкової школи; уміння розробляти змістовий та процесуальний компоненти формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах позакласної роботи з фізичного виховання)	-	3,1	96,9	-	3,4	96,6
3.	Конструктивні вміння (уміння визначати найбільш ефективні форми й методи виховання соціально здорових учнів початкової школи з урахуванням їх вікового періоду; уміння вибудовувати власні педагогічні дії в напрямку максимального залучення учнів початкової школи до творчої діяльності в контексті підвищення рівня свого соціального здоров'я; уміння розкривати можливості взаємодії з сім'єю кожного конкретного учня та конструювати зазначений процес	-	1,9	98,1	-	2,1	97,9

	у напрямку спрямованості дій на забезпечення ефективного формування соціального здоров'я кожної конкретної особистості з урахуванням умов її проживання в родині, а також характерологічних особливостей дитини тощо; уміння застосовувати інтерактивні технології навчання в межах навчального предмета «Фізична культура» в контексті формування в учнів мотивації до підвищення власного рівня соціального здоров'я.						
4.	Організаційні вміння (уміння організовувати різноманітні заходи, спрямовані на забезпечення процесу формування соціального здоров'я учнів початкової школи; уміння організовувати власну діяльність зі спрямуванням на систематичне підвищення власного рівня соціального здоров'я та професійної майстерності в контексті виховання соціально здорових учнів початкової школи; уміння організовувати співпрацю з іншими соціальними інститутами в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи)	-	1,1	98,9	-	1,5	98,5
5.	Комунікативні вміння (уміння виявляти чуйність до кожної дитини, сприяти відчуттю дитини повноцінним членом мікро-, мезо- чи макросоціуму; уміння створювати доброзичливий мікроклімат у колективі учнів, спонукати до встановлення дружніх взаємовідносин, розуміти почуття, потреби й проблеми інших людей, зважати на почуття інших людей; уміння відчувати переживання дитини, спрямовувати її енергію в напрямку особистісного розвитку,	10,8	38,1	51,1	12	38,2	49,8

	прагнення бути всебічно здоровою, щасливою та потрібною)						
	<b>Разом</b>	<b>2,2</b>	<b>9,6</b>	<b>88,2</b>	<b>2,4</b>	<b>9,8</b>	<b>87,8</b>

Отже, в процесі констатувального експерименту було встановлено, що 2,2 % здобувачів вищої освіти контрольної групи та 2,4 % в експериментальній групі змогли досягти високого рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за операційно-технологічним критерієм. Трохи менше десяти відсотків (9,6 % у контрольній групі та 9,8 % – в експериментальній) сягнули середнього рівня. Разом з тим більшість майбутніх учителів фізичної культури не володіли достатніми вміннями аналізувати й використовувати досвід формування соціального здоров'я учнів початкової школи в інших країнах світу; не виявляли спроможності використовувати потенціал навчального предмета «Фізична культура» в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи, не володіли вміннями в контексті розробки змістових і процесуальних компонентів формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах позакласної роботи з фізичного виховання та іншими вміннями в зазначеному вище контексті, тобто мали низький рівень сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за операційно-технологічним критерієм. Як і у випадку з попередніми критеріями, за операційно-технологічним критерієм між контрольною та експериментальною групами також не було встановлено суттєвих відмінностей, що добре видно за допомогою діаграми (див. рис. 1.4):



**Рис. 1.4. Порівняння вихідного рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за операційно-технологічним критерієм**

Здійснивши стислий аналіз отриманих результатів констатувального експерименту за кожним окремим критерієм професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи, вважаємо за доцільне подати його в узагальненому вигляді. Для зручності ми включили отримані на етапі вихідного контролю результати за всіма критеріями в одну таблицю (див. таб. 1.9). Як видно з таблиці, найбільшою була кількість здобувачів вищої освіти, які спромоглися досягти високого рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до виховання соціально здорових молодших школярів, за особистісно-діяльнісним критерієм, а найменша – за операційно-технічним критерієм. Такі результати були очікуваними, адже особистісно-діяльнісний критерій віддзеркалює сформованість таких професійно

важливих якостей, як емпатійність, креативність та волюва рішучість. Звісно, ще до початку навчання у ЗВО певна кількість майбутніх учителів фізичної культури мали сформовані на високому рівні ті чи інші якості. Тим часом як уміння у сфері формування соціального здоров'я учнів початкових класів вони мали можливість отримувати в закладах вищої освіти досить опосередковано.

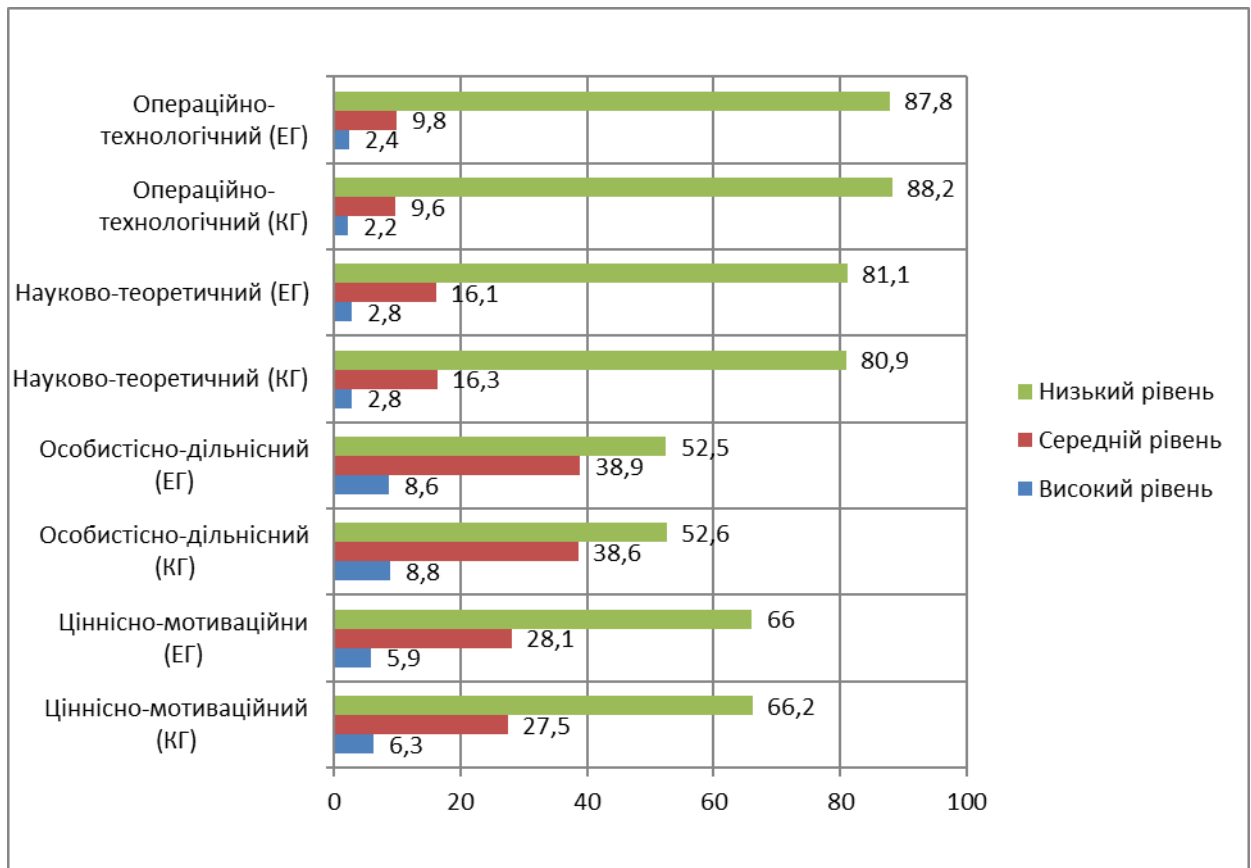
*Таблиця 1.9*

**Рівні сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи на етапі вихідного контролю (у %)**

Критерії та рівні готовності	Високий		Середній		Низький	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Ціннісно-мотиваційний	6,3	5,9	27,5	28,1	66,2	66
Особистісно-діяльнісний	8,8	8,6	38,6	38,9	52,6	52,5
Науково-теоретичний	2,8	2,8	16,3	16,1	80,9	81,1
Операційно-технологічний	2,2	2,4	9,6	9,8	88,2	87,8

За допомогою діаграми (див. рис. 1.5) також пересвідчуємось, що за всіма критеріями професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи на етапі вихідного контролю між контрольною та експериментальної групами не було помітних розбіжностей. У переважної більшості здобувачів вищої світи контрольної та експериментальної груп переважав низький рівень сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до виховання соціально здорових молодших школярів.





**Рис. 1.5. Рівні сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи на етапі вихідного контролю**

Отже, розроблення критеріальної бази, визначення відповідних методів та методи діагностування дозволили не лише визначити реальний стан професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи на етапі вихідного контролю, але й безпосередньо перейти до обґрунтування педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до виховання соціально здорових учнів початкової школи.

### **Висновки до 1 розділу**

1. Комплексний аналіз наукової літератури свідчить про достатньо слабе розроблення проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в формуванні соціального здоров'я учнів початкової

школи не зважаючи на її кричущу актуальність. Переважна більшість робіт (дисертаційних досліджень) присвячена вивченню різних аспектів професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері фізичної культури та спорту, зокрема в контексті формування їх готовності до виховання фізично здорових та розвинених учнів загальноосвітніх навчальних закладів, орієнтування на гуманізацію процесу фізичної культури в школі, передбачення інноваційної діяльності вчителів фізичної культури тощо. Достатньо активно досліджуються проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів як у вітчизняній, так і зарубіжній науковій літературі. Натомість проблема професійної підготовки майбутніх педагогів загалом та майбутніх учителів фізичної культури зокрема в напрямку формування їх готовності до виховання соціально здорових учнів початкових класів залишається не дослідженою.

Аналіз понять «соціальне здоров'я особистості», «соціальне здоров'я учнів загальноосвітніх навчальних закладів» дозволив запропонувати власне бачення поняття соціального здоров'я учнів початкової школи, яке ми розуміємо як інтегровану якість особистості учня, що характеризується здатністю до ефективної взаємодії з мікро-, мезо-, та макросередовищем, успішної соціалізації і самореалізації на засадах цінностей, знань, умінь, навичок здорового способу життя в умовах нестабільності, мінливості і непередбачуваності сучасного світу.

2. Аналіз сукупності дефініцій у сфері професійної підготовки майбутніх фахівців дозволив запропонувати визначення поняття «професійна готовність майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи», яке ми розглядаємо як стійку особистісну якість, що характеризується наявністю відповідних теоретичних знань і практичних умінь, а також стійкої мотивації до формування соціального здоров'я молодших школярів у процесі фізичної культури, переконаності в потребі професійного самовдосконалення та самореалізації.

3. Теоретичний аналіз наукової літератури дозволив розробити критеріальну базу дослідження, зокрема критерії професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи: ціннісно-мотиваційний (цінності і мотивація до формування соціального здоров'я учнів початкової школи, потреба у професійному зростанні в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи), особистісно-діяльнісний (емпатійність, креативність, вольова рішучість), науково-теоретичний (сукупність знань за трьома інформаційними блоками: «Загальні аспекти формування соціального здоров'я учнів початкової школи», «Особливості формування соціального здоров'я учнів початкової школи», «Роль учителя фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи») та операційно-технологічний (володіння сукупністю необхідних умінь у сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи). Розроблені критерії та показники дозволили визначити рівні професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи: I – високий, II – середній, III – низький.

Розроблення критеріальної бази сприяло визначенню стану професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи на констатувальному етапі експерименту (вихідний контроль). Було встановлено, що між контрольною та експериментальною групами не було помітних розбіжностей у стані сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за всіма критеріями. Так, за ціннісно-мотиваційним критерієм було встановлено, що як у контрольній групі (66,2 %), так і в експериментальній (66 %) на констатувальному етапі педагогічного експерименту переважали майбутні вчителі фізичної культури з низьким рівнем мотивації до формування соціального здоров'я учнів початкової школи та, відповідно, потребували професійного зростання у сфері формування соціального здоров'я учнів

початкової школи. Лише 6,3 % здобувачів вищої освіти контрольної групи та 5,9 % майбутніх учителів фізичної культури експериментальної групи спромоглися досягти високого рівня професійної готовності до виховання соціально здорових молодших школярів за мотиваційно-ціннісним критерієм.

За особистісно-діяльнісним критерієм встановлено, що в обох групах також переважали здобувачі вищої освіти з низьким рівнем сформованості професійної готовності до формування соціального здоров'я учнів початкової школи (52,6 % – контрольна група, 52,5 % – експериментальна група). У незначній кількості майбутніх учителів фізичної культури (8,8 % – контрольна група, 8,6 % – експериментальна) було зафіксовано високий рівень професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за особистісно-діяльнісним критерієм.

За науково-теоретичним критерієм лише по 2,8 % здобувачів вищої освіти в контрольній та експериментальній групах було зафіксовано високий рівень знань майбутніх учителів фізичної культури в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Натомість у 80,9 % здобувачів вищої освіти контрольної групи та 81,1 % експериментальної групи було встановлено низький рівень науково-теоретичної готовності майбутніх учителів фізичної культури до виховання соціально здорових молодших школярів. У 16,3 % майбутніх учителів фізичної культури контрольної групи та 16,1 % здобувачів вищої освіти експериментальної виявлено середній рівень сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

За операційно-технологічним критерієм було встановлено, що на етапі вихідного контролю 88,2 % майбутніх учителів фізичної культури контрольної групи та 87,8 % здобувачів вищої освіти експериментальної групи мали низький рівень сформованості професійної готовності в зазначеному вище контексті. У 9,6 % в контрольній групі та 9,8 % в експериментальній групі зафіксовано середній рівень, 2,2 % майбутніх

учителів контрольної групи та 2,4 % експериментальної спромоглися досягти високого рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за операційно-технологічним критерієм.

Отже, за всіма критеріями професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи на етапі вихідного контролю між контрольною та експериментальної групами немає помітних розбіжностей. У переважної більшості здобувачів вищої освіти контрольної та експериментальної груп переважав низький рівень сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до виховання соціально здорових молодших школярів.

Матеріали, що увійшли до другого розділу, висвітлено в низці публікацій автора [14; 37; 59; 62; 71; 109; 179; 180].

## РОЗДІЛ 2

### ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

#### **2.1. Розробка та наукове обґрунтування педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи**

Теоретичний аналіз наукової та навчально-методичної літератури в сфері таких напрямків наукового пошуку, як професійна підготовка майбутніх педагогів загалом і майбутніх учителів фізичної культури до виховання соціально здорової молоді зокрема, дозволив нам висловити припущення, що процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи набуде ефективності за таких педагогічних умов: розвиток мотивації до формування соціального здоров'я учнів початкової школи шляхом удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; упровадження в процес фахової підготовки інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють підвищенню рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи; зорієнтованість позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури на переважно творчу самоосвітню діяльність у сфері проблеми формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Для наукового обґрунтування вищезазначених педагогічних умов слід визначитися з дефініцією терміна «педагогічні умови». Найбільш вдалим, на наш погляд, є формулювання, запропоноване Є. Хриковим, яке й буде слугувати відправним у межах нашого дослідження. На переконання вченого, педагогічні умови слід розглядати як обставини, які обумовлюють певний напрямок розвитку педагогічного процесу [167].

Характеризуючи **першу педагогічну умову** професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи (розвиток мотивації до формування соціального здоров'я учнів початкової школи шляхом удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури), особливу увагу зосередимо на таких ключових аспектах – мотивації та вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Обґрунтовуючи розвиток у майбутніх учителів фізичної культури мотивації до формування соціального здоров'я учнів початкової школи зауважимо, що зазвичай у педагогіці вищої школи мотивацію розглядають як систему спонукань, що викликає активність особистості й визначають її спрямованість [158, с. 602]. Очевидно, що в нашому випадку це має бути система, яка б сприяла свідомій активності майбутніх учителів фізичної культури в напрямку виховання соціально здорових молодших школярів. Звісно, формування такої системи спонукань важко досягти без відповідної поінформованості в зазначеному вище контексті, яка б спонукала до розуміння значущості процесу виховання соціального здоров'я молодших школярів для їх шкільного та дорослого життя. Тобто мова йде про наявність зосередженості або принаймні передбачення змістом професійної підготовки необхідної інформації, яка трансформуватиметься в систему відповідних знань, інтересів, переконань і т.д. О. Власюк навіть наголошує на потребі обґрунтування методологічних засад формування позитивної мотивації у здобувачів вищої освіти до застосування певного змісту освіти [30].

До питання вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкових класів ми повернемося дещо пізніше. Натомість зосередимось на розгляді різних аспектів мотивації, мотивів та їх значущості у професійній підготовці відповідних фахівців у вихованні соціально здорових молодших школярів. Так, у великому тлумаченному словнику сучасної української мови мотивація визначається як сукупність мотивів, мотивування, доведення

необхідності виконання певних вчинків [28, с. 692]. Вважаємо виправданим також звернутись до визначення мотивації з погляду психологічної науки. Так, Н. Ліфарєва пропонує розглядати мотивацію як систему чинників, що детермінують поведінку особистості, зокрема шляхом наявних потреб, мотивів, цілей, прагнень тощо, а також, як характеристику процесу, що стимулює й підтримує поведінкову активність на певному рівні [107, с. 161]. Як бачимо, таке визначення загалом співвідноситься з раніше нами зазначеним. Однак зацентруємо увагу на виокремлених авторкою позиціях щодо значущості мотивів, потреб і т.п. На наш погляд, важливо звернути увагу на думку Н. Теличко, яка, досліджуючи проблему формування основ педагогічної майстерності майбутніх учителів початкових класів, зауважує, що мотивація й мотиви завжди внутрішньо зумовлені, проте залежать від зовнішніх чинників, а саме – педагогічних умов. Саме створення й реалізація специфічних педагогічних умов, на переконання вченої, впливає на силу мотиву професійного зростання здобувачів вищої освіти в оволодінні основами педагогічної майстерності. Особливо важливо, що, на думку Н. Теличко, зовнішні мотиваційні чинники трансформуватимуться в процесі професійної мотивації у внутрішньо-ціннісні мотиви, переконання, прагнення, світогляд майбутнього вчителя [157, с. 137]. Надалі дослідниця наголошує, що мотиви майстерної педагогічної діяльності повинні мати особистісно ціннісний характер для здобувачів вищої освіти (майбутніх учителів початкових класів), що передбачає сформованість внутрішньої мотивації, а не впливу зовнішніх спонук. Саме тому професійна мотивація передбачає здебільшого формування внутрішньої мотивації майбутніх учителів до професійного зростання і лише в окремих випадках – зовнішнього спонукання здобувачів вищої освіти до оволодіння основами педагогічної майстерності [157, с. 137]. Така думка є досить доречною і в контексті досліджуваної нами проблеми, адже, по-перше, вона також стосується виховання молодших школярів; по-друге, на наш погляд, мотивація майбутніх учителів фізичної культури до виховання в майбутній



професійній діяльності соціально здорових школярів також має професійний характер, а отже, цілком виправдано говорити, що мова йде про професійну мотивацію; по-третє, саме формування внутрішньої мотивації майбутніх учителів фізичної культури до професійного зростання в сфері формування соціального здоров'я учнів початкових класів має особливу значущість у контексті нашого дослідження.

І. Касьяненко визначає мотивацію як засіб формування життєвої компетентності особистості, зокрема професійної компетентності [84]. Л. Бутенко на основі ретельного аналізу наукової літератури підсумовує, що серед найважливіших ознак компетентнісного підходу в підготовці майбутніх учителів є спрямованість освітнього процесу на переведення мотивації з пізнавальної в професійну, трансформацію навчальної активності як відповіді на вплив викладача та вимоги ЗВО в самостійну, автономну, ініціативну діяльність [26]. Дещо спрощено, однак досить переконливо розглядають професійну мотивацію О. Біла, Т. Гуменникова, Н. Кічук, які визначають останню як якісну характеристику особистості вчителя [20]. В. Погрібна наголошує, що професійна мотивація визначається наявністю певних спонукань, які викликають активність особистості й визначають її спрямованість на майбутню професію [130, с. 315–316]. Натомість М. Кабанець вважає, що професійна мотивація сучасного вчителя передбачає сформованість у нього потреби у творчій самореалізації [78]. Зауважимо також, що питання визначення професійної мотивації, зокрема й стосовно вчителів початкових класів, потрапляло в поле наукових інтересів й інших учених [18; 47; 73; 90; 92; 139].

Повертаючись до визначення професійної мотивації сучасного вчителя М. Кабанець, зазначимо, що запропоноване визначення є цілком доречним й у відношенні майбутніх учителів фізичної культури в сфері виховання соціально здорових молодших школярів. Низкою законодавчих документів визначено як пріоритетне завдання системи освіти виховання в душі відповідального ставлення до власного здоров'я і здоров'я оточення як

до найвищої індивідуальної і суспільної цінності. Таким чином, потреба творчої самореалізації в контексті виховання соціально здорових учнів початкової школи, на наш погляд, є досить значущим аспектом професійної мотивації майбутніх учителів фізичної культури.

Відповідно до запропонованої нами педагогічної умови розвиток мотивації до формування соціального здоров'я учнів початкової школи має відбуватись шляхом удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Підтвердженням тісного, нерозривного й логічного зв'язку між мотивацією і змістом освіти є визначення С. Гончаренка стосовно структури процесу навчання. На думку науковця, структуру процесу навчання становлять цільовий, стимулювально-мотиваційний, змістовий, діяльнісно-операційний, емоційно-вольовий, контрольнорегулювальний, оцінно-результативний взаємопов'язані елементи [39]. Із вищезазначеного бачимо, що мотиваційний і цільовий елементи тісно й логічно взаємопов'язані.

На наш погляд, немає потреби вдаватись до аналізу значної кількості визначень змісту освіти. Розглянемо, з нашої точки зору, найбільш вдале, яке пропонує В. Бондар. На думку науковця, зміст освіти слід розуміти як систему наукових знань, умінь і навичок, оволодіння якими своєю чергою забезпечує всебічний розвиток не лише розумових, але й фізичних здібностей тих, хто навчається, формування в них моралі, світогляду, поведінки, а також забезпечує підготовку до суспільного життя та праці. [23]. Таке визначення вважаємо достатньо повним і таким, що відображає сутність змісту підготовки будь-якого майбутнього педагога, зокрема й майбутніх учителів фізичної культури. У навчальному посібнику «Вища освіта України і Болонський процес» за ред. Г. Кременя зазначається, що зміст освіти характеризується як система знань, що обумовлена цілями й потребами особистості, суспільства, держави, компетентностей, професійних, світоглядних і цивільних якостей, яка має бути сформована в процесі освіти з урахуванням самовизначення особистості, створення умов для її

самореалізації, а також перспектив розвитку світової спільноти [29, с. 352]. Однак контент-аналіз освітніх програм підготовки майбутніх учителів фізичної культури засвідчує, що зазвичай переважна більшість освітніх компонентів професійної підготовки (передбачених для обов'язкового вивчення) не передбачає оснащення здобувачів вищої освіти необхідним комплексом знань та вмінь щодо формування в майбутній професійній діяльності соціального здоров'я учнів початкової школи. Між тим, змістом відповідних Стандартів передбачено сукупність спеціальних, фахових компетентностей, а також фахових компетентностей предметних спеціальностей (014.11 Середня освіта (Фізична культура), які тим чи іншим чином спрямовані на виховання соціально здорових учнів загальноосвітніх закладів. Зазначимо, що сам термін «компетентність» визначається Законом України «Про вищу освіту» як здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, проводити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей [134]. Там же освітня (освітньо-професійна, освітньо-наукова чи освітньо-творча) програма визначається як єдиний комплекс освітніх компонентів (навчальних дисциплін, індивідуальних завдань, практик, контрольних заходів тощо), спрямованих на досягнення передбачених такою програмою результатів навчання, що дає право на отримання визначеної освітньої або освітньої та професійної (професійних) кваліфікації (кваліфікацій). Освітня програма може визначати єдину в її межах спеціалізацію або не передбачати спеціалізації [134].

Отже, насамперед звернемося до Стандарту фахової передвищої освіти з галузі знань 01 Освіта/Педагогіка спеціальності «014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)», затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 21.09.2021 р., а саме до окремих фахових компетентностей, спільних для всіх предметних спеціальностей: «СК 11. Здатність до використання освітніх інновацій у професійній діяльності» та «СК 15. Здатність до попередження булінгу та протидії різним проявам

насилства». Тут ми звертаємо увагу саме на ці фахові компетентності, оскільки, на наш погляд, вони відграють особливе значення в контексті формування соціального здоров'я учнів загалом та учнів початкової школи зокрема. Бо саме здатність до креативності, а відповідно до використання освітніх інновацій у професійній діяльності багато в чому сприятимуть вихованню соціально здорових молодших школярів у межах фізичної культури, на чому ми більш детально зупинимось у наступному підрозділі (див. підр. 2.2.). Здатність до попередження булінгу та протидії різним виявам насилства також відіграє важливе значення у формуванні соціально здорових учнів початкової школи. Між тим, особливу увагу звернемо на проєкт Стандарту вищої освіти України, перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність «014 Середня освіта (за предметними спеціальностями)», куди входить напрямок «014.11 Середня освіта (Фізична культура)». Так, серед фахових компетентностей, спільних для всіх предметних спеціальностей, виокремлюємо такі: ФК6. Здатність до формування колективу учнів; знаходження ефективних шляхів мотивації їх до саморозвитку (самовизначення, зацікавлення, усвідомленого ставлення до навчання); спрямування на прогрес і досягнення з урахуванням здібностей та інтересів кожного з них; ФК7. Здатність до здійснення професійної діяльності з дотриманням вимог законодавства щодо охорони життя й здоров'я учнів (зокрема з особливими освітніми потребами); використання здоров'язберезувальних технологій під час освітнього процесу [143, с. 15]. Попередньо ми зазначали (див. підр. 1.1, 1.2), що саморозвиток та, відповідно, його компоненти посідають важливе місце у вихованні соціально здорових учнів початкової школи. Те ж стосується й застосування здоров'язберезувальних технологій у початковому процесі з молодшими школярами. Але особливо наголосимо на окремих компетентностях предметної спеціальності (Фізична культура): ПК7. Здатність самостійно проводити навчальні заняття з фізичної культури з дітьми дошкільного, шкільного віку та учнями в загальноосвітніх установах, освітніх закладах

середньої та професійної освіти, проводити позакласну спортивно-масову, організаційну та навчально-методичну роботу у сфері фізкультурно-оздоровчої роботи в навчальних закладах, закладах фітнесу, рекреації та фізичної реабілітації; ПК8. Здатність виховувати в учнів соціально-особистісні якості: цілеспрямованість, організованість, працьовитість, відповідальність, комунікативність [143, с. 22]. Зі змісту вищезазначених компетентностей предметної спеціальності (Фізична культура) видно, що мова йде й про формування соціального здоров'я учнів загалом і молодших школярів зокрема засобами фізичної культури.

Нарешті звернемось також до стислого аналізу окремих наукових праць, у яких висвітлюється потреба в удосконаленні змісту освіти майбутніх учителів фізичної культури стосовно виховання здорових учнів загалом і формування соціального здоров'я молодших школярів зокрема. Так, П. Джуринський, С. Бурдюжа, досліджуючи різні аспекти підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої діяльності, зазначають, що наразі, продовжуючи процеси Євроінтеграції, особливе місце має займати модернізація змісту освіти, зосереджуючись на принципах демократизації та гуманізації, створюючи цьому умови для всебічного розвитку, формування високого рівня її здоров'я [49]. Цілком погоджуючись з ученими, додамо, що в цьому аспекті мова йде й про формування соціального здоров'я молоді. Автори статті «Формування професійної мобільності майбутнього фахівця сфери фізичної культури і спорту під час проходження практики» О. Квасниця, І. Квасниця, В. Флерчук також наполягають, що зараз особливо важливо зважати на вимоги часу в контексті побудови змісту професійної підготовки відповідних фахівців [79]. Зі свого боку В. Бабич на основі аналізу нормативно-правових документів у сфері освіти наголошує, що потреба в удосконаленні змісту підготовки майбутніх педагогів у напрямку формування соціально здорових учнів задекларована в нормативно-правовій площині. Отже, на думку науковця, не виникає жодних сумнівів у потребі корекції змісту вищої школи

(у контексті виховання соціально здорових учнів загальноосвітніх навчальних закладів) не тільки на рівні доповнення дисциплін (освітніх компонентів, передбачених для обов'язкового викладання) навчальною інформацією з питань формування соціального здоров'я сучасної молоді, але й на рівні доповнення відповідних навчальних планів (освітніх програм) окремими дисциплінами (вибірковими освітніми компонентами), які насичуватимуться такою інформацією, за допомогою якої цілеспрямовано, послідовно й систематично здійснюватиметься процес забезпечення науково-теоретичної, практичної та інших видів підготовки майбутніх учителів за умови застосування при їх викладанні відповідного дидактичного забезпечення [9, с. 241].

Отже, теоретичний аналіз наукової та навчально-методичної літератури свідчить, по-перше, що окремі з наявних у Стандартах вищої освіти України компетентностей предметної спеціальності (Фізична культура) співвідносяться з проблемою формування соціального здоров'я учнів загалом і молодших школярів зокрема засобами фізичної культури, по-друге, професійна підготовка майбутніх учителів фізичної культури має відбуватися за умови розвитку мотивації до формування соціального здоров'я учнів початкової школи шляхом удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.

Наступна, **друга педагогічна умова** полягає в упровадженні в процес фахової підготовки інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють підвищенню рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Для обґрунтування цієї умови перш за все звернемося до поняття інтерактивного навчання. Як відомо, інтерактивне навчання останні два десятиліття лише набирає обертів у вітчизняних ЗВО. Одна з провідних учених у сфері інтерактивних технологій навчання у вищій школі Н. Волкова характеризує інтерактивне навчання переважно як спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, у відповідності до якої мають бути створені

максимально передбачені комфортні умови навчання, за яких здобувачі вищої освіти мають відчувати свою успішність та інтелектуальну спроможність [33, с. 13]. О. Пометун зазначає, що при інтерактивному навчанні той, хто навчається, є учасником, який здійснює щось конкретне (моделює, управляє, говорить, пише, малює тощо). Таким чином, він не виступає лише слухачем або спостерігачем, а бере активну участь у тому, що відбувається й сам створює це [124, с. 13]. С. Сисоєва цілком слушно наголошує, що інтерактивне навчання є одним із сучасних напрямків активного соціально-психологічного навчання, яке найбільшою мірою відповідає психологічним особливостям і педагогічним закономірностям навчання дорослої людини [137, с. 34]. О. Пометун також справедливо вважає, що суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес має відбуватись лише шляхом постійної активної взаємодії всіх учасників навчального процесу [124, с. 13].

Автори статті «Інтерактивні методи навчання у вищих навчальних закладах» Д. Остапчук і Н. Мирончук зазначають, що за інтерактивного навчання відбувається колективне, групове взаємонавчання, де здобувач вищої освіти та безпосередньо викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання. При цьому головною в процесі навчання є взаємодія між здобувачами вищої освіти, їх співпраця. Таким чином, на думку науковців, результати навчання в такому разі досягаються спільними зусиллями учасників процесу навчання, тобто здобувачі вищої освіти беруть на себе відповідальність за результати навчання [115]. На думку науковців, до переваг інтерактивного навчання можна віднести й те, що використання інтерактивних методів навчання дозволяє сконцентрувати увагу здобувачів вищої освіти на навчальній меті заняття, яка сприймається не як щось нав'язане викладачем, а як бажане завдання; перевірити та узагальнити набуті знання; розвивати вміння логічно мислити та творчо переосмислювати, аналізувати те, що вивчене; удосконалювати певні вміння (наприклад, самостійно працювати з додатковою літературою); розширити

можливості співпраці викладача та здобувачів вищої освіти; спонукати учасників навчально-виховного процесу до творчого пошуку, креативних рішень тощо [115].

Провідна вчена в сфері інтерактивних технологій навчання дорослих С. Сисоєва, зазначає, що інтерактивність в освіті актуалізується переважно:

– **процесами демократизації** (для демократичного суспільства характерні договірні відносини між рівноправними суб'єктами, відносини партнерства, що потребує переходу від переважно регламентувальних, алгоритмізованих, програмованих форм, методів і технологій навчання до розвивальних, проблемних, дослідницьких, пошукових, які забезпечують стійку мотивацію до навчання, умови для творчості й самореалізації в навчанні);

– **необхідністю практичного розв'язання проблеми активності учасників процесу навчання** (провідна роль у цьому, окрім дидактичних засобів навчання, належить використанню ефективних форм педагогічного спілкування, спрямованих на створення комфортної, стимулюючої атмосфери, на виявлення поваги до особистості дорослого учня);

– **завданнями сучасної освіти** (нова якість сучасної освіти, зорієнтованої на інтелектуальний і творчий розвиток особистості, формування її компетентності, здатності до інноваційної діяльності та інноваційного сприймання сучасного світу, визначається не тільки отриманими знаннями, вміннями й навичками, а й спроможністю до їх творчого використання, самостійної діяльності, навчання й самовдосконалення впродовж життя. Уміння діяти в межах погоджених цілей і завдань, погоджувати свої дії з діями партнера, враховувати думку іншого, уміння жити разом – кооперуватися, йти на компроміс, самостійно розвиватися, якщо здобуті знання не відповідають сучасним вимогам, вважають сьогодні найважливішими компетенціями фахівця) [135, с. 3]. Авторка навчально-методичного посібника «Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі» В. Ягоднікова справедливо вважає, що інтерактивне навчання як навчальний процес ґрунтується на принципах



демократизації, гуманізації, диференціації та індивідуалізації й відповідно становить соціально мотивоване партнерство, при цьому центром уваги є не сам процес викладання, а творчо організована співпраця рівноправних особистостей на рівні суб'єкт-суб'єктної взаємодії тих, хто бере в цьому безпосередню участь [165, с. 15]. Зі свого боку Д. Остапчук, Н. Мирончук вважають, що застосуванню інтерактивних форм та методів навчання має передувати відповідна підготовка викладачів та готовність до застосування інтерактивних методів навчання здобувачів вищої освіти, а саме оволодіння методикою організації інтерактивного навчання. Відповідна підготовка до такої діяльності, на думку вчених, сприяє формуванню в майбутніх учителів відповідної професійної компетентності, зокрема наявності в майбутнього вчителя вмінь упровадження інтерактивних методів навчання в практику навчально-виховного процесу [115]. У Стандарті нової української школи зазначено, що «впровадження інтерактивних методів, навчальних проєктів передбачає, зокрема, суттєву зміну ролі вчительства: вона полягає більше в супроводі освітнього процесу, наданні зворотнього зв'язку, підтримці учнів. У такому разі учень/учениця виконує активну роль «режисера» свого навчання» [112, с. 19]. Саме тому сучасні вчителі, зокрема й учителі фізичної культури, мають також отримати такий досвід у межах ЗВО з метою більш якісного виховання здорової молоді загалом та формування соціального здоров'я учнів початкової школи зокрема.

Як зазначалось вище, інтерактивне навчання у вищій школі має суттєві переваги порівняно з традиційним навчанням. Про це також свідчать наукові напрацювання М. Михайліченко та Я. Рудик, які вважають, що інтерактивне навчання має очевидні переваги, оскільки лише у творчій взаємодії викладача та здобувачів активізується мисленнєва діяльність останніх, значно ефективніше відбувається засвоєння навчального матеріалу, виявляється зацікавлене ставлення здобувачів до нестандартної організації роботи на занятті, формується мотиваційна та комунікативна готовність до міжособистісної взаємодії, розвивається мовленнєво-комунікативне

уміння здобувачів, почуття відповідальності за власний результат і результат роботи колективу [106, с. 338]. До форм і методів інтерактивного навчання зазвичай відносять евристичну бесіду, дискусію, «мозкову атаку», метод «круглого столу», метод «ділової гри», конкурси практичних робіт з їхнім обговоренням, рольові ігри, навчальні тренінги, колективні вирішення творчих завдань, кейс-метод, практичні групові й індивідуальні вправи, моделювання певного виду діяльності або ситуацій, проєктування й написання бізнес-планів, різних програм, обговорення відеозаписів, включаючи запис власних дій тощо [135]. П. Шевчук та П. Фенрих справедливо наголошують, що інтерактивні методи не можуть бути «мистецтвом заради мистецтва», вони повинні чітко реалізувати ціль заняття й підвести до досягнення очікуваних результатів. З іншого боку, сама суть інтерактивності вводить елемент непередбачуваності. Отже, результат є, з одного боку, ефектом підготовки з боку ведучого (тренера), а з іншого – наслідком цілої гами реакцій, які виникають під час заняття. Навчальна група не є лише сумою індивідуумів, для яких ведучий проводить заняття. Завдяки цим методам група створює нову творчу освітню якість [71, с. 63].

Т. Туркот справедливо зазначає, що для успішного оволодіння інтерактивними формами й методами навчання необхідна додаткова підготовка викладачів ЗВО до цієї роботи [151]. Ми цілком з цим згодні, лише додамо, що це особливо стосується молодих викладачів, які ще не мають значного досвіду викладання освітніх компонентів у закладах вищої освіти. Але також важливо наголосити, що певної підготовки або принаймні консультації потребують навіть викладачі з досвідом, якщо це стосується специфічної тематики. Саме тому в наступному підрозділі (див. підр. 2.2.) ми стисло зупинимось на проведенні такої роботи з викладачами в контексті викладання певної тематики для набуття майбутніми вчителями фізичної культури відповідного рівня професійної готовності до формування соціального здоров'я учнів початкових класів.

На наш погляд, при характеристиці цієї педагогічної умови доцільно також не лише обґрунтувати значущість застосування в процесі професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкових класів, але й стисло розкрити потребу тих конкретних форм і методів навчання, які мають особливу значущість при викладанні додаткових тем (у межах освітніх компонентів професійного циклу), а також тем вибіркового освітнього компонента з урахуванням їх специфіки.

Отже, розпочнемо з найбільш легких стосовно їх застосування при викладанні відповідної тематики, а саме діалогічно-дискусійних форм і методів навчання. До таких інтерактивних форм навчання зазвичай відносять: проблемну лекцію, лекцію-прес-конференцію, лекцію-бесіду, лекцію зі заздалегідь запланованими помилками, лекцію з аналізом конкретних ситуацій, лекцію-брифінг та ін. [33]. Як відомо, діалогічно-дискусійні форми й методи навчання є однією з провідних в особистісно-орієнтованій освіті, а гуманізація й комунікативна спрямованість навчання останніми роками виводить міжособистісний діалог на перше місце. Основне призначення їх полягає в тому, що в процесі діалогічного спілкування здобувачі вищої освіти шукають різні способи для вираження власних думок, для освоєння й відстоювання нових цінностей [96, с. 254]. Стисло зупинимось на окремих з них. Так, особливість лекції з аналізом конкретних ситуацій полягає в тому, що студентам пропонується більш чи менш складна ситуація, для вирішення якої немає повного обсягу інформації. Спираючись на індуктивний та дедуктивний методи розв'язання різноманітних складних ситуацій, створюються умови для набуття й розвитку вмінь аналізувати та ухвалювати обґрунтовані рішення [141, с. 17–18]. У цьому є її певні переваги в контексті підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Особливо це стосується розвитку мотивації здобувачів вищої освіти в згаданому вище контексті, а також умінь щодо виявлення особливостей і складнощів у вихованні

соціально здорових молодших школярів у навчальному та позанавчальному процесі. Наприклад, цілком виправданим, на наш погляд, буде застосування лекції з аналізом конкретних ситуацій при виявленні потенціалу навчального предмета «Фізична культура» в підвищенні рівня соціального здоров'я учнів початкової школи. Саме шляхом залучення майбутніх учителів фізичної культури до аналізу конкретних ситуацій, які траплялись, або можуть траплятись на уроці з фізичної культури, можна не лише залучити до активної роботи в межах лекційного заняття максимальну кількість здобувачів вищої освіти, але й сприяти їх аналітичній роботі в зазначеному вище контексті.

Особливе місце в контексті застосування інтерактивних форм і методів при підготовці майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкових класів, на наше переконання, мають займати ігрові форми й методи. Взагалі гра є певним різновидом активного навчання, що має свої закономірності й особливості, де викладач і здобувач вищої освіти є рівноправними партнерами, а процес пізнання відбувається в умовах доброзичливості та постійної взаємодії на рівнях здобувач-здобувач, здобувач-здобувачі, викладач-здобувач вищої освіти [33, с. 78.]. Цілком погоджуємось з Н. Волковою, що професійна підготовка майбутніх педагогів має обов'язково передбачати використання ігрових технологій навчання, що забезпечують їх самостійне орієнтування в мотивах вчинків дійової особи, вибір і втілення зовнішніх імявів її внутрішнього світу, прогнозування педагогічного впливу [33, с. 78]. У навчально-методичному посібнику для здобувачів вищої освіти «Інтерактивні технології навчання у вищій школі» вчена зазначає, що гра забезпечує засвоєння інформації на 70 % більше, ніж лекція, а також наводить порівняння (де 20 % навчального матеріалу здобувч вищої освіти може відтворити після лекції, тим часом як після ділової гри – 90 %). Таким чином, в умовах гри рівень запам'ятовування чи відтворення набагато вищий, ніж у трудовій або навчальній обов'язковій діяльності. Гра дозволяє суттєво скоротити час

на вивчення деяких дисциплін на 30–50%, що в умовах пошуку резервів часу особливо актуально [33, с. 78.].

Розпочнемо з опису дидактичних ігор та доцільності їх застосування при підготовці майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкових класів. Зазвичай у вищому навчальному закладі дидактичну гру доцільно використовувати як засіб активізації процесу навчання, цілеспрямовану організацію навчально-ігрової взаємодії викладача і студентів у процесі моделювання ними цілісної структури професійної діяльності майбутнього фахівця [151]. Сутність дидактичної гри полягає у взаємозв'язку імітаційного моделювання й рольової поведінки учасників гри в процесі вирішення ними типових і творчих, професійних і навчальних задач достатньо високого рівня проблемності. Гра розкриває особистісний потенціал здобувача вищої освіти, адже кожен учасник може продемонструвати і проаналізувати свої власні можливості, зіставляючи їх з діями інших учасників ігрової діяльності [151]. Слід зазначити, що при цьому гра є унікальним механізмом акумуляції та передавання соціального досвіду як практичного (оволодіння засобами вирішення завдань), так і етичного, пов'язаного з певними правилами й нормами поведінки в різних ситуаціях. Вона дає можливість сформулювати мотивацію до навчання, оцінити рівень підготовленості студентів, активізувати їх самонавчання, розвинути індивідуальне професійне мислення, вміння аналізувати й прогнозувати [33, с. 78.]. При цьому, як зазначає Т. Туркот, на всіх рівнях підготовки й проведення гри відбувається трансформація особистісних рис здобувачів вищої освіти, адже їм необхідно «вжитися» в роль фахівця (майбутнього вчителя), роль якого вони будуть виконувати [151]. Як форма вільного самовияву людини гра передбачає реальну відкритість світові можливого й розгортається у вигляді змагання або зображення (виконання, репрезентації) якихось ситуацій, станів, потребує напруження емоційних і розумових сил, а також прийняття рішення – як учинити, що сказати, як виграти [33, с. 78]. Дидактичну гру можна також розглядати і як технологію групової

психотерапії, оскільки за правильної її організації атмосфера групи, співробітництво й підтримка надзвичайно позитивно впливають на кожного учасника. Так здобувачі вищої освіти вчаться долати психологічні та комунікативні бар'єри, удосконалюють особисті властивості тощо. Водночас слід урахувати, що результати дидактичної гри значною мірою залежать від авторитету та майстерності викладача, його вміння встановлювати контакт з аудиторією та завойовувати довіру [151]. Як відомо, в закладах вищої освіти найбільшою популярністю користуються ділові та рольові ігри. О. Ліннік, долідажуючи проблему системної підготовки майбутнього вчителя до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями початкової школи, зазначає, що різновидами ділових ігор є імітаційні ігри, які передбачають імітацію діяльності вчителя та дітей на уроці або інші події шкільного життя; операційні ігри, спрямовані на відпрацювання виконання конкретних операцій (наприклад, техніки ведення діалогу, мозкової атаки, організації групової діяльності учнів, відпрацювання конкретного інтерактивного методу тощо); рольові ігри, у яких відпрацьовується тактика поведінки, дій, виконання функцій та обов'язків вчителя (завуча, директора); «діловий театр» передбачає розігрування певної ситуації та поведінки людини в цій ситуації (наприклад, при відпрацюванні способів розв'язання конфліктних ситуацій під час взаємодії з учнями); ігри-стратегії, які, навпаки, не передбачають імітаційної діяльності, а полягають лише в стратегічному розв'язанні проблемних завдань (наприклад, під час аналізу педагогічних ситуацій) [98, с. 252]. Імітаційні ігри як різновид ділових ігор, на наше переконання, є дуже важливими в підготовці майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкових класів. Так, наприклад, «діловий театр» та «ігри-стратегії», доцільно буде застосовувати при ознайомленні з особливостями виховання соціально здорових дітей у взаємодії з сім'єю молодшого школяра. У такому разі кожен зі здобувачів вищої освіти може побувати у власне своїй ролі (у майбутньому) як учителя фізичної культури, ролі батька чи матері, безпосередньо дитини тощо. Саме

за допомогою таких імітаційних ігор здобувачі вищої освіти мають можливість отримати безцінний досвід виховання соціально здорових дітей у взаємодії з сім'єю молодшого школяра, краще розуміючи як саму дитину, так і позицію у вихованні дитини її батьків тощо.

Повертаючись до характеристики імітаційних ігор, зауважимо, що сама по собі «імітація» (від лат. – *imitation*) є певним наслідуванням когось чи чогось. В основі імітаційних технологій переважно лежить імітаційно-ігрове моделювання, відтворення в умовах навчання з тією чи іншою мірою адекватності процесів, що відбуваються в реальній системі. Основою побудови імітаційних методів навчання є групове (колективне) вирішення системи навчальних проблем. Так, О. Лебідь зазначає, що проблема – це сформована в свідомості суб'єкта суперечність між знанням і незнанням, відомим і невідомим, реальним та ідеальним, виконаним і невиконаним тощо. Саме в процесі обговорення проблемних ситуацій професійної діяльності викладач і здобувач освіти, на думку вченої, органічно, функціонально залучаються до освітнього процесу, для них він стає особистісно значущим і розвивальним [96, с. 272]. На думку Т. Туркот, проведення імітаційної гри передбачає вирішення таких завдань: закріплення теоретичних знань з відповідної проблеми; зосередження уваги здобувачів вищої освіти на необхідності чіткого формулювання мети, виявлення проблемної ситуації та аналізу всіх можливих варіантів усунення проблеми; навчання здобувачів вищої освіти обґрунтовувати можливі альтернативи в аргументуванні власних думок; формування навичок прийняття певних рішень за обмежений період часу тощо [151].

Досить близький до попереднього метод навчання, який іноді виокремлюють як автономний, є метод моделювання ситуації (симуляція, імітування). Цей метод передбачає тренування поведінки при використанні вміння учасника та аналізуванні явищ у безпечних умовах (у процесі симуляції учасники використовують фікційні грошові знаки, а не реальні гроші). Як зазначають П. Шевчук та П. Фенрих, симуляція хоча й повинна

стосуватися реальності, але не простим її відображенням, а лише спрощенням процесів, які відбуваються в реальності. На відміну від методу, який полягає в тому, що учасники грають певні ролі (наприклад у діловій грі), у симуляції вони повинні поводитись у природний спосіб, фіктивною є лише створювана ними реальність, а не поведінка учасників. Завдяки участі в симулюванні учасники можуть відчувати свою природну поведінку в різних ситуаціях [71, с. 123–124]. Учені також наголошують на тому, що найбільш доцільно застосовувати цей метод коли здобувачів вищої освіти слід навчати конкретним умінням, які щоденно використовуються ними в професійній діяльності. Як і в попередньо описаних дидактичних іграх, до переваг цього методу можна віднести те, що учасники можуть спостерігати й аналізувати реальну поведінку, за підтримки викладача мають змогу створити модель ідеальної поведінки в конкретній ситуації [71, с.123–124].

Без перебільшення важливе місце в контексті засвоєння майбутніми вчителями фізичної культури додаткової інформації в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи, а також набуття комплексу необхідних умінь, на нашу думку, має відігравати кейс-метод. Останні десятиліття метод кейсів (casestudy) як засіб навчання у ЗВО набирає все більшої популярності. Мета методу кейс-стаді – поставити студентів у таку ситуацію, коли їм необхідно буде прийняти рішення. Кейс – це події, які реально відбулися в певній сфері діяльності і є основою для проведення обговорення в академічній групі під керівництвом викладача. У більшості випадків при використанні кейсу учасникам попередньо надається можливість ознайомитись з переліком обставин, підґрунтям яких є реальні чи уявні ситуації. Опис цієї ситуації одночасно висвітлює не лише конкретну практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, які треба засвоїти під час її розв'язування [151]. Зазвичай кейс-стаді застосовують у декількох варіантах: діагностика проблеми; діагностика однієї чи кількох проблем та напрацювання учасниками шляхів їх вирішення; оцінка учасниками дій стосовно вирішення проблеми та її наслідків. У кожному



з наведених варіантів процес навчання здійснюється через надання викладачем інформації у вигляді проблеми чи серії проблем. Ця інформація може бути викладена в документальній, заздалегідь підготовленій формі або за допомогою вербальних і візуальних засобів (показ слайдів чи відеоматеріалів). По закінченні справи група пропонує свої напрацювання, які можуть стати підґрунтям для дискусії [151]. До переваг методу кейсів відносять: використання даного методу значною мірою доповнює теоретичні аспекти розгляду проблеми; метод кейсів надає унікальній можливості вивчити складні та професійно значущі питання в емоційно сприятливій атмосфері навчального процесу, використати набутий досвід у реальній практиці; комунікативна природа методу надає можливості здійснити швидко, але ґрунтовну оцінку обговорюваних питань і запропонованих рішень [151]. На наш погляд, використання цього унікального й дієвого методу навчання може бути досить корисним при засвоєнні здобувачами вищої освіти особливостей виховання соціально здорових учнів початкової школи в навчальному та позанавчальному процесі з фізичної культури.

Досить корисним ми вбачаємо метод «Ажурна пилка». Цей метод учить студентів працювати «в команді» для засвоєння значної кількості інформації за короткий проміжок часу. Позитивним ефектом «ажурної пилки» є заохочення учасників до взаємодопомоги, конструктивного співробітництва та толерантності. Основний принцип цього методу «вчимося – навчаючи» [151]. Цей метод навчання, на наше переконання, може бути досить дієвим в контексті вивчення здобувачами вищої освіти особливостей інноваційної діяльності вчителя фізичної культури в сфері виховання соціально здорових молодших школярів, розкритті значущості творчого підходу майбутніх учителів фізичної культури в питанні підвищення рівня сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи.

Стисло схарактеризувавши необхідність упровадження в процес фахової підготовки інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють підвищенню рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури

до формування соціального здоров'я учнів початкової школи, наголосимо також на значущості в цьому контексті й інших наукових праць, що також розкривають важливі аспекти застосування різних інтерактивних форм і методів навчання [8; 11; 14; 17; 19; 22; 36; 43; 50; 60; 66; 69; 80; 82; 84; 102; 114; 116; 117; 119; 125; 131; 138; 139; 140].

Усе це дає підстави передбачати, що впровадження в процес фахової підготовки інтерактивних форм і методів навчання сприятиме підвищенню рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

**Третя педагогічна умова** передбачала зорієнтованість позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури на переважно творчу самоосвітню діяльність у сфері проблеми формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Характеризуючи цю педагогічну умову перш за все звернемося до праць В. Курила та Г. Щуки, які досліджували проблему організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти в ЗВО, зокрема планування самостійної роботи. Ретельне вивчення проблеми дозволило науковцям констатувати, що компетентність, відповідальність, самостійність, дисциплінованість, цілеспрямованість, організованість та комунікабельність є найбільш важливими якостями майбутнього фахівця, які значною мірою формуються в процесі його самостійної діяльності [91]. Саме від відповідального ставлення до навчання взагалі та самоосвіти зокрема багато в чому залежить стан професійної готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності. Зазвичай під самостійною роботою тих, хто навчається, зазвичай розуміють планову індивідуальну або колективну роботу здобувачів вищої освіти, яку виконують за завданням і за методичного керівництва викладача, але без його безпосередньої участі [61, с. 804]. Цілком погоджуємося з В. Бабичем, що самостійна робота відіграє особливе значення в структурі підготовки майбутніх педагогів до виховання соціально здорової сучасної молоді. На переконання автора дисертаційного дослідження «Теоретичні і методичні засади професійної

підготовки майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів основної школи», останнім часом у зв'язку з долученням до Болонського процесу увага до організації самостійної роботи студентів значно збільшується, а відповідно збільшується і її значущість у контексті набуття майбутніми вчителями необхідних знань та вмінь, зокрема й у сфері виховання соціально здорової молоді. При цьому в окремих випадках вдало організована самостійна робота студентів буває значно ефективніша, аніж інші форми навчання в зазначеному контексті [9]. Авторка навчально-методичного посібника «Педагогіка вищої школи» Т. Туркот зазначає, що самостійну роботу здобувачів вищої освіти слід розуміти через створення певних умов для планування останніми самостійної навчально-пізнавальної діяльності, виконання запропонованих викладачем та визначених самостійно завдань, корекції отриманих результатів, їх самоконтролю, контролю та оцінювання викладачем відповідно [158, с. 239–240].

Л. Бутенко, ретельно досліджуючи методологізацію загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів та науково-педагогічних працівників в умовах трирівневої системи вищої освіти, зазначає, що принцип орієнтації вищої школи на самостійну роботу та самоосвіту зумовлений суттєвим підвищенням ролі самостійної роботи студентської молоді згідно з європейськими традиціями, значною кількістю навчальних годин у межах відповідних кредитів саме для самостійної роботи. При цьому дослідниця наголошує, що організація самостійної роботи в сучасних умовах вимагає відповідного навчального контенту, комплексу завдань різного рівня складності, тестових завдань для контролю та самоконтролю. Таким чином, ефективність самостійної роботи у ЗВО, на думку Л. Бутенко, можлива лише за умов формування навичок цілепокладання, мотивації до власного професійного та особистісного саморозвитку, саморозвитку навчально-пізнавальних умінь і навичок, самоконтролю та самокорекції власних навчальних досягнень [24, с. 267]. Додамо, що досить суттєву роль в організації самостійної (зокрема й позааудиторної самостійної роботи)

відіграють викладачі ЗВО. На цьому ж наголошує О. Лебідь, яка зазначає, що провідна роль в організації самостійної роботи належить саме викладачу, який є головним «двигуном» навчально-розвивального впливу на здобувача вищої освіти, активізації його самостійної діяльності [95]. На переконання О. Лебідь, пізнавально-активна діяльність здобувача вищої освіти, його мотивація до майбутньої професійної діяльності, самодисципліна та самоорганізація багато в чому залежать від здатності викладача правильно організувати самостійну роботу здобувачів вищої освіти, а саме вміння розробляти комплекси логічно побудованих дидактично-пізнавальних завдань на кожному етапі навчання. Крім того, особливу роль в активізації самостійної роботи здобувачів вищої освіти відіграє раціонально організована співпраця викладача й здобувачів вищої освіти, створення сприятливого позитивного фону в їх взаємодії, використання активних технологій навчання тощо [95]. Н. Волкова наголошує, що самостійна робота має передбачати оволодіння здобувачем вищої освіти певним обсягом знань і вмінь при їх самостійному здобутті; усвідомлення значення здобутих знань, норм і цінностей майбутньої професійної діяльності; стимулювання прагнення до виконання нестандартних, ускладнених завдань; вільний вибір рівня завдань; вільний вибір притаманного здобувачеві темпу й кількості спроб при виконанні тих чи інших завдань та можливість використання комп'ютерних технологій як засобу навчання; поступове залучення здобувачів вищої освіти до визначеного кола професійних інтересів тощо [31, с. 198].

Є. Хриков зазначав, що самостійна робота здобувачів вищої освіти має становити дві третини в контексті їх навчальної діяльності [159]. Це вкотре підтверджує значущість самостійної роботи та її правильної організації в ЗВО. Це ж стосується, на наш погляд, і проблеми підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

Самостійну роботу здобувачів вищої освіти в ЗВО прийнято розглядати з урахуванням місця та часу її проведення, а також характеру керівництва й способу здійснення контролю за її якістю з боку викладача. До такої роботи належать: самостійна робота здобувачів вищої освіти в межах аудиторних занять; позааудиторна самостійна робота (відповідно до заявленої нами педагогічної умови саме позааудиторна робота відіграє для нас особливе значення в підготовці майбутніх учителів фізичної культури до виховання соціально здорових молодших школярів); індивідуальні заняття з викладачем (самостійна робота під контролем викладача) [36, с. 245–246]. Звертаємо також увагу, що самостійну роботу в науковій та навчально-методичній літературі розглядають також за рівнем обов'язковості: обов'язкова, окреслена навчальними планами й робочими програмами (виконання завдань, підготовка до лекцій та практичних робіт, підготовка й захист дипломних та курсових робіт тощо); бажану (таку, що передбачає участь у конференціях, наукових гуртках, написання тез, статей, доповідей тощо); добровільну (передбачає участь у різноманітних конкурсах, вікторинах, олімпіадах, підготовку технічних засобів навчання тощо) [36, с. 245–246]. Особливу значущість у контексті заявленої нами педагогічної умови (зорієнтованість позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури на переважно *творчу самоосвітню діяльність* у сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи) має характеристика самостійної роботи здобувачів вищої освіти з огляду на рівень вияву творчості студентів, зокрема: репродуктивну самостійну роботу, що здійснюється за певним зразком (заповнення схем, таблиць, розв'язування типових задач, виконання тренувальних завдань, що вимагають осмислення, запам'ятовування і простого відтворення раніше отриманих знань); реконструктивну самостійну роботу, яка передбачає слухання й доповнення лекцій викладача, складання конспектів, планів, тез тощо; евристичну самостійну роботу, спрямовану на вирішення проблемних завдань, отримання нової інформації, її структурування й використання

в нових нестандартних ситуаціях (складання схем-конспектів, опорних конспектів, анотацій, розв'язання творчих завдань тощо); дослідницьку самостійну роботу, яка орієнтована на проведення певних наукових досліджень (проектування, експериментування, теоретичні дослідження тощо) [36, с. 245–246].

Через вияв творчості здобувачами вищої освіти самостійну роботу в ЗВО розглядають автори статті «Планування самостійної роботи студентів: рекомендації викладачу» В. Курило та Г. Щука. На переконання вчених, наразі суспільство ставить перед вищою професійною освітою завдання підготовки компетентного фахівця, який здатний швидко адаптуватися до змін у професійному середовищі; постійно оновлювати, здобувати та генерувати нові знання, застосовувати їх у практичній діяльності; орієнтуватися в наявному зростаючому потоці інформації; самостійно критично творчо мислити; працювати в будь-яких командах; активно досягати поставлених цілей тощо [91].

Як неодноразово зазначалось, для нас особливо важливого значення набуває орієнтування позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури на переважно творчу самоосвітню діяльність у сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Саме творча спрямованість самостійної роботи здобувачів вищої освіти може багато в чому сприяти набуттю останніми професійної готовності до виховання соціально здорових школярів, що обумовлено специфікою самого процесу. Важливе значення в цьому контексті також набуває розвиток таких професійно важливих якостей, як креативність та вольова рішучість. Стосовно останньої зауважимо, що саме наявність мотивації до якісного виконання завдань для самостійної роботи творчого спрямування, а також вольової рішучості сприятиме не лише набуттю майбутніми вчителями фізичної культури відповідної готовності, але й слугуватиме певним підґрунтям у контексті вияву терпіння, волі, рішучості, наполегливості і т. п. в питанні виховання соціально здорових учнів початкової школи. На думку

В. Курила й Г. Щуки самостійна робота творчого (пошукового) рівня полягає в застосуванні набутих знань при вирішенні нетипових завдань у зовсім нових ситуаціях і передбачає глибоке проникнення в сутність явища, встановлення нових зв'язків та відношень, генерування нової інформації на базі засвоєного раніше формалізованого досвіду, що сприяє формуванню гіпотетичного аналогового мислення. У такому разі, на переконання вчених, такі творчі завдання передбачають аналіз проблемних ситуацій та пошуки їх вирішення [91]. Саме такий підхід до організації позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури, на наш погляд, є найбільш виправданий для сприяння підвищенню рівня професійної готовності останніх до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

Теоретичний аналіз наукової та навчально-методичної літератури засвідчує доцільність експериментального впровадження в практику підготовки майбутніх учителів фізичної культури педагогічних умов для набуття відповідного рівня професійної готовності в сфері виховання соціально здорових учнів початкових класів, зокрема: розвиток мотивації до формування соціального здоров'я учнів початкової школи шляхом удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; упровадження в процес фахової підготовки інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють підвищенню рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи; зорієнтованість позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури на переважно творчу самоосвітню діяльність у сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

## **2.2. Характеристика процесу впровадження розроблених педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи**

Представлене в попередньому підрозділі (див. підрозділ 2.1.) наукове обґрунтування педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів

фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи дозволяє безпосередньо звернутись до характеристики процесу їх упровадження. Реалізація **першої педагогічної умови** (розвиток мотивації до формування соціального здоров'я учнів початкової школи шляхом удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури) передбачала зорієнтованість змісту освітніх компонентів професійного циклу для обов'язкового вивчення здобувачами вищої освіти спеціальності «014 Середня освіта (Фізична культура)», а також педагогічної практики й розробки відповідного вибіркового освітнього компонента в контексті набуття здобувачами вищої освіти сукупністю необхідних теоретичних знань, практичних умінь, що позитивно впливатиме на розвиток мотивації в майбутніх учителів фізичної культури до виховання соціально здорових учнів початкової школи. Пропонуємо розглянути процес удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у відповідності до викладання освітніх компонентів та вибіркового освітнього компонента за семестрами, у межах яких вони викладались.

Уже в першому семестрі (у межах освітнього компонента «Вступ до спеціальності») майбутні вчителі фізичної культури мали можливість ознайомитись з доданою нами темою *«Роль учителя фізичної культури у вихованні соціально здорових молодших школярів»*. У межах цієї теми досить важливо було на початковому етапі навчання майбутніх учителів фізичної культури показати їм значущість їх майбутньої професії у вихованні соціально здорових дітей починаючи з перших кроків їх перебування в загальноосвітніх навчальних закладах. Значущим ми вбачали усвідомлення здобувачами вищої освіти спеціальності «014 Середня освіта (Фізична культура)» ролі вчителя фізичної культури у сприянні швидкій адаптації до фізичного й суспільного середовища учнів початкової школи, їх урівноваженому спілкуванні з однолітками та молодшими дітьми, зі старшими за віком людьми в різних життєвих ситуаціях, вести нестресовий стиль життя. Саме на цих аспектах наголошується на сайті «Всеосвіта» [103] (див. підрозділ 1.2.). Саме тому нами



було розроблено вибіркової освітній компонент *«Теорія та методика формування соціального здоров'я учнів початкової школи»*, який має на меті формування в майбутніх учителів фізичної культури розуміння в потребі підвищення рівня соціального здоров'я учнів початкової школи, оволодіння сукупністю відповідних теоретичних знань і практичних умінь, вироблення бажання систематичного набуття досвіду в майбутній професійній діяльності з формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах навчального й позанавчального процесу з фізичної культури.

Відповідно до мети нами було розроблено зміст вибіркового освітнього компонента, тематика якого була спрямована на всебічне оволодіння майбутніми вчителями фізичної культури сукупністю знань з основ, генези та методичних особливостей формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

Стисло обґрунтуємо значущість кожної з тем, передбачених вибіркоким освітнім компонентом у зазначеному контексті. У межах теми *«Сутність і зміст соціального здоров'я учнів початкової школи»* передбачено розгляд дефініцій, серед яких *«соціальне здоров'я»*, *«соціальна патологія»*, *«соціальний розвиток»*, *«соціальне здоров'я учня початкової школи»*. За допомогою розгляду вищезазначених дефініцій у здобувачів вищої освіти не лише формувалось правильне розуміння сутності соціального здоров'я особистості взагалі та учнів початкової школи зокрема, але й сприяло усвідомленню його значущості для учнів молодшої школи та потребі в його формуванні вже в цьому віці. Це зі свого боку заклало основи мотивації до здійснення цього процесу в майбутній професійній діяльності.

Наступна тема – *«Генезис виховання здорової особистості взагалі в спадщині великих вітчизняних та зарубіжних педагогів»* – відіграла не менш важливе місце в контексті підготовки здобувачів вищої освіти до формування в майбутній професійній діяльності соціального здоров'я учнів початкової школи взагалі та розвитку мотивації до здійснення цього процесу зокрема. І значущість цієї теми в зазначеному контексті важко

переоцінити, оскільки ознайомлення з надбанням видатних педагогів дозволяло переконуватись у можливостях учителів (зокрема й учителів фізичної культури) з підвищення рівня соціального здоров'я учнів. Особливе місце в цьому контексті відводилось вивченню досвіду з виховання всебічно здорових учнів у практиці В. Сухомлинського, ознайомленню з основами виховання соціально здорової дитини за працями Я. Коменського, формування соціально здорової молоді в спадщині Ж.-Ж. Руссо та інших. Таким чином, ознайомлення здобувачів вищої освіти з надбанням видатних педагогів у зазначеному аспекті позитивно позначалось як на підвищенні рівня знань з виховання соціально здорових дітей, так і на усвідомленні значущості здійснення цього процесу в майбутній професійній діяльності.

Наступна тема вибіркового освітнього компонента – *«Можливості навчального предмета «Фізична культура» в підвищенні рівня соціального здоров'я учнів початкової школи»* – була продовженням попередніх тем і мала за мету посилення мотивації майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи. У межах цієї теми здобувачам пропонувалось познайомитись з предметом «Фізична культура» в аспекті формування життєвих навичок в учнів початкової школи, що сприяють соціальному здоров'ю учнів початкової школи. Таким чином, майбутні вчителі фізичної культури знайомились з питаннями потенціалу предмета «Фізична культура» щодо формування навичок ефективного спілкування (уміння виражати свої почуття; уміння просити про послугу або допомогу; володіння невербальними засобами спілкування (жести, міміка, інтонація тощо)); особливостей формування навичок співчуття (уміння розуміти почуття, потреби і проблеми інших людей; уміння зважати на почуття інших людей; уміння допомагати та підтримувати); основ формування навичок розв'язання конфліктів (уміння розрізняти конфлікти поглядів і конфлікти інтересів; уміння толерантно розв'язувати конфлікти поглядів) на уроці фізичної культури; формування навичок поведінки в умовах тиску, погроз, дискримінації (уміння уникати небезпечних ситуацій

і діяти при загрозі насилля; відстоювати свою позицію та відмовлятися від небажаних пропозицій, зокрема й пов'язаних із залученням до паління, вживання алкоголю, наркотичних речовин); формування навичок спільної діяльності та співробітництва (уміння працювати в «команді»; уміння адекватно оцінювати свої здібності, свій внесок у спільну діяльність; уміння визнавати внесок інших у спільну роботу). Також нам важливо було розкрити можливості формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах тем «Рухова діяльність», «Ігрова та змагальна діяльність». Відповідно розгляд вищезазначених питань, враховуючи їх значущість у проблемі виховання соціально здорових молодших школярів, безперечно не лише підвищував ступінь обізнаності майбутніх учителів фізичної культури в зазначеному контексті, але й дозволяв укотре переконуватись у важливості предмета «Фізична культура» у сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Це підвищувало вмотивованість здобувачів вищої освіти до виховання соціально здорових молодших школярів, використовуючи потенціал предмета «Фізична культура».

Наступна тема вибіркового спортивного компонента – *«Особливості моніторингу стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи»* – також відігравала своє важливе місце в питанні набуття майбутніми вчителями сукупності необхідних теоретичних знань з формування соціального здоров'я учнів початкової школи, а також у підвищенні мотивованості здобувачів вищої освіти у вищезазначеному контексті. У межах цієї теми майбутні вчителі фізичної культури мали можливість ознайомитись з методами діагностики стану сформованості учнів початкової школи, основами та особливостями здійснення моніторингу стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи.

Розгляд цих питань спонукав нас звернутись до теми *«Методика формування соціального здоров'я учнів початкової школи у навчальному процесі»*. При вивченні цієї теми здобувачам вищої освіти пропонувались питання, ознайомлення з якими сприяло оволодінню більш ґрунтовними

знаннями з формування в майбутній професійній діяльності соціального здоров'я учнів початкової школи та підвищенню рівня усвідомленості (вмотивованості) в контексті реалізації цього процесу на практиці. Так, майбутні вчителі фізичної культури знайомились з особливостями добору форм і методів формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах навчального предмета «Фізична культура»; специфікою застосування інтерактивних технологій навчання в контексті формування в учнів мотивації до підвищення власного рівня соціального здоров'я; особливостями інноваційної діяльності вчителя фізичної культури з формування соціального здоров'я учнів початкової школи; місцем креативності майбутніх учителів фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи. Кожне з вищезазначених питань передбачало максимально наближувати майбутніх учителів фізичної культури до процесу виховання соціально здорових учнів початкової школи. Так, дізнаючись про особливості добору найбільш виправданих форм і методів формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах навчального предмета «Фізична культура», а також про специфіку застосування інтерактивних технологій навчання в зазначеному вище контексті, здобувачі вищої освіти набували помітної впевненості у власних можливостях, що також сприяло підвищенню їх умотивованості до процесу виховання соціально здорових молодших школярів. Розкриваючи особливості інноваційної діяльності вчителя фізичної культури з формування соціального здоров'я учнів початкової школи та важливість вияву креативності в межах зазначеного вище процесу, здобувачі вищої освіти вкотре мали можливість переконатись у значущості проблеми виховання соціально здорових молодших школярів і важливості власної майбутньої професії в зазначеному контексті зокрема.

Тема *«Особливості виховання соціально здорових учнів початкової школи в позанавчальному процесі з фізичної культури»* спрямовувалась на розкриття потенціалу позакласної роботи з фізичної культури, а також

на розкриття особливостей організації позакласної роботи з фізичної культури в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Серед основних завдань було формування в майбутніх учителів фізичної культури усвідомлення своєї відповідальності за власні дії в позакласній діяльності стосовно виховання здорових учнів та їх фізичного розвитку, формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Відповідно, для цього майбутні вчителі фізичної культури мали оволодіти ґрунтовними знаннями з питань організації позакласної роботи з молодшими школярами в контексті зазначених вище питань. Саме оволодіння ґрунтовними знаннями та усвідомлення значущості позакласної роботи у вихованні всебічно здорової дитини, особливо формуванні її соціального здоров'я, додатково сприяло посиленню мотивації майбутніх учителів фізичної культури до виховання соціально здорових молодших школярів.

Нарешті тема *«Основи формування соціального здоров'я дитини у взаємодії з сім'єю»* передбачає розкриття місця родини у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи та розкриває основи взаємодії вчителя фізичної культури з сім'єю дитини в зазначеному вище контексті. У процесі ознайомлення здобувачів вищої освіти з основами взаємодії вчителя фізичного виховання з батьками щодо формування соціального здоров'я їх дитини, а також при детальному вивченні форм, методів і заходів організації процесу формування соціального здоров'я дитини в сім'ї ми також усіляко прагнули посилювати мотивацію майбутніх учителів фізичної культури до зазначеного вище процесу. Саме по собі розширення спектру знань у питаннях виховання соціального здоров'я молодших школярів у сім'ї позитивно впливало як на зміцнення так і на посилення мотивації майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

Продовження вдосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкових класів відбувалось шляхом доповнення змісту освітнього

компонента «Теорія і методика фізичного виховання», зокрема темою *«Особливості формування соціального здоров'я молодших школярів з особливими освітніми потребами»*. У межах зазначеної теми нам важливо було познайомити здобувачів вищої освіти з особливостями виховання соціально здорових дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами у взаємодії найбільш ефективних соціальних інститутів, із взаємодією вчителя фізичної культури з реабілітаційними установами в контексті формування соціального здоров'я дітей молодших школярів з особливими потребами, з особливостями взаємодії з сім'єю в контексті підвищення рівня сформованості соціального здоров'я дитини з особливими потребами в межах родини.

Як зазначалось вище (див. підрозділ 2.1.), під удосконаленням змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури в контексті набуття ними готовності до формування соціального здоров'я учнів початкової школи ми також розуміємо вдосконалення педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти. Отже, при описі реалізації першої умови ми стисло розкриємо процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я молодших школярів у межах педагогічної практики. Так, педагогічну практику (а саме її зміст) майбутніх учителів фізичної культури було доповнено такими завданнями:

- дослідження стану формування соціального здоров'я молодших школярів у межах навчального предмета «Фізична культура»;
- діагностика стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи;
- організація позакласного заходу, спрямованого на підвищення рівня сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи;
- розробка рекомендацій для батьків конкретної дитини в контексті виховання соціально здорової дитини в межах родини;

– проведення бесіди з конкретним учнем(еницею) початкових класів з урахуванням наявних проблем зі сформованістю одного з компонентів соціального здоров'я дитини.

Кожне з цих завдань відіграло важливе значення як у контексті подальших змін у вмотивованості майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи, так і в сприянні розвитку професійно важливих якостей, набуттю необхідних практичних умінь, отриманню певного досвіду у вихованні соціально здорових молодших школярів. При виконанні першого завдання, яке полягало в дослідженні стану формування соціального здоров'я молодших школярів у межах навчального предмета «Фізична культура» ми прагнули долучити здобувачів вищої освіти до ретельного вивчення реального стану формування соціального здоров'я учнів початкової школи в контексті цього предмета. На жаль, мусимо констатувати, що така робота ведеться несистематично, нерідко хаотично, без чіткого усвідомлення вчителем фізичної культури важливості цього процесу, без наявності відповідного планування тощо. Саме з цим зіштовхнулася під час проходження практики переважна більшість майбутніх учителів фізичної культури. Усвідомлюючи (після освоєння вищезазначених освітніх компонентів та вибіркового освітнього компонента) значущість процесу виховання соціального здоров'я молодших школярів та можливостей самого предмета, їм важливо було побачити реальне становище в зазначеному контексті. Це зі свого боку також зміцнювало мотивацію майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи в майбутній професійній діяльності. Між тим здобувачам під час виконання вищезазначеного завдання також важливо було звертати увагу на позитивний досвід. У разі, якщо його не було в цілісному вигляді, слід було звертати увагу на окремі складові цього процесу, навіть якщо вони не мали систематичного й послідовного характеру.

Виконання інших додаткових завдань відіграло не менш важливе значення. Так, за кожним практикантом закріплювались один-два учня, у яких, за інформацією вчителя початкових класів, є певні труднощі в підвищенні рівня сформованості соціального здоров'я, зокрема й певні проблеми в родині. Дослідивши всі особливості взаємодії дитини з однокласниками, батьками, вчителями, а також спираючись на інформацію, отриману в бесідах із самим учнем, здобувачам вищої освіти потрібно було розробити рекомендації для батьків у контексті виховання соціально здорової дитини в межах родини. Це завдання було досить складним, однак, як показала практика, це було виправдано, оскільки надавало майбутнім учителям фізичної культури незамінний досвід та вироблення необхідних умінь у контексті взаємодії з дитиною та родиною. Таким чином, виконання цього завдання, а також завдання з проведення бесіди з учнем(еницею) початкових класів (з урахуванням наявних проблем зі сформованістю одного з компонентів соціального здоров'я дитини) були тісно взаємопов'язані. Зрозуміло також, що для кращого усвідомлення значущості проблеми потрібно було встановити стан сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи. Це своєю чергою дозволяло здійснити план дій та заходів у питаннях виховання соціально здорових молодших школярів, зокрема й стосовно організації позакласного заходу, спрямованого на підвищення рівня сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи.

Таким чином, удосконалення змісту педагогічної практики майбутніх учителів фізичної культури позитивно впливало як на стан їх мотивації до формування соціального здоров'я учнів початкової школи, так і на рівень професійної готовності до здійснення цього процесу на високому якісному рівні в майбутній професійній діяльності.

При описі реалізації **другої педагогічної умови** професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи також пропонуємо розглянути застосування інтерактивних форм і методів при викладанні додаткових тем до окремих



освітніх компонентів, а також вибіркового освітнього компонента в тій послідовності, що було подано при описі реалізації першої педагогічної умови, а саме в послідовності викладання тих чи інших освітніх компонентів. Так, при викладанні додаткової теми (у контексті нашого дослідження) *«Роль учителя фізичної культури у вихованні соціально здорових молодших школярів»* у межах освітнього компонента *«Вступ до спеціальності»* для максимального висвітлення головних аспектів теми ми пропонували здобувачам вищої освіти навчальний матеріал у вигляді лекції-дискусії, за допомогою якої вдалося долучити здобувачів вищої освіти до їх активної участі в обговоренні питань цієї теми. Шляхом систематичних звернень викладача до аудиторії (з питаннями або твердженнями на кшталт *«Проблемою виховання соціально здорових молодших школярів має опікуватись лише вчитель початкових класів?»*, *«У вчителя фізичної культури досить обмежені можливості в зазначеному контексті?»*; *«Учитель фізичної культури має піклуватись про фізичне здоров'я учнів початкової школи?»*; *«Як ви вважаєте, чи може вчитель фізичної культури сприяти набуттю здатності учнями початкової школи до швидкої адаптації до фізичного й суспільного середовища?»*; *«Чи достатньо у вчителя фізичної культури можливостей позитивно пливати на вміння молодших школярів уникати конфліктів з однолітками?»* тощо) майбутні вчителі фізичної культури вже у власних розмірковуваннях і палких дискусіях знаходили відповіді на поставлені питання і вже на цьому етапі мали можливість замислитись над важливістю майбутньої професії в сфері виховання соціального здоров'я особистості школярів взагалі та учнів початкових класів зокрема.

У межах першого розділу вибіркового освітнього компонента *«Теорія та методика формування соціального здоров'я учнів початкової школи»* відбувалось ознайомлення майбутніх учителів фізичної культури з поняттями, близькими до соціального здоров'я та безпосередньо самим поняттям *«соціальне здоров'я»*. Вивчення теми *«Сутність і зміст*

*соціального здоров'я учнів початкової школи»* здобувачам вищої освіти пропонували у вигляді лекції-діалогу. Ми свідомо не прагнули давати готові знання в зазначеному контексті, а навпаки, спонукали їх до пошуку правильного розуміння тієї чи іншої дефініції. Також, перш ніж безпосередньо розглянути сутність соціального здоров'я особистості, майбутнім учителям фізичної культури пропонували познайомитись з поняттями «соціальна патологія», «соціальний розвиток», «соціальне становлення», «соціальна адаптація» тощо. На наш погляд, важливо було почати від зворотнього, тобто спершу розглянути, що саме слід розуміти під соціальною патологією особистості, а потім і саму дефініцію соціального здоров'я. Як показав наш досвід, це збуджувало в здобувачів вищої освіти питливість і бажання глибше розібратися в сутності соціального здоров'я особистості взагалі та соціального здоров'я учня початкової школи зокрема. Отже, аудиторії пропонували питання на кшталт «Як ви вважаєте, чи правильно розуміти соціальне здоров'я особистості як тотожне соціальному становленню особистості?», «Чи слід розглядати соціальну патологію як дещо протилежне соціальному здоров'ю? Чи має дана дефініція ще певні характеристики та змістові особливості?», «Чи взагалі потрібно виокремлювати термін «соціальне здоров'я», якщо існують поняття «соціальний розвиток», «соціальне становлення», «соціальна адаптація» та інші?», «Навіщо слід окремо розглядати поняття «соціальне здоров'я учня початкової школи», якщо нам відомі зміст і сутність поняття «соціальне здоров'я особистості»?». Саме такий підхід сприяв діалогу між викладачем і здобувачами вищої освіти й підготовував їх до усвідомлення сутності та змісту поняття «соціальне здоров'я учня початкової школи», яке ми також не давали майбутнім учителям фізичної культури в готовому вигляді, а навпаки, застосовуючи метод «снігова куля», усі без винятку здобувачі мали можливість брати участь у пошуку змісту поняття через власне бачення, переконуючи свою групу у виправданості саме такого погляду на його дефініцію. Важливість застосування цього методу полягає також у тому

(як справедливо зазначають П. Шевчук, П. Фенрих), що в роботі групи в сніговій кулі закладений досвід кожного учасника (окремі ідеї та інтуїція з'єднуються в єдине ціле, як сніг у малі грудки, а ті зі свого боку у велику кулю) [71, с. 82–83]. Таким чином, кожен зі здобувачів вищої освіти, маючи безпосереднє відношення до побудови змістової складової поняття максимально глибоко занурювався як у сам процес пошуку, так і в розуміння сутності та змісту поняття «соціальне здоров'я учня початкової школи».

Між тим, перш ніж надати можливість здобувачам вищої освіти познайомитись з методикою та особливостями формування соціального здоров'я учнів початкової школи (у межах фізичної культури) майбутнім учителям було запропоновано здійснити аналіз досвіду вітчизняних та зарубіжних педагогів у зазначеному контексті. Як зазначалось вище (при описі реалізації першої педагогічної умови), у межах цього вибіркового освітнього компонента здобувачам пропонувалась тема *«Генеza виховання здорової особистості в спадщині великих вітчизняних та зарубіжних педагогів»*. Ураховуючи специфіку змістового наповнення теми її викладання відбувалось у вигляді лекції-дискусії. Перш за все це було обумовлено потребою виявлення тих аспектів виховання здорових учнів, де особливо чітко прослідковувалась спрямованість саме на формування соціального здоров'я дитини. Як ми вже зазначали раніше (див. підрозділ 1.2), термін «соціальне здоров'я» з'явився в педагогічній науці та практиці відносно нещодавно, і відповідно в працях педагогів минулого він окремо не зазначається. Між тим, аналізуючи досвід робот видатних педагогів, спостерігаємо досить багато виховних дій, прийомів, заходів, які повною мірою спрямовані на виховання соціально здорової дитини. Особливо цінним для нас є досвід з формування соціального здоров'я учнів у практиці В. Сухомлинського, Я. Коменського, Ж.-Ж. Руссо та ін. Отже, розкриваючи досвід виховання здорових учнів взагалі та формування соціального здоров'я зокрема, ми прагнули залучати до дискусії якомога більшу кількість здобувачів вищої освіти. Для цього перед здобувачами ставились питання та

приклади, які б провокували їх до обговорення питання. Звісно, у цьому випадку ми не могли обійтися без аналізу конкретного заходу чи виховної дії (з досвіду видатних педагогів). Також дуже уважно ми ставились і до висловів видатних педагогів, у яких тим чи іншим чином відображались питання виховання соціально здорових учнів. Наприклад, обговорюючи цитату В. Сухомлинського («Будьте добрими й чуйними до людей. Допмагайте слабким і беззахисним. Не робіть людям зла. Допмагайте в лихові товаришеві. Поважайте, шануйте матір та батька: вони дали вам життя, вони виховують вас, вони бажають, щоб ви стали чесним громадянином..., людиною з чистим серцем, ясним розумом, доброю душею, золотими руками»), ми просили здобувачів, по-перше, на основі уважного аналізу цитати встановити, чи має цей вислів пряме відношення до виховання соціально здорових учнів, а по-друге, чи є дієвим проведення бесід з учнями (особливо молодшої школи) в контексті вироблення в них необхідної мотивації та усвідомлення значущості соціального здоров'я взагалі й наявності його реальних виявів у повсякденному житті зокрема. Нарешті, по-третє, ми просили здобувачів вищої освіти доповнити Василя Олександровича, а саме ставили перед ними питання: «Що ви додали б до слів В. Сухомлинського в бесіді з учнем початкової школи в контексті формування соціального здоров'я?». Таким чином, вищезазначене не лише привертало увагу майбутніх учителів фізичної культури до спадщини видатних педагогів у контексті виховання соціально здорової дитини, але й спонукало до роздумів та певних педагогічних нарисів щодо своєї майбутньої діяльності в зазначеному вище аспекті.

Наступна тема, на наш погляд, мала сприяти усвідомленню здобувачами вищої освіти значущості професії вчителя фізичної культури у сфері виховання соціально здорових молодших школярів. Так, при вивченні теми *«Можливості навчального предмета «Фізична культура» у підвищенні рівня соціального здоров'я учнів початкової школи»* було значно розширено спектр питань, які *актуалізують* роль учителя фізичної культури у формуванні

соціального здоров'я учнів початкової школи взагалі та безпосередньо самого предмета зокрема. Враховуючи вищезазначене, на наш погляд, задля більш якісного засвоєння навчального матеріалу лекційне заняття з цієї проблеми найбільш виправдано було здійснювати у вигляді *лекції з аналізом конкретної ситуації*. Здобувачам наводились конкретні приклади ситуацій, які відбувались або можуть відбуватись, у яких за певних обставин і правильно обраних дій учителя фізичної культури можна позитивно впливати як на підвищення рівня соціального здоров'я окремого молодшого школяра, так і на формування соціального здоров'я учнів початкової групи в колективі. Також у межах цієї теми важливо було здійснити зі здобувачами вищої освіти аналіз можливостей навчального предмета «Фізична культура» стосовно формування життєвих навичок в учнів початкової школи, що сприяють соціальному здоров'ю, зокрема навичок ефективного спілкування, співчуття, розв'язання конфліктів, поведінки в умовах тиску, погроз, дискримінації, навичок спільної діяльності та співробітництва. Додамо, що для більшої зручності для здобувачів вищої освіти ми намагались структурувати навчальний матеріал (при аналізі конкретних ситуацій) як відповідно до частин уроку (виникнення конкретних ситуацій в тій чи іншій частині уроку), так за змістовими лініями («Рухова діяльність», «Ігрова та змагальна діяльність») загалом. Основний акцент ми робили на тому, щоб під час лекційного заняття залучити до активної участі в обговоренні й аналізі конкретної ситуації в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах предмета «Фізична культура» якомога більше здобувачів вищої освіти. Також під час лекційного заняття ми активно залучали майбутніх учителів фізичної культури до розгляду конкретних ситуацій, які або відбувались у їх шкільній практиці відвідування занять з фізичної культури, або вигаданих ситуацій, які доцільно мати на увазі в аспекті підвищення рівня соціального здоров'я молодших школярів. Такий підхід не лише поживавлював активність здобувачів вищої освіти, підвищував

емоційний фон заняття, але й спонукав їх до більш свідомого розуміння даної теми та її значущості в межах майбутньої професійної діяльності.

Своєю чергою, на семінарському занятті ми застосовували мозкову атаку для подальшого виявлення (повною мірою) можливостей навчального предмета «Фізична культура» в контексті формування соціального здоров'я учнів початкових класів. Під час заняття здобувачі вищої освіти (які працювали в мікрогрупах по 4-5 осіб) отримували від викладача завдання, яке вони мали виконати шляхом генерування ідей, мозкового штурму. Після цього представник кожної конкретної мікрогрупи презентував найкращі ідеї (у контексті вирішення поставленого перед ними завдання) перед іншими мікрогрупами. Так, наприклад, одна з мікрогруп отримувала завдання розкрити можливості предмета «Фізична культура» у формуванні в учнів початкової школи життєвих навичок, що сприяють соціальному здоров'ю, а саме навичок розв'язання конфліктів. Таким чином, представники мікрогрупи мали за 2-3 хвилини запропонувати можливі варіанти, які є найбільш оптимальними для оволодіння молодшими школярами уміннями толерантно розв'язувати конфлікти поглядів, розрізняти конфлікти поглядів і конфлікти інтересів тощо. Після того, як мікрогрупа виконувала завдання й обмінювалась його розв'язанням з іншими мікрогрупами, ми доповнювали завдання, а саме пропонуємо мікрогрупам (за результатом жеребкування) здійснити аналіз запропонованого однією з мікрогруп розв'язання отриманого нею завдання й виявити п'ять позитивних і три негативних сторони. Це відіграло досить важливу роль у тому контексті, що здобувачі вищої освіти, звертаючись до такого аналізу, глибше занурювались у зазначену проблему. Зауважимо, що безпосередньо аналіз виконаних іншою мікрогрупою завдань ми пропонуємо здійснювати також шляхом мозкового штурму. Практика показала, що таке поєднання є цілком доречним і результативним. Швидкість аналізу, наявність швидких думок і пропозицій не лише підвищували щільність роботи здобувачів вищої освіти, але й сприяли несподіваним, але часто досить доречним аналітичним висновкам.

Зауважимо, що в межах семінарського заняття здобувачі вищої освіти також виконували завдання, складені в зазначеному вище контексті своїми ж одногрупниками в рамках позааудиторної самостійної роботи, про що піде нижче (при описі реалізації третьої педагогічної умови).

Наступну тему вибіркового освітнього компонента – *«Особливості моніторингу стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи»* – ми пропонували майбутнім учителям фізичної культури у вигляді лекції з заздалегідь запланованими помилками. Практика викладання вибіркового освітнього компонента показала, що викладання цієї теми доцільно здійснювати у вигляді лекції з заздалегідь запланованими помилками. Як зазначалось вище, у попередніх темах здобувачі вищої освіти вже мали можливість ознайомитись зі змістом понять «соціальне здоров'я», «соціальний розвиток», «соціальна патологія», «соціальне здоров'я учня початкової школи». Зауважимо, що на початку лекційного заняття здобувачам пропонувалось розглянути критерії та показники сформованості соціального здоров'я особистості взагалі, а також стосовно школярів (підліткового віку та старшокласників). У цьому випадку матеріал подавався без помилок, але з систематичними зверненнями до студентів, які спонукали їх до активної участі в обговоренні загальних питань діагностики соціального здоров'я особистості. Натомість у навчальному матеріалі, який стосувався питань застосування методів діагностики стану сформованості учнів початкової школи, у межах якого ми розкривали зокрема критерії, показники й рівні сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи, викладач навмисно припускався певних неточностей (помилки), які б мали по-перше, привернути увагу майбутніх учителів фізичної культури, по-друге, спонукали здобувачів вищої освіти сприймати пропоновану їм інформацію через критичне мислення. Наприклад, характеризуючи той чи інший критерій сформованості соціального здоров'я учнів основної школи, навмисно зазначалось один-два показники, які відносяться до цього критерію, але стосовно учнів підліткового віку або навіть старшокласників. Відповідно,

найбільш уважні здобувачі звертали на це увагу, піддаючи сумніву почуте від викладача. Після чого лунали питання до викладача про доцільність таких показників. Ми намагались не одразу погоджуватись зі справедливими сумнівами майбутніх учителів фізичної культури, оскільки нерідко це були поодинокі здобувачі, і нам важливо було звернути увагу всієї аудиторії. Таким чином ми, навпаки, продовжували наголошувати на недоцільності сумнівів і зауважень здобувачів, наводячи непереконливі аргументи (іноді зовсім безглузді), щоб привернути увагу та спровокувати якомога більше здобувачів. Саме такий підхід до проведення лекційного заняття з теми «Особливості моніторингу стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи» сприяв якісному засвоєнню навчального матеріалу стосовно методів діагностики стану сформованості учнів початкової школи. Подібним чином відбувалось викладання питань вищезазначеної теми стосовно основ та особливостей здійснення моніторингу стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи.

Особливо важливо для нас було обрати найбільш ефективні інтерактивні форми й методи навчання при вивченні здобувачами вищої освіти наступної теми вибіркового освітнього компонента – *«Методика формування соціального здоров'я учнів початкової школи в навчальному процесі»*. При описі першої педагогічної умови ми вже говорили про ступінь значущості цієї теми, зокрема питань, які нею передбачені в контексті професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Тож зосередимось на описі особливостей застосування інтерактивних форм та методів при її викладанні. Так, лекційне заняття ми проводили у вигляді *проблемної лекції*. Специфіка питань, передбачених темою, спонукала нас до того, щоб здобувачі вищої освіти максимально виявляли активність у пошуку правильного рішення. Наприклад, це стосувалось питання особливостей добору форм і методів формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах навчального предмета «Фізична культура». Зауважимо, що певну інформацію



щодо застосування форм і методів виховання особистості майбутні вчителі фізичної культури вже мали можливість отримувати при ознайомленні з освітніми компонентами «педагогіка з основами педагогічної майстерності», «теорія та методика фізичного виховання». Ця обставина дозволяла нам звернутись до викладання теми (на лекційному занятті) саме у вигляді проблемної лекції. У цьому випадку нам особливо важливо було звернути увагу здобувачів вищої освіти на міжпредметні зв'язки: спираючись на отримані раніше (з інших освітніх компонентів) близькі за змістом знання спробувати шляхом креативного мислення визначити найбільш ефективні (з погляду майбутніх учителів фізичної культури) форми й методи формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах навчального предмета «Фізична культура». Такий підхід відрізнявся своєю складністю, однак, як показала практика, був цілком виправданий. Отже, під час лекційного заняття на екран монітору в структурованому вигляді виводилась уже відома здобувачам інформація з освітніх компонентів «педагогіка з основами педагогічної майстерності», «теорія та методика фізичного виховання» щодо форм і методів виховання особистості взагалі та форм і методів фізичного виховання зокрема. Таким чином майбутні вчителі фізичної культури швидко згадали вже засвоєне. Після цього здобувачам адресували питання: «Як ви вважаєте, які форми й методи є найбільш доцільними (або найбільш ефективними) в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах навчального предмета «Фізична культура»?». Після отриманих відповідей та певних дискусій з цього питання викладач пропонував обговорити питання «Чи можуть бути форми й методи формування соціального здоров'я учнів початкової школи, окрім тих, які не представлено на екрані?». Пожвавлення дискусії між здобувачами освіти, думки, що можуть бути й інші форми й методи, які позитивно впливатимуть на виховання соціально здорових молодших школярів в межах фізичної культури, дозволяло викладачу звернутись до здобувачів вищої освіти з питанням «Які саме форми й методи є

ефективними у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи?» (окрім раніше відомих). Таким чином викладач поступово не лише розкривав значущість та ефективність уже відомих здобувачам форм і методів виховання та фізичного виховання, але й спонукав їх до креативного пошуку інших, поки невідомих, що своєю чергою сприяло якісному засвоєнню навчального матеріалу.

Проведення семінарського заняття відбувалось за допомогою методу навчання «ажурна пилка». Як зазначалось вище, позитивним ефектом «ажурної пилки» є заохочення учасників до взаємодопомоги, конструктивного співробітництва та толерантності, що вибудовується на основі принципу методу «вчимося – навчаючи» [151, с. 477]. При засвоєнні передбачених темою питань такий підхід був особливо цінним. Так, для усвідомлення всіх тонкощів та особливостей застосування інтерактивних технологій навчання в межах навчального предмету «Фізична культура» в контексті формування в учнів мотивації до підвищення власного рівня соціального здоров'я, на наш погляд, важливо було не обмежуватись лише обговоренням цього питання. У цьому випадку здобувачами вищої освіти мала бути проведена дещо складніша робота. Кожній з мікрогруп було роздано завдання з конкретизуванням конкретної інтерактивної технології навчання. Відповідно до умов організації роботи здобувачів вищої освіти щодо застосування методу «ажурна пилка», працюючи в «домашній» групі, вони повинні були запропонувати не лише розкрити її особливості та вплив на формування соціального здоров'я молодших школярів в процесі вивчення предмета «Фізична культура», але й запропонувати інтерпретований алгоритм застосування конкретної технології навчання в зазначеному вище контексті. Це своєю чергою потребувало творчого підходу та, відповідно, креативних рішень. Разом з тим, складність завдання була цілком виправданою. Саме за таких умов майбутні вчителі фізичної культури максимально мобілізували інтелектуальний ресурс мікрогрупи й на більш якісному рівні засвоювали сутність уже відомого про зазначену технологію

навчання в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи. За умовами застосування цього методу навчання, після виконання завдання в межах «домашньої» групи здобувачі виступали вже в ролі «експертів», але стосовно виконаного завдання іншою мікрогрупою. У нашому випадку це стосувалось питань, передбачених вищезазначеною темою, зокрема: особливостей інноваційної діяльності вчителя фізичної культури щодо формування соціального здоров'я учнів початкової школи; місця креативності майбутніх учителів фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи та інших. З вищезазначеного зрозуміло, що всі питання дуже взаємопов'язані між собою. Таким чином, майбутні вчителі фізичної культури не лише виявляли креативність у вирішенні поставлених перед ними завдань у межах «домашньої» групи, але й проводили експертну, аналітичну роботу в контексті близького до питання, над яким вони працювали. Така циклічність діяльності здобувачів вищої освіти на семінарському занятті при подальшому засвоєнні теми «Методика формування соціального здоров'я учнів початкової школи в навчальному процесі», як показала практика, була найбільш оптимальною й досить ефективною, оскільки майбутні вчителі фізичної культури зміцнювали та розширювали спектр теоретичних знань з вищезазначеної теми (яка є дуже важливою в підготовці до виховання соціально здорових молодших школярів) і набували певного досвіду в ролі експертів, подальших умінь у зазначеному вище контексті та розвитку креативного мислення тощо.

Викладання наступної теми вибіркового освітнього компонента *«Особливості виховання соціально здорових учнів початкової школи в позанавчальному процесі з фізичної культури»* відбувалось у вигляді *лекцій-пресконференції* та з застосуванням *кейс-методу* й *ділової гри* на семінарському занятті. Такий вибір був обумовлений специфікою теми. У межах лекційного заняття нам важливо було розкрити основи та особливості виховання соціально здорових молодших школярів у позанавчальному процесі з фізичної культури. Між тим, в цьому випадку

ми прагнули перш за все збудити інтерес у здобувачів вищої освіти до можливостей позакласної та позашкільної роботи у сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Перш за все, це пов'язано з тим, що на практиці (з проведених нами спостережень) учителі фізичної культури приділяють недостатню увагу саме позакласній діяльності з фізичної культури. Це обумовлено низкою чинників, серед яких наявність у молодших школярів закріпленого за ними вчителя початкових класів. Нерідко це стає причиною того, що вчителі фізичної культури всю позакласну діяльність намагаються перекласти саме на цього вчителя. Саме тому ми прагнули, щоб не лише посилити мотивацію майбутніх учителів фізичної культури до організації позакласної роботи з учнями початкових класів, але й розкрити її можливості у сфері виховання соціально здорових молодших школярів. Найвигіднішим у цьому аспекті ми вважали запропонувати здобувачам вищої освіти навчальний матеріал у вигляді лекції-пресконференції. Майбутні вчителі фізичної культури були заздалегідь ознайомлені викладачем з темою заняття й мали поставити питання (на аркушах) до початку заняття, які найбільше їх цікавлять з цієї теми. Викладач на основі отриманих питань намагався вибудувувати зміст і структуру лекційного заняття, щоб якомога повно розкрити проблему виховання соціально здорових учнів початкової школи в позанавчальному процесі з фізичної культури.

Проведення семінарського заняття, як зазначалося вище, не оминуло застосування двох досить поширених у практиці вищої школи інтерактивних методів навчання. Одним з них був кейс-метод. Переваги цього методу при засвоєнні вищезазначеної теми полягали в тому, що викладач міг наводити реальні ситуації, які відбувалися в контексті організації позакласної роботи з учнями початкової школи. Майбутнім учителям (відповідно до завдання викладача) потрібно було, по-перше, оцінити ситуацію в контексті її належності до питання формування соціального здоров'я молодших школярів, по-друге, встановити, чи правильно було виконано дії вчителя

фізичної культури в контексті виховання соціально здорових молодших школярів, по-третє, запропонувати власний варіант організації заходу (фізкультурно-оздоровчого, спортивної спрямованості тощо), у межах якого наводилась конкретна ситуація з урахуванням процесу формування соціального здоров'я учнів початкових класів. Після розгляду кейсів здобувачів вищої освіти розподілили на мікрогрупи (5-6 осіб) для виконання певних професійних ролей у межах застосування *ділової гри*. Так, у кожній з мікрогруп було визначено здобувачів, які грали роль учителя фізичної культури, учителя початкових класів, психолога, соціального працівника, заступника директора (з початкової школи), директора школи. Кожній з мікрогруп пропонувалась окрема проблема, яка була пов'язана з темами, наданими іншим мікрогрупам. Так, наприклад, мікрогрупа № 1 отримувала завдання обговорити й затвердити план заходів з позакласної роботи учнів початкової школи зі спрямуванням на виховання соціально здорових молодших школярів. Мікрогрупа № 2 мала узгодити зміст фізкультурно-оздоровчого заходу в вищезазначеному контексті й т. .п. У першому випадку надзвичайно важливу роль відіграв здобувач вищої освіти, який грав роль учителя фізичної культури. На його роль обирався або найбільш здібний здобувач, або будь-хто за бажанням. У цьому випадку важливо було переконати інших у потребі планування саме конкретних (тих чи інших) заходів, кружків тощо. Таким чином, він мав їх спочатку запропонувати, а потім довести значущість кожного з них у вихованні соціально здорових молодших школярів. Кожен зі здобувачів, який грав свою роль, мав або піддавати сумніву заплановані вчителем фізичної культури заходи (кожен з позиції ролі тієї професії, яку він представляє як у загальному контексті – послідовність проведення, їх кількість тощо, – так і стосовно їх змістовної характеристики й користі в питанні виховання соціально здорових молодших школярів), або навести аргументи їх доцільності та переваг. Таким чином, кожен зі здобувачів вищої освіти, виконуючи ту чи іншу роль, мав можливість подивитися на проблему організації позакласної роботи

в контексті формування соціального здоров'я учнів початкових класів з різних ракурсів, що своєю чергою дозволяло максимально зануритись у суть проблеми, її значущості та отримати первинний досвід такої роботи. Отже, комбіноване застосування кейс-методу та ділової гри дозволяло максимально розкрити як потенціал позакласної роботи з фізичної культури з формування учнів початкової школи, так і складнощі й особливості організації позакласної роботи з фізичної культури у сфері виховання соціально здорових молодих школярів.

При викладанні останньої теми вибіркового освітнього компонента *«Основи формування соціального здоров'я дитини у взаємодії з сім'єю»*, враховуючи її специфіку, ми також вважали за доцільне застосовувати різні види дидактичних ігор. У цьому випадку мова йде про розігрування ситуації за ролями. Зауважимо, що йдеться не про відігравання ролі тієї чи іншої професії, як це відбувається за ділової гри, а про розігрування ситуації, де кожна людина моделює поведінку конкретного представника родини. Як показала практика, найбільш виправданим у процесі семінарського заняття було застосування методів *«діловий театр»* та *ігри-стратегії*, суть та переваги яких представлено в підрозділі 2.1. при обґрунтуванні другої педагогічної умови. Так, для кращого усвідомлення майбутніми вчителями фізичної культури значущості родини у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи в сім'ї ми запропонували їм (попередньо розподіливши на мікрогрупи) відтворити ролі батька, матері, дитини (в окремих випадках – інших представників родини, наприклад, бабусі, дідуся старшого брата чи сестри). Зауважимо, що вкрай важливою була необхідність змінювання ролей. Тобто щоб кожен з представників своєї мікрогрупи побував у ролі батька, матері та дитини. При зміні ролей дещо змінювалась і ситуація, яку потрібно було розігрувати, але не суттєво. Наприклад: *«Учень другого класу (умовно Дмитро) приходять після школи з синцем під оком. Завдання учня переконати батьків у необхідності бійки, що її не можна було уникнути і взагалі бійок не потрібно уникати. Тим*

більше, що по-іншому не можна змусити однолітків поважати себе». Завдання батьків, розібравшись у ситуації, розповісти дитині про правильну реакцію в таких випадках, як саме не допускати серйозних конфліктів та бійок і встановлювати при цьому гарні взаємовідносини зі своїми однолітками. Зауважимо також, що однією з умов (у нашій інтерпретації застосування цього методу навчання) віталася імпровізація здобувача вищої освіти в ролі «дитини», яка мала постійно наводити власні аргументи, які виправдовували б її поведінку. Звісно це ускладнювало завдання для здобувачів вищої освіти, які відігравали роль батьків. Між тим, це дозволяло побачити ті складнощі, з якими вони зіштовхнуться в майбутньому як у ролі самих батьків (власної дитини), так і, звісно, вже в професійній діяльності на місці вчителя фізичної культури, який також має співпрацювати з сім'ю з питань формування соціального здоров'я дитини в родині. При зміні ролей (про що зазначалось вище) перед мікрогрупою було змодельовано таку ситуацію: «На учня 3 класу (умовно Сашка) поскаржилися батьки дівчинки (учениці 1 класу), що він її постійно ображає й заохочує інших своїх друзів до подібної поведінки». Завдання здобувача вищої освіти, який грав роль Сашка, виправдовувати свою поведінку за умовами, які зазначені вище. Завдання батьків, відповідно, сприяти формуванню соціального здоров'я Сашка в межах власної родини і т.п. Виконуючи подібні завдання, майбутні вчителі фізичної культури набували певного досвіду та умінь взаємодії з батьками й надання їм консультативної допомоги в зазначеному вище контексті. Між тим, у межах цієї теми важливо було не лише ознайомитись з основами взаємодії учителя фізичної культури з батьками дитини з формування соціального здоров'я, але й на якісному рівні оволодіти знаннями й уміннями щодо форм та методів організації процесу формування соціального здоров'я дитини в сім'ї. Для цього нами застосовувались *ігри-стратегії*, які, замість імітаційної діяльності, спрямовувались на стратегічне вирішення проблемних завдань. Серед таких завдань було переконання батьків дитини в необхідності залучати дитину в колі сім'ї до здорового

способу життя, здійснювати прогулянки на природі, брати участь у спортивних змаганнях та фізкультурно-оздоровчих заходах усією сім'ю тощо. Досить важливо при цьому було пояснювати батькам значущість вищезазначеного в контексті виховання соціально здорової дитини, а головне – можливості такого виховання. Тобто в кожному конкретному випадку потрібно було не лише розкрити важливість вищезазначеного у вихованні дитини, але й розкрити значущість у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи.

Після завершення викладання вибіркового освітнього компонента процес професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкових класів мав своє продовження через викладання додаткової теми до освітнього компонента «Теорія і методика фізичного виховання», а саме: *«Особливості формування соціального здоров'я молодших школярів з особливими освітніми потребами»*. Необхідність цієї теми обумовлена умовами сьогодення, а саме реалізацією інклюзивного навчання в освітньому середовищі. При викладанні вищезазначеної теми ми застосовували метод *мікровикладання*. Так, на семінарському занятті майбутні вчителі фізичної культури готували (за заздалегідь обраною тематикою) навчальні матеріали, які вони мали представити аудиторії. Застосування такого методу навчання видавалось можливим при відповідній позааудиторній самостійній роботі здобувачів вищої освіти, про що ми зупинимось більш детально при описі реалізації третьої педагогічної умови. Саме шляхом мікровикладання майбутні вчителі фізичної культури мали максимально глибоко зануритись у зазначену проблему, оскільки в цьому випадку їм потрібно було проаналізувати чималу кількість наукової літератури й бути готовими до запитань, які лунали від їх однокласників, про що було попереджено всіх здобувачів. Також кожен зі здобувачів після виступу свого однокласника мав запропонувати свою оцінку мікровикладання зі стислим аналізом позитивних і негативних сторін, аргументуючи свою оцінку. Викладач брав до уваги думки здобувачів,



звертаючи увагу на об'єктивні характеристики представлених аргументів та безпосередньо самого мікрОВикладання.

Отже, застосування широкого спектру найбільш оптимальних (як показала практика) інтерактивних форм і методів навчання сприяла якісному засвоєнню навчального матеріалу стосовно додаткової тематики (у межах окремих освітніх компонентів професійного циклу підготовки майбутніх учителів фізичної культури й навчального матеріалу, передбаченого вибіркоким освітнім компонентом), а також набуттю необхідних практичних умінь з формування соціального здоров'я учнів початкових класів.

Як зазначалось вище, **третя педагогічна умова** передбачала зорієнтованість позааудиторної *самостійної роботи* майбутніх учителів фізичної культури на переважно творчу самоосвітню діяльність у сфері проблеми формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Таким чином, нам важливо було, щоб при вивченні кожної з додаткових тем освітніх компонентів, а також тем вибіркового освітнього компонента здобувачі вищої освіти максимально долучались до самоосвіти в контексті виховання соціально здорових молодших школярів у майбутній професійній діяльності. При цьому ми прагнули, щоб самоосвітня діяльність у зазначеному вище контексті мала переважно творчу спрямованість. Для зручності пропонуємо розглянути виконання майбутніми вчителями самостійної роботи в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи в тій самій послідовності, що й при описі першої та другої педагогічних умов. Отже, виконання позааудиторної самостійної роботи з теми «Роль учителя фізичної культури у вихованні соціально здорових молодших школярів», доданої до освітнього компонента «Вступ до спеціальності», відбувалось у вигляді написання есе на тему «Учитель фізичної культури. Соціально здорові діти! Майбутнє країни!». Ми свідомо обрали таку тему, яка, з одного боку, спонукає здобувачів вищої освіти до структурування есе в зазначеній послідовності заявленої теми, а з іншого

боку, майбутнім учителям фізичної культури надавали можливість значно ширше подивитись на проблему виховання соціально здорових учнів молодших класів та відповідно значущості професії «вчитель фізичної культури» в зазначеному вище процесі й позитивного впливу в більш глобальному контексті (від його праці). Саме роздуми над цією темою за такою структурою, як показала практика, помітно посилювали цікавість з боку здобувачів вищої освіти до проблеми виховання соціально здорових учнів початкової школи. Майбутні вчителі у власних розмірковуваннях досить часто доходили висновків, що сам процес формування соціального здоров'я особистості має починатися якомога раніше. У закладах середньої освіти, звісно, він має починатись з початкових класів. Таким чином, за допомогою такого завдання в майбутніх учителів фізичної культури помітно посилювалася мотивація до виховання соціально здорових молодших школярів, що на першому етапі професійної підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «014 Середня освіта (Фізична культура)» було одним з основних завдань.

У межах першої теми вибіркового освітнього компонента «Теорія та методика формування соціального здоров'я учнів початкової школи» виконання здобувачами вищої освіти позааудиторної самостійної роботи відбувалось шляхом розв'язання творчих завдань, наприклад: на основі аналізу літературних джерел, а також отриманого в ході лекційного заняття навчального матеріалу (звертаючи особливу увагу на поняття «соціальний розвиток», «соціальна адаптація», «соціальне становлення», «соціальна патологія» та, особливо, «соціальне здоров'я особистості») запропонувати власне бачення змісту поняття «соціальне здоров'я молодшого школяра», спробувати стисло розкрити основні його компоненти. Ми усвідомлювали, що таке завдання є доволі складним. Між тим, як переконає практика, саме такий підхід дозволяв здобувачам вищої освіти не лише добре підготуватись до семінарського заняття, але й шляхом творчого пошуку (у досить значній кількості випадків) наблизити майбутніх учителів фізичної культури

до правильного розуміння змісту поняття. Таким чином, на семінарському занятті здобувачі вищої освіти мали можливість продуктивніше працювати, дискутуючи зі своїми одногрупниками в зазначеному контексті, продовжуючи пошук правильного розуміння змісту поняття соціального здоров'я учнів початкової школи, максимально занурюючись у проблему.

У межах наступної теми вибіркового освітнього компонента («Можливості навчального предмета «Фізична культура» в підвищенні рівня соціального здоров'я учнів початкової школи») здобувачам пропонувалось скласти ситуаційні завдання для своїх одногрупників, а саме – інших мікрогруп. Оскільки на семінарському занятті (як зазначалось вище) робота здобувачів вищої освіти передбачалась у мікрогрупах, завдання для позааудиторної самостійної роботи також пропонувалось для конкретних мікрогруп (4 – 5 осіб), в межах яких потрібно було скласти по три ситуативних завдання, розв'язання яких іншими мікрогрупами (вже в рамках семінарського заняття) дозволяло б переконатись у досить потужних можливостях предмета «Фізична культура» в контексті підвищенні рівня соціального здоров'я учнів початкової школи». Так, майбутні учителі фізичної культури складали ситуативні завдання, які безпосередньо пов'язані з ситуацією, в якій від правильних дій учителя залежало виховання соціально здорових молодших школярів. Наведемо приклад такого завдання: «На уроці фізичної культури дівчинка (Марина) другого класу, яка не відрізняється гарною фізичною підготовкою і є доволі сором'язливою, в одній з рухливих ігор була досить невправною і впала. Це викликало насміхання з боку її однокласників, особливо хлопчиків. Дівчинка має деяке перевищення ваги для свого віку. Відомо також, що в родині над нею часто насміхаються старші брат і сестра». Отже, завдання полягало в тому, щоб учитель фізичної культури, враховуючи всі ці обставини, за рахунок правильних дій посприяв формуванню в однокласників навичок співчуття, уміння розуміти почуття, потреби й проблеми інших людей, що є важливою складовою соціального здоров'я молодших школярів. Зауважимо, що здобувачі вищої освіти мали не

лише запропонувати такі ситуативні завдання для інших мікрогруп, але й представити власне бачення їх вирішення, що також оцінювалось викладачем.

У межах наступної теми вибіркового освітнього компонента («Особливості моніторингу стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи») здобувачам потрібно було спробувати розв'язати завдання, яке потребувало не лише вміння аналізувати зроблене раніше (в контексті самого завдання), але й виявити творчі здібності. Отже, творче завдання полягало в розробці майбутніми учителями фізичної культури критеріїв і показників сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи з відхиленнями стану фізичного здоров'я (учнів з особливими потребами). При описі реалізації другої педагогічної умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи ми вже наголошували, що на лекційному занятті з вищезазначеної теми ми не прагнули надавати здобувачам вищої освіти готові знання, а навпаки, залучали їх до активного пошуку особливостей діагностичного інструментарію в сфері визначення стану сформованості соціального здоров'я молодшого школяра й відповідного моніторингу. Таким чином, майбутні вчителі фізичної культури вже мали певний досвід у цьому контексті. Саме тому ми вважали за доцільне запропонувати їм таке творче завдання. Як зазначалося вище, після оволодіння навчальними матеріалами, які пропонувались здобувачам у межах вибіркового освітнього компонента, майбутні вчителі фізичної культури в межах освітнього компонента «Теорія і методика фізичного виховання» знайомились з темою «Особливості формування соціального здоров'я молодших школярів з особливими освітніми потребами». Між тим, на момент отримання цього завдання здобувачі вищої освіти ще не були знайомі з особливостями виховання соціально здорових дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами у взаємодії найбільш ефективних соціальних інститутів; особливостями взаємодії вчителя фізичної

культури з реабілітаційними установами в зазначеному вище контексті; особливостями взаємодії з сім'єю дитини в контексті підвищення рівня сформованості соціального здоров'я дитини з особливими потребами в межах родини. Звісно, відсутність такої поінформованості дещо ускладнювала виконання завдання й потребувала аналізу відповідної (рекомендованої нами) наукової та навчально-методичної літератури. Разом з тим, по-перше, виконання цього завдання спонукало майбутніх учителів фізичної культури до повторення пройденого матеріалу, оскільки сам він був підґрунтям для виконання завдання, по-друге, у процесі виконання завдання загалом та аналізу відповідних літературних джерел зокрема в здобувачів вищої освіти виникали певні питання, які вони мали можливість з'ясувати при ознайомленні з наступними темами вибіркового освітнього компонента, по-третє, це дозволяло бути більш свідомими щодо значущості виховання соціального здорових молодших школярів як без відхилень у стані здоров'я, так і дітей з особливими освітніми потребами.

Після того, як за допомогою проблемної лекції майбутні вчителі фізичної культури познайомились з важливими складовими методики формування соціального здоров'я учнів початкової школи в навчальному процесі, у межах підготовки до семінарського заняття пропонувалось розробити проєкт інноваційного уроку, спрямованого на формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Засвоєні з лекційного заняття питання (зокрема особливості добору форм і методів формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах навчального предмета «Фізична культура»; специфіка застосування інтерактивних технологій навчання в межах навчального предмету «Фізична культура» в контексті формування в учнів мотивації до підвищення власного рівня соціального здоров'я; особливості інноваційної діяльності вчителя фізичної культури щодо формування соціального здоров'я учнів початкової школи; місце креативності майбутніх учителів фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи), дозволяло здобувачам вищої

освіти, виявивши творчість, виконати це досить не просте, але важливе завдання. Саме шляхом самостійного пошуку варіантів побудови такого заняття майбутні вчителі фізичної культури мали можливість повною мірою зануритись у проблему, глибше зрозуміти та закріпити навчальний матеріал, з яким вони знайомились на лекційному занятті (особливо це стосується форм, методів, інтерактивних технологій у сфері виховання соціально здорових молодших підлітків), а головне – отримати, якщо навіть не зовсім вдалий (позитивний), між тим, досвід у контексті пошуку інноваційних підходів до організації фізичної культури зі спрямованістю на формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

Подібним чином відбувалось виконання завдання іншої теми вибіркового освітнього компонента, а саме: «Особливості виховання соціальноздорових учнів початкової школи в позанавчальному процесі з фізичної культури». У цьому випадку, спираючись на певний досвід у розробленні проєктів, здобувачам вищої освіти потрібно було розробити проєкт позакласного заходу, спрямованого на підвищення рівня сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи. З опису першої педагогічної умови можемо бачити, що це завдання співвідносилось із завданням, яке передбачалось педагогічною практикою (додаткове завдання), де мова йшла про організацію (при проходженні педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти) позакласного заходу, спрямованого на підвищення рівня сформованості соціального здоров'я молодших школярів. Таким чином, виконуючи це завдання, майбутні вчителі фізичної культури на теоретичному рівні готувались до його впровадження в практичній площині.

Нарешті в межах останньої теми вибіркового освітнього компонента («Основи формування соціального здоров'я дитини у взаємодії з сім'єю») майбутнім учителям фізичної культури необхідно було виконати завдання в межах позааудиторної самостійної роботи дослідницького спрямування. Так, оволодівши в процесі вивчення вищезазначеного навчального матеріалу,

здобувачам вищої освіти потрібно було провести мікродослідження, а саме дослідити стан формування соціального здоров'я дитини в двох-трьох сім'ях. Зазначимо, що це завдання було складно здійснювати організаційно, оскільки потрібно було знайти щонайменше дві родини, у яких є дитина молодшого шкільного віку. Саме тому виконання цього завдання пропонувалось виконувати в мікрогрупах (3-4 здобувачі). Важливо було значну увагу зосередити на аналізі правильних і неправильних дій батьків у зазначеному контексті. Крім того, при акцентуванні на неправильних діях, які негативно впливали (або позитивно не впливали) на виховання соціально здорових дітей у родині, потрібно було запропонувати, які саме дії (на думку здобувачів вищої освіти) мали бути з боку батьків (або когось з батьків). Виконання цього завдання дозволяло також переконатись, що в досить незначного відсотка сучасних сімей цілеспрямовано формується соціальне здоров'я дитини, частіше це відбувається хаотично або епізодично й досить нерідко без розуміння, позитивно чи негативно це впливає саме на стан сформованості (або формування) соціального здоров'я дитини. Своєю чергою, надаючи (умовно) пропозиції щодо правильних дій або взагалі процесу виховання соціального здоров'я дитини, здобувачі вищої освіти отримували перший досвід надання допомоги батькам у зазначеному аспекті. Крім того, як і в багатьох попередніх випадках (із завданнями до позааудиторної самостійної роботи) виконання цього завдання також слугувало підготовкою до виконання завдань (у недалекому майбутньому) вже в межах педагогічної практики майбутніх учителів фізичної культури в загальноосвітніх навчальних закладах.

Відповідно до додаткової теми до освітнього компонента «Теорія і методика фізичного виховання» («Особливості формування соціального здоров'я молодших школярів з особливими освітніми потребами») в межах позааудиторної роботи здобувачі вищої освіти мали підготувати есе на тему «Формування соціального здоров'я молодших школярів з особливими освітніми потребами не менш важливо, ніж для фізично здорових дітей?». Як

бачимо з завдання, навіть у формулюванні теми ми свідомо поставили знак питання. Таким чином, ми надавали майбутнім учителям фізичної культури можливість висловити свою думку, а не підлаштовуватись до думки викладача для отримання гарної оцінки. Обґрунтовуючи власну думку, майбутні вчителі фізичної культури також мали можливість переконатись у значущості процесу формування соціального здоров'я молодших школярів з особливими освітніми потребами.

Разом з тим зазначимо, що реалізації вище зазначених умов передувала експериментальна робота з викладачами ЗВО з підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Це стосувалось як процесу вдосконалення змісту окремих освітніх компонентів, а також змісту *педагогічної практики*, так і організації позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури в сфері проблеми формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Крім того, певна консультативна (іноді роз'яснювальна) робота здійснювалась щодо застосування інтерактивних форм і методів навчання при викладанні вищезазначених освітніх компонентів та розробленого вибіркового освітнього компонента. Зауважимо, що консультативна робота з викладачами щодо використання інтерактивних форм і методів навчання стосувалась переважно добору конкретних форм чи методів при викладанні відповідної тематики. Мусимо констатувати, що в окремих випадках виникала необхідність у переконанні щодо застосування інтерактивних форм і методів навчання. Між тим, як показала практика, наявних суттєвих проблем із застосуванням інтерактивних форм і методів навчання при викладанні додаткової тематики не виникало. Певні суперечливі обговорення переважно стосувались процесу вдосконалення педагогічної практики, а саме розробки та впровадження додаткових завдань для майбутніх учителів фізичної культури в контексті набуття ними необхідних практичних умінь з формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Однак усі вони були вирішені й узгоджені шляхом дискусії.



Отже, вищезазначені педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи тісно взаємопов'язані між собою й потребують їх одночасної реалізації.

### **2.3. Експериментальна перевірка педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи**

Як зазначалось вище, одне завдань нашого дослідження полягало в експериментальній перевірці ефективності розроблених педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Розроблення критеріальної бази, діагностичного інструментарію, а також отримані результати на констатувальному (див. підрозділ 1.3) та контрольному етапах експерименту сприяють визначенню ефективності педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до виховання соціально здорових молодших школярів. Отже, звернемось до порівняльного аналізу отриманих результатів як за кожним критерієм окремо, так і в узагальненому вигляді (за всіма критеріями). Починаючи з ціннісно-мотиваційного критерію, відмічаємо, що на етапі контрольного етапу експерименту (підсумкового контролю) між контрольною та експериментальною групами відбулися помітні зміни за обома показниками критерію. Раніше ми зазначали (див. підрозділ 1.3.), що за ціннісно-мотиваційним критерієм між контрольною та експериментальною групами не було суттєвих відмінностей. Разом з тим, після впровадження в практику підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «014 Середня освіта (Фізична культура)» розроблених нами педагогічних умов (формувальний етап педагогічного експерименту) були помітні переваги на користь експериментальної групи щодо рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я

учнів початкової школи за ціннісно-мотиваційним критерієм. Як видно з таблиці (див. табл. 2.1), на етапі підсумкового контролю зростання кількості здобувачів вищої освіти контрольної групи з високим рівнем мотивації до виховання соціально здорових молодших школярів відбулося значно менше, ніж в експериментальній групі. У контрольній групі таке збільшення відбулося з 6,4 % на етапі вихідного контролю до 13,4 % на етапі підсумкового контролю, у той час як в експериментальній зростання кількості майбутніх учителів з високим рівнем мотивації відбулося з 5,9 % (вихідний контроль) до 32,6 % (після завершення формувального етапу педагогічного експерименту).

Таблиця 2.1

**Підсумковий рівень сформованості професійної готовності  
майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального  
здоров'я учнів початкової школи за ціннісно-мотиваційним критерієм**

№	Показники	Контрольна група			Експериментальна група		
		%			%		
		В	С	Н	В	С	Н
1.	Мотивація до формування соціального здоров'я учнів початкової школи	13,4	53,8	32,8	32,6	59,5	7,9
2.	Потреба у професійному зростанні в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи	12,6	52,8	34,6	32,4	59,1	8,5
	<b>Разом:</b>	<b>13</b>	<b>53,3</b>	<b>33,7</b>	<b>32,5</b>	<b>59,3</b>	<b>8,2</b>

Подібно до цього спостерігаємо й зменшення кількості здобувачів вищої освіти з низьким рівнем мотивації до формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Так, якщо в контрольній групі кількість майбутніх учителів фізичної культури з низьким рівнем мотивації зменшилась з 66,1 % на етапі вихідного контролю до 32,8 % (підсумковий контроль),

в експериментальній групі таких здобувачів поменшало з 66 % до 7,9 %. Так само відбувались зміни стосовно другого показника ціннісно-мотиваційного критерію. Так, після завершення формувального етапу педагогічного експерименту кількість майбутніх учителів фізичної культури в контрольній групі з високим рівнем потреби у професійному зростанні в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи дорівнювала 12,6 %, у той час як в експериментальній групі їх кількість становила 32,4 %.

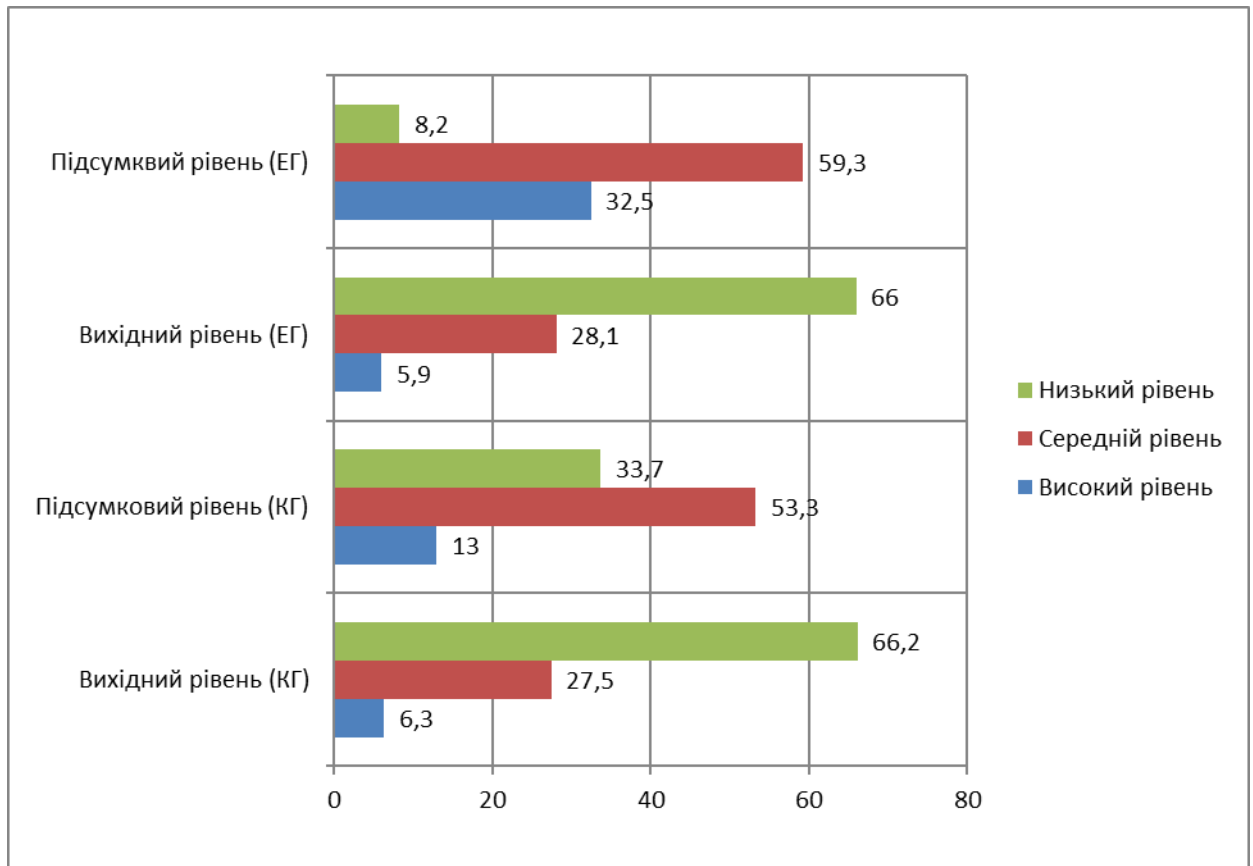
Узагальнюючи відомості за обома показниками ціннісно-мотиваційного критерію, відмічаємо, що більш потужно відбулися позитивні зміни в експериментальній групі порівняно з контрольною. За допомогою таблиці (див. табл. 2.2) можемо бачити, що в контрольній групі позитивні зміни стосовно високого рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за ціннісно-мотиваційним критерієм відбулися з 6,3 % на етапі вихідного контролю до 13 % на етапі підсумкового контролю, тобто збільшення кількості таких здобувачів дорівнює 6,7 %. Ураховуючи тривалість формувального експерименту, такі цифри, на наш погляд, не є бажаними. В експериментальній групі зростання кількості майбутніх учителів фізичної культури з високим рівнем сформованості професійної готовності до виховання соціально здорових молодших школярів за ціннісно-мотиваційним критерієм констатуємо з 5,9 % (вихідний контроль) до 32,5 % на етапі підсумкового контролю, тобто на 26,6 %, що відчутно більше, ніж у контрольній групі.

Таблиця 2.2

**Динаміка рівнів сформованості професійної готовності учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за ціннісно-мотиваційним критерієм**

№	ЕТАПИ КОНТРОЛЮ	Контрольна група			Експериментальна група		
		%			%		
		В	С	Н	В	С	Н
1.	Вихідний	<b>6,3</b>	<b>27,5</b>	<b>66,2</b>	<b>5,9</b>	<b>28,1</b>	<b>66</b>
2.	Підсумковий	<b>13</b>	<b>53,3</b>	<b>33,7</b>	<b>32,5</b>	<b>59,3</b>	<b>8,2</b>

За допомогою діаграми (див. рис. 2.1) констатуємо, що на етапі підсумкового контролю найменші розбіжності можна було виявити стосовно середнього рівня (за ціннісно-мотиваційним критерієм). І хоча вони дещо відрізнялись на користь експериментальної групи (59,3 %) порівняно з контрольною групою (53,3 %) все ж вони не були настільки різними, як це було встановлено стосовно низького рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.



**Рис. 2.1. Динаміка рівнів сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за ціннісно-мотиваційним критерієм**

Так, якщо в контрольній групі зменшення таких здобувачів відбулося з 66,2 % на етапі вихідного контролю до 33,7 % на етапі підсумкового контролю (+ 32,5 %), то в експериментальній групі позитивні зміни відбулися з 66 % до 8,2 % (+ 57,8 %). Отже, вищезазначене переконливо свідчить про суттєві переваги в контексті підвищення рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до виховання соціально здорових учнів молодшої школи.

Переваги експериментальної групи порівняно з контрольною стосовно стану сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи також відзначаємо й стосовно особистісно-діяльнісного критерію. Однак маємо зауважити, що розбіжності між контрольною та експериментальною групами

в цьому випадку були дещо меншими. Разом з тим, як показує порівняльний аналіз отриманих результатів, як стосовно особистісно-діяльнісного критерію загалом, так і його показників на етапі підсумкового контролю більш позитивні зміни відбулися саме в експериментальній групі. Таблиця (див. табл. 2.3) демонструє, що найбільше зростання кількості здобувачів вищої освіти з високим рівнем відбулося за третім показником (професійно важлива якість «вольова рішучість»), а саме з 11,4 % на етапі вихідного контролю до 20,5 % на етапі підсумкового контролю, тобто на 9,1 %. Між тим, навіть за цим показником в експериментальній групі позитивні зрушення є більш помітні, а саме з 10,9 % до 34,8 %, тобто на 23,9, удвічі більше, ніж у контрольній групі.

Таблиця 2.3

**Підсумковий рівень сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за особистісно-діяльнісним критерієм**

№	Показники	Контрольна група			Експериментальна група		
		%			%		
		В	С	Н	В	С	Н
1.	Емпатійність	21,4	60,4	18,2	38,6	57,1	4,3
2.	Креативність	16,2	51,1	32,7	34,1	56,4	9,5
3.	Вольова рішучість	20,5	45,3	34,2	34,8	54,5	10,7
	<b>Разом:</b>	<b>19,4</b>	<b>52,3</b>	<b>28,3</b>	<b>35,8</b>	<b>56,1</b>	<b>8,1</b>

Помітно більша різниця між контрольною та експериментальною групами стосовно зменшення кількості здобувачів з низьким рівнем за вищезазначеним показником особистісно-діяльнісного критерію. Так, якщо в контрольній групі зменшення чисельності таких здобувачів вищої освіти встановлено з 49,7 % на етапі вихідного контролю до 28,3 % на етапі

підсумкового контролю, то в експериментальній групі зменшення відбулося з 50,3 % до 10,7 %. Подібні відмінності можемо бачити й стосовно інших показників особистісно-діяльнісного критерію. Тож, узагальнюючи отримані результати за всіма показниками критерію (див. табл. 2.4), відзначаємо, що загалом більш позитивна динаміка зафіксована в експериментальній групі. Якщо на етапі констатувального експерименту кількість здобувачів вищої освіти з високим рівнем професійної готовності до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за особистісно-діяльнісним критерієм в контрольній групі зростає з 8,8 % до 19,4 % (підсумковий контроль), то в експериментальній групі їх частка збільшилася з 8,6 % на етапі вихідного контролю до 35,8 % на етапі підсумкового контролю.

Таблиця 2.4

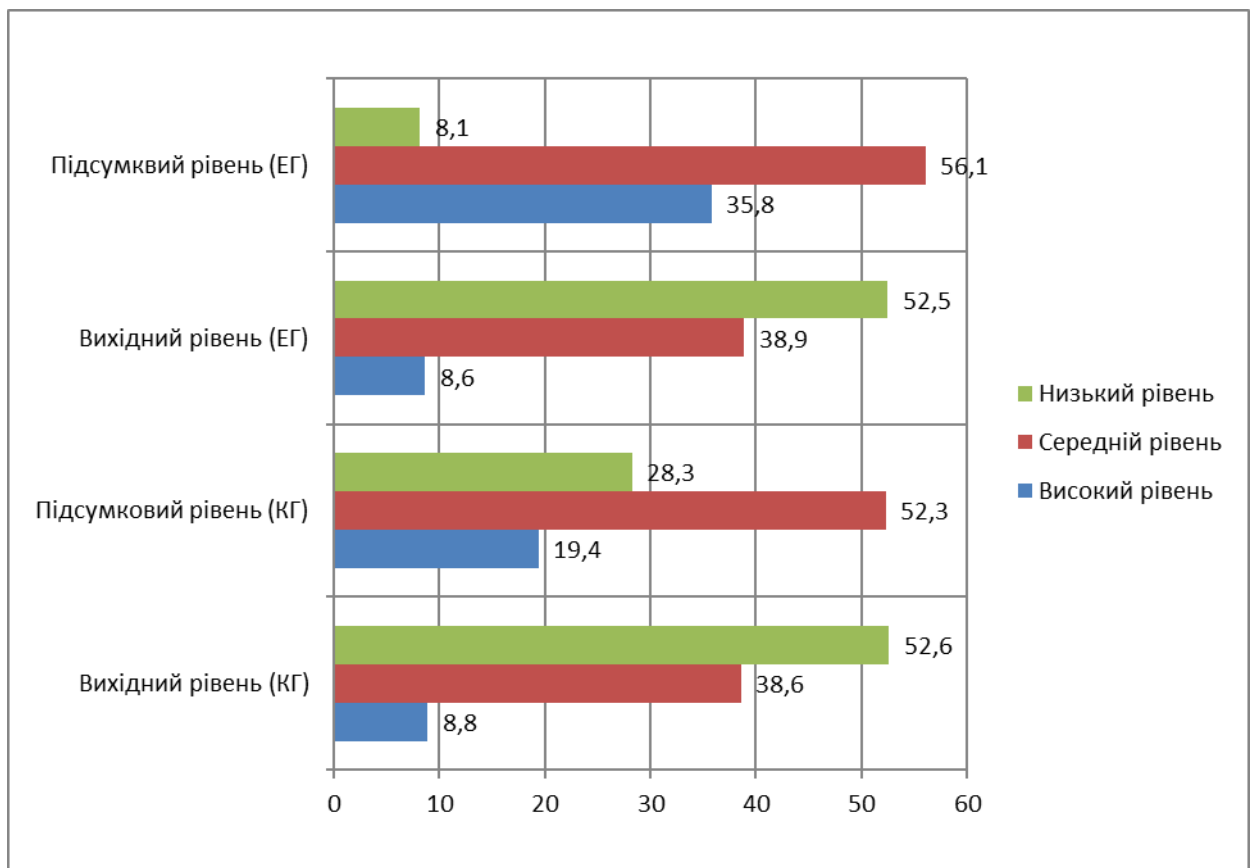
**Динаміка рівнів сформованості професійної готовності учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за особистісно-діяльнісним критерієм**

№	ЕТАПИ КОНТРОЛЮ	Контрольна група			Експериментальна група		
		%			%		
		В	С	Н	В	С	Н
1.	Вихідний	8,8	38,6	52,6	8,6	38,9	52,5
2.	Підсумковий	19,4	52,3	28,3	35,8	56,1	8,1

Зменшення кількості майбутніх учителів фізичної культури в контрольній групі зафіксовано з 52,6 % (вихідний контроль) до 28,3 % (підсумковий контроль). В експериментальній групі зменшення здобувачів вищої освіти з низьким рівнем професійної готовності до формування соціального здоров'я

учнів початкової школи за особистісно-діяльнісним критерієм відбулося вдвічі більше, ніж у контрольній групі, – з 52,5 % до 8,1 %.

Більш вдалі позитивні зрушення експериментальної групи порівняно з контрольною також можемо наочно спостерігати за допомогою діаграми (див. рис. 2.2). Таким чином, не зважаючи на те, що відмінності між контрольною та експериментальною групами після завершення формувального етапу педагогічного експерименту за особистісно-діяльнісним критерієм дещо менші, ніж за ціннісно-мотиваційним критерієм, вищезазначене дозволяє нам констатувати досить суттєві розбіжності між обома групами стосовно рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учні початкової школи за особистісно-діяльнісним критерієм на користь експериментальної групи.



**Рис. 2.2. Динаміка рівнів сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за особистісно-діяльнісним критерієм**



Помітно більші переваги на користь експериментальної групи можемо спостерігати стосовно рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за науково-теоретичним критерієм. Між тим, урахувавши значну кількість показників науково-теоретичного критерію, а також те, що на етапі підсумкового контролю майже за всіма показниками критерію було встановлено помітні відмінності між контрольною та експериментальною групами (див. табл. 2.5), ми зосередимось на аналізі узагальнених відомостей за всіма показниками. Так, на етапі підсумкового контролю в контрольній групі лише 7,6 % здобувачів вищої освіти спромоглися досягти високого рівня сформованості професійної готовності до виховання соціально здорових молодших школярів, у той час як в експериментальній групі частка таких здобувачів сягнула майже тридцяти відсотків (29,6 %), що втричі більше, ніж у контрольній групі. Хоча стосовно середнього рівня не було зафіксовано таких розбіжностей, все ж переваги були на користь експериментальної групи (45,7 % – майбутніх учителів фізичної культури контрольної групи та 61,7 % – здобувачів вищої освіти експериментальної групи).

Таблиця 2.5

**Підсумковий рівень сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за науково-теоретичним критерієм**

№	Показники	Контрольна група			Експериментальна група		
		%			%		
		В	С	Н	В	С	Н
1.	Знання сутності і змісту соціального здоров'я учнів початкової школи	10,5	54,4	35,1	31,2	61	7,8
2.	Знання генези виховання здорової особистості загалом та формування соціального здоров'я учнів зокрема	14,1	53,7	32,2	30,6	61,1	8,3
3.	Знання основних напрямів формування соціального здоров'я учнів початкової школи засобами фізичного виховання	11,6	54,3	34,1	31,1	60,8	8,1

4.	Знання особливостей формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах навчального процесу з фізичної культури	5,2	49	45,8	29,6	62,5	7,9
5.	Знання інноваційних підходів щодо формування соціального здоров'я учнів початкової школи	2,1	41,1	56,8	27,3	62,3	10,4
6.	Знання діагностичного інструментарію для визначення стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи з урахуванням специфіки вікового періоду учнів	7,3	37,4	55,3	29,6	62,1	8,3
7.	Знання особливостей застосування інтерактивних технологій навчання в межах навчального предмета «Фізична культура» в контексті формування в учнів мотивації до підвищення власного рівня соціального здоров'я	3,7	44,8	51,5	28,4	63	8,6
8.	Усвідомлення можливостей навчального предмета «Фізична культура» в підвищенні рівня соціального здоров'я учнів початкової школи	7,1	44,3	48,6	30,2	61,6	8,2
9.	Розуміння потенціалу позакласної роботи з фізичної культури та знання особливостей її організації в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи	6,4	44,3	49,3	29,2	60,9	9,9
10.	Усвідомлення значущості ролі вчителя фізичної культури щодо його взаємодії з родиною учня/учениці в контексті формування соціального здоров'я дитини	12,1	36,1	51,8	30,9	60,5	8,6
11.	Знання особливостей інноваційної діяльності вчителя фізичної культури щодо формування соціального здоров'я учнів початкової школи	3,5	43,4	53,1	27,4	62,5	10,1
	<b>Разом</b>	<b>7,6</b>	<b>45,7</b>	<b>46,7</b>	<b>29,6</b>	<b>61,7</b>	<b>8,7</b>

Між тим найбільші розбіжності між контрольною та експериментальною групами відзначаємо стосовно низького рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за науково-теоретичним критерієм. У цьому випадку на етапі підсумкового контролю в контрольній групі нараховувалось 46,7 % здобувачів вищої освіти з низьким рівнем сформованості знань у сфері виховання соціально здорових школярів. Разом з тим в експериментальній групі їх частка становила лише 8,7 %.

За допомогою наступної таблиці (дивись табл. 2.6) ми також можемо порівняти зміни у сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за науково-теоретичним критерієм (на етапі констатувального експерименту та підсумкового контролю) в динаміці. Отже, як бачимо з таблиці, на етапі вихідного контролю здобувачів вищої освіти з високим рівнем сформованості професійно важливих якостей у контексті виховання соціально здорових молодших школярів була зафіксовано 2,8 %. На етапі підсумкового контролю їх частка становила 7,6 %. Тобто позитивні зміни відбулися на 4,8 %. В експериментальній групі бачимо таке: на етапі вихідного контролю кількість майбутніх учителів фізичної культури з високим рівнем сформованості професійної готовності до формування соціально здорових учнів початкової школи за науково-теоретичним критерієм збільшилася з 2,8 % (вихідний контроль) до 29,6 % на етапі підсумкового контролю. Таким чином, позитивні зміни в експериментальній групі відбулися на 24,8 %. Це відчутно більше, ніж у контрольній групі.

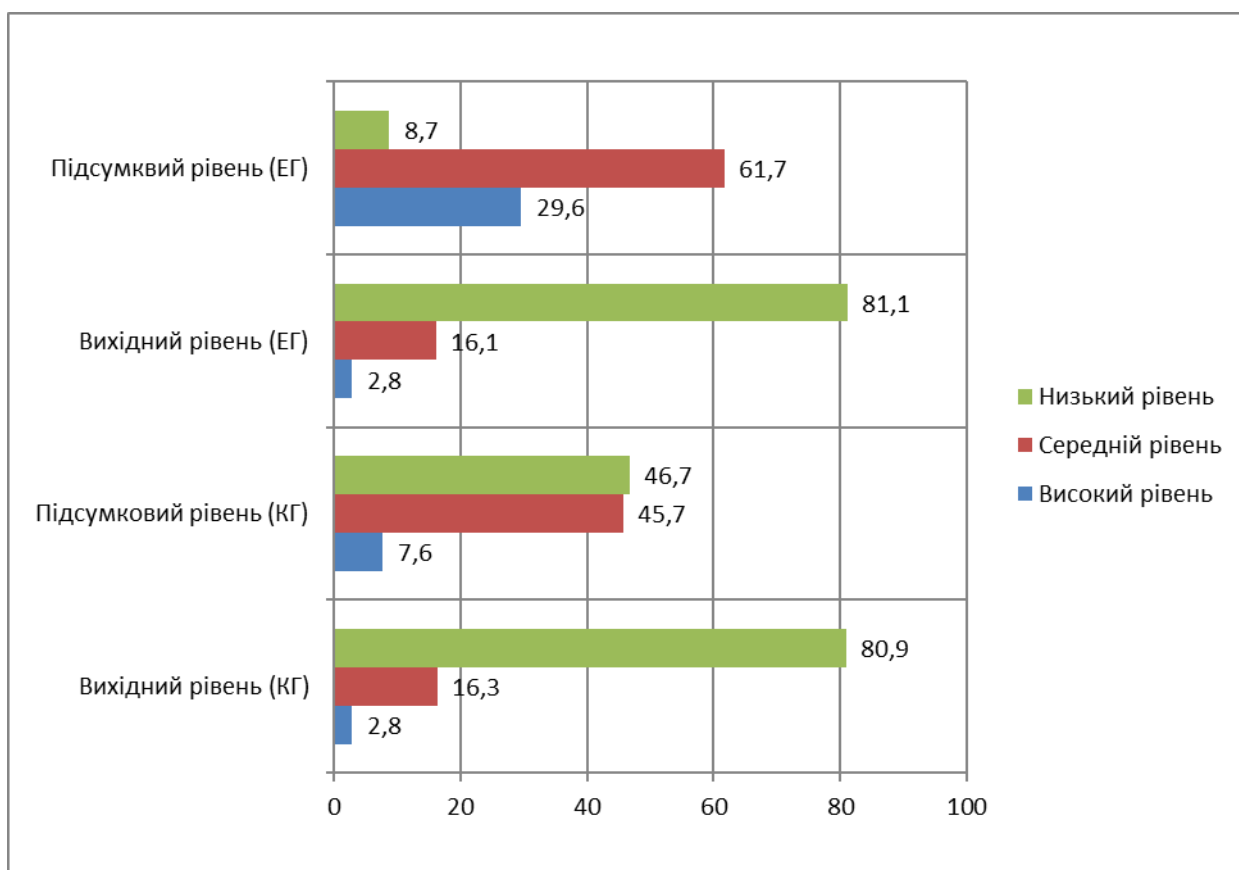
Таблиця 2.6

**Динаміка рівнів сформованості професійної готовності майбутніх  
учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів  
початкової школи за науково-теоретичним критерієм**

№	ЕТАПИ КОНТРОЛЮ	Контрольна група			Експериментальна група		
		%			%		
		В	С	Н	В	С	Н
1.	Вихідний	2,8	16,3	80,9	2,8	16,1	81,1
2.	Підсумковий	7,6	45,7	46,7	29,6	61,7	8,7

Щодо середнього рівня відмічаємо таке: у контрольній групі зростання кількості здобувачів вищої освіти з середнім рівнем зафіксовано від 16,3 % на етапі констатувального експерименту до 45,7 % після формувального експерименту (+ 29,4 %). В експериментальній групі – з 16,1 % (вихідний контроль) до 61,7 % – на етапі підсумкового контролю (+45,6 %). Нарешті зменшення кількості майбутніх учителів фізичної культури з низьким рівнем сформованості професійної готовності до виховання соціально здорових учнів початкової школи в контрольній групі зменшилось з 80,9 % на етапі вихідного контролю до 46,7 % на етапі підсумкового контролю (+ 34,2 %). В експериментальній групі кількість таких здобувачів знизилась з 81,1 % до 8,7 % (+72,4 %), що відчутно більше, ніж у контрольній групі. Це свідчить, що впровадження в навчальний процес підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «014 Середня освіта (Фізична культура)» вибіркового освітнього компонента «Теорія та методика формування соціального здоров'я учнів початкової школи», а також корекція змістового наповнення освітніх компонентів «Вступ до спеціальності» та «Теорія і методика фізичного виховання» сприяло суттєвим перевагам експериментальної групи

порівняно з контрольною групою стосовно рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за науково-теоретичним критерієм. Помітні розбіжності між обома групами на користь експериментальної також переконливо засвідчує діаграма (див. рис. 2.3).



**Рис. 2.3. Динаміка рівнів сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за науково-теоретичним критерієм**

Поступово наближаючись до останнього критерію професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи, також відзначаємо суттєво різні результати, які ми отримали за всіма показниками операційно-технологічного критерію між контрольною та експериментальної групами на етапі підсумкового контролю. Як і у випадку з іншими критеріями,

на етапі вихідного контролю між обома групами не було помітних розбіжностей у стані сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до виховання соціально здорових молодших школярів. Як видно з таблиці (див. таб. 2.7), найбільші розбіжності між контрольною та експериментальною групами на етапі підсумкового контролю були за другим показником операційно-технологічного критерію, що передбачав наявність умінь проєктувати заходи з фізичної культури у взаємодії з родиною учня в сфері забезпечення процесу формування соціального здоров'я учнів початкової школи, визначати їх цілі та завдання; уміння планувати власну діяльність з урахуванням можливих випадків, що негативно позначатимуться на процесі формування соціального здоров'я учнів початкової школи; уміння розробляти змістовий та процесуальний компоненти процесу формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах позакласної роботи з фізичного виховання. У цьому випадку в контрольній групі налічували лише 2,8 % здобувачів вищої освіти, які на високому рівні володіли такими вміннями, у той час як в експериментальній таких здобувачів констатуємо 20,8 %. Навіть за показником операційно-технологічного критерію, де було зафіксовано найменші відмінності між контрольною та експериментальною групами, у цьому випадку 3,4 % здобувачів вищої освіти контрольної групи на високому рівні володіли відповідними вміннями, тим часом як в експериментальній групі майбутніх учителів фізичної культури, які здатні були творчо підходити до розкриття й використання потенціалу навчального предмета «Фізична культура» в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи, на якісному високому рівні виявляли вміння аналізувати досвід формування соціального здоров'я учнів початкової школи в інших країнах світу, повною мірою володіли вміннями прогнозування впливу кожного окремого заходу з фізичного виховання, а також навчально-виховного процесу загалом у сфері виховання соціального здоров'я учнів

початкової школи, було зафіксовано 21,6 %, що помітно більше, ніж в експериментальній групі.

Таблиця 2.7

**Підсумковий рівень сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за операційно-технологічним критерієм**

№	Практичні вміння	Контрольна група			Експериментальна група		
		%			%		
		В	С	Н	В	С	Н
1.	Гностичні вміння (уміння здійснювати аналіз досвіду формування соціального здоров'я учнів початкової школи в інших країнах світу; уміння прогнозувати вплив кожного окремого заходу з фізичного виховання, а також навчально-виховного процесу загалом у сфері виховання соціального здоров'я учнів початкової школи; уміння використовувати потенціал навчального предмета «Фізична культура» в контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи).	3,4	54,1	42,5	21,6	69,7	8,7
2.	Проектувальні вміння (уміння проектувати заходи з фізичної культури у взаємодії з родиною учня в сфері забезпечення процесу формування соціального здоров'я учнів початкової школи, визначати їх цілі та завдання; уміння планувати власну діяльність з урахуванням можливих випадків, що негативно позначатимуться на процесі формування соціального здоров'я учнів початкової школи; уміння розробляти змістовий та процесуальний компоненти процесу формування соціального здоров'я учнів початкової школи в	2,8	52,1	45,1	20,8	69,8	9,4

	межах позакласної роботи з фізичного виховання).						
3.	Конструктивні вміння (уміння визначати найбільш ефективні форми й методи виховання соціально здорових учнів початкової школи з урахуванням вікового періоду учнів; уміння вибудовувати власні педагогічні дії в напрямку максимального залучення учнів початкової школи до творчої діяльності в контексті підвищення рівня свого соціального здоров'я; уміння розкривати можливості взаємодії з сім'єю кожного конкретного учня та конструювати зазначений процес у спрямуванні дій на забезпечення ефективного формування соціального здоров'я кожної конкретної особистості з урахуванням умов її проживання в родині, а також характерологічних особливостей дитини тощо; уміння застосовувати інтерактивні технології навчання в межах навчального предмета «Фізична культура» в контексті формування в учнів мотивації до підвищення власного рівня соціального здоров'я.	3,2	53,4	43,4	22,5	69,2	8,3
4.	Організаційні вміння (уміння організовувати різноманітні заходи, спрямовані на забезпечення процесу формування соціального здоров'я учнів початкової школи; уміння організовувати власну діяльність зі спрямуванням на систематичне підвищення власного рівня соціального здоров'я та професійної майстерності в контексті виховання соціально здорових учнів початкової школи; уміння організовувати співпрацю з іншими соціальними інститутами в	2,2	43,7	54,1	19,9	69,7	10,4



	контексті формування соціального здоров'я учнів початкової школи).						
5.	Комунікативні вміння (уміння виявляти чуйність до кожної конкретної дитини, сприяти відчуттю дитини повноцінним членом мікро-, мезо- чи макросоціуму; уміння створювати доброзичливий мікроклімат у колективі учнів, спонукати до встановлення дружніх взаємовідносин, розуміти почуття, потреби і проблеми інших людей, зважати на почуття інших людей; уміння відчувати переживання дитини, спрямовувати її енергію в напрямку особистісного розвитку, прагнення бути всебічно здоровою, щасливою та потрібною).	21,3	60,2	18,5	34,9	59,8	5,3
	<b>Разом</b>	<b>6,6</b>	<b>52,7</b>	<b>40,7</b>	<b>23,9</b>	<b>67,6</b>	<b>8,5</b>

Разом з тим, узагальнюючи відображені в таблиці результати за кожним з показників, було встановлено суттєві переваги експериментальної групи стосовно рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за операційно-технологічним критерієм. Особливо добре це можна спостерігати за допомогою діаграми (див. рис. 2.4), а також таблиці (див. таб. 2.8), у якій зазначені результати констатувального експерименту та результати, отримані після формувального етапу педагогічного експерименту можемо. Якщо кількість здобувачів вищої освіти з високим рівнем сформованості професійної готовності до виховання соціально здорових молодших школярів за операційно-технологічним критерієм у контрольній групі збільшилася на 4,4 % (з 2,2 % на етапі вихідного контролю до 6,6 % на етапі підсумкового контролю), то в експериментальній групі кількість таких здобувачів збільшилася на 21,5 % (з 2,4 % на етапі констатувального

експерименту до 23,9 % на етапі підсумкового контролю) на етапі вихідного контролю.

Таблиця 2.8

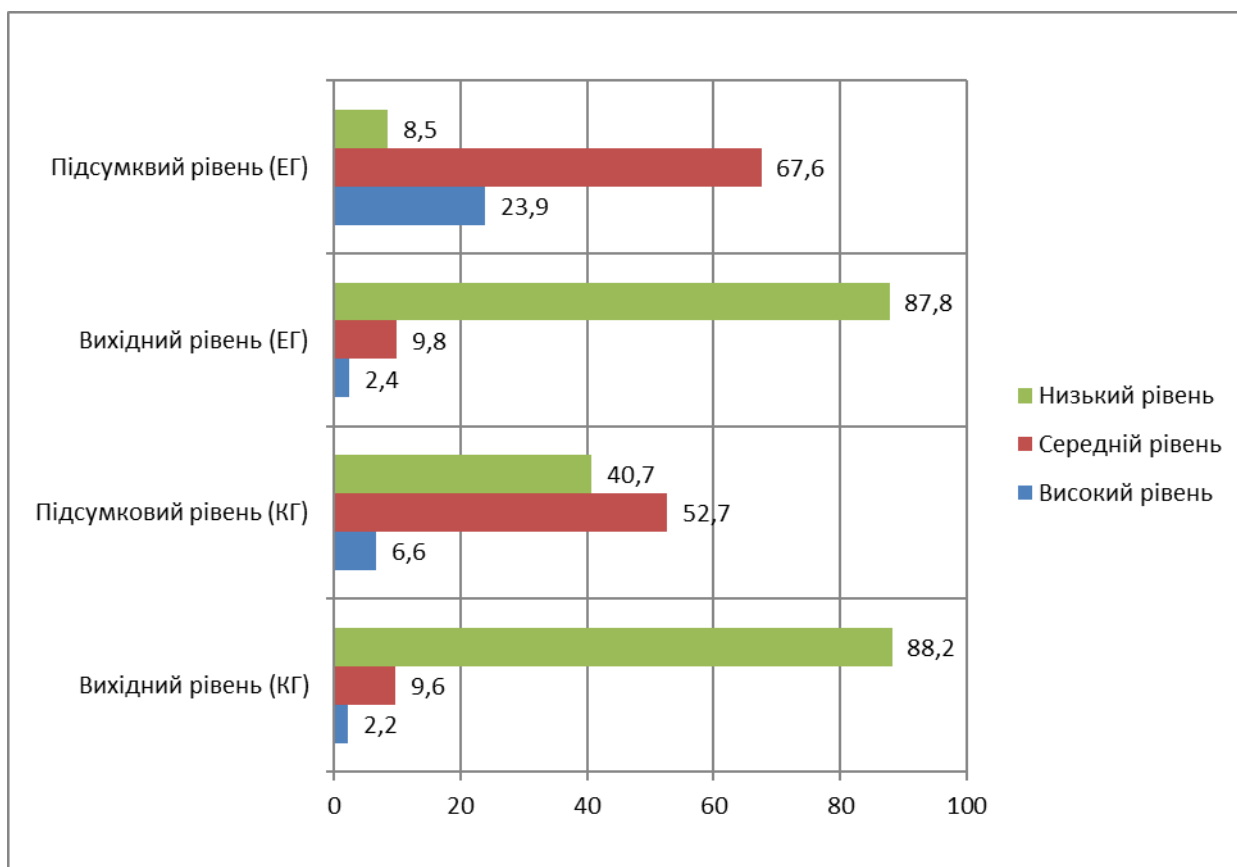
**Динаміка рівнів сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за операційно-технологічним критерієм**

№	ЕТАПИ КОНТРОЛЮ	Контрольна група			Експериментальна група		
		%			%		
		В	С	Н	В	С	Н
1.	Вихідний	2,2	9,6	88,2	2,4	9,8	87,8
2.	Підсумковий	6,6	52,7	40,7	23,9	67,6	8,5

Відповідно до збільшення чисельності здобувачів вищої освіти з середнім рівнем володіння сукупністю необхідних умінь у сфері формування соціального здоров'я учнів початкових класів між контрольною та експериментальною групами розбіжності були менш помітними, однак переваги були також на користь експериментальної групи. Так, якщо в контрольній групі кількість майбутніх учителів фізичної культури з середнім рівнем професійної готовності в зазначеному вище контексті збільшилася на 43,1 % (з 9,6 % на етапі вихідного контролю до 52,7 % на етапі підсумкового контролю), то в експериментальній групі збільшення частки таких здобувачів зросла на 57,5 % (з 9,8 % на етапі констатувального експерименту до 67,6 % на етапі підсумкового контролю).

Найбільшу різницю між обома групами можемо спостерігати щодо зниження кількості майбутніх учителів фізичного виховання з низьким рівнем сформованості професійної готовності до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за операційно-технологічним критерієм.

Якщо в контрольній групі зменшення кількості здобувачів вищої освіти з низьким рівнем умінь у сфері виховання соціально здорових молодших школярів відбулося на 47,5 % (з 88,2 % на етапі вихідного контролю до 40,7 % на етапі підсумкового контролю), то в експериментальній групі зменшення таких здобувачів відбулося на 79,3 % (з 87,8 % на етапі констатувального експерименту до 8,5 % на етапі підсумкового контролю).



**Рис. 2.4. Динаміка рівнів сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за операційно-технологічним критерієм**

Для зручності ми подали в таблиці (див. таб. 2.9) рівні сформованості професійної готовності майбутніх учителів до формування соціального здоров'я учнів початкової школи на етапі підсумкового контролю за всіма

критеріями (ціннісно-мотиваційний; особистісно-діяльнісний, науково-теоретичний, операційно-технологічний).

Таблиця 2.9

**Рівні сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи на етапі підсумкового контролю, %**

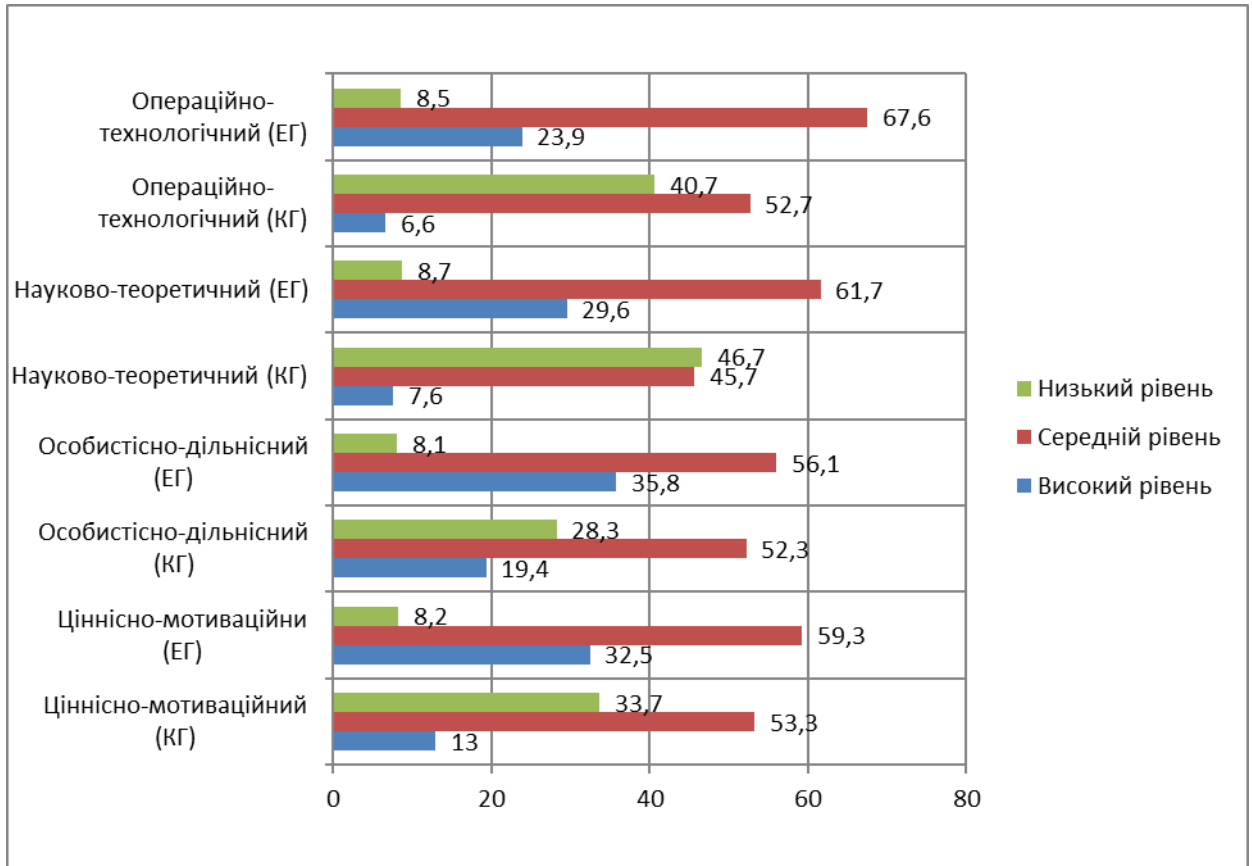
Критерії та рівні готовності	Високий		Середній		Низький	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Ціннісно-мотиваційний	13	32,5	53,3	59,3	33,7	8,2
Особистісно-діяльнісний	19,4	35,8	52,3	56,1	28,3	8,1
Науково-теоретичний	7,6	29,6	45,7	61,7	46,7	8,7
Операційно-технологічний	6,6	23,9	52,7	67,6	40,7	8,5

Також для наочності переваг експериментальної групи стосовно рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до виховання соціально здорових молодших школярів ми представили отримані результати в контрольній та експериментальній групах у вигляді діаграми (див. рис. 2,5) за всіма вищепереліченими критеріями.

Зауважимо, що суттєві переваги експериментальної групи за всіма критеріями ми пояснюємо впровадженням до навчального процесу здобувачів вищої освіти за спеціальністю «014 Середня освіта (Фізична культура)» розроблених нами педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Таким чином, більш позитивні зрушення в експериментальній групі відбулися завдяки, по-перше, корекції змістовного наповнення освітніх компонентів «Вступ до спеціальності», «Теорія і

методика фізичного виховання», а також розроблення та впровадження в практику підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «014 Середня освіта (Фізична культура)» вибіркового освітнього компонента «Теорія та методика формування соціального здоров'я учнів початкової школи» зі спрямуванням на розвиток мотивації майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи; удосконаленню змісту педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти в контексті подальшого змінення вмотивованості майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи шляхом доповнення комплексом завдань у зазначеному вище контексті (дослідження стану формування соціального здоров'я молодших школярів у межах навчального предмета «Фізична культура»; діагностика стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи; організація позакласного заходу спрямованого на підвищення рівня сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи; розробка рекомендацій для батьків у контексті виховання соціально здорової дитини в межах родини; проведення бесіди з конкретним учнем(ницею) початкових класів з урахуванням наявних проблем стосовно сформованості одного з компонентів соціального здоров'я дитини); по-друге, за рахунок упровадження в процес фахової підготовки інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють підвищенню рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи, зокрема викладання додаткових тем до освітніх компонентів «Вступ до спеціальності», «Теорія і методика фізичного виховання, а також вибіркового освітнього компонента «Теорія та методика формування соціального здоров'я учнів початкової школи» за допомогою інтерактивних форм і методів навчання – лекції-діалогу, лекції-дискусії, лекції з заздалегідь запланованими помилками, лекції з аналізом конкретної ситуації, лекції-пресконференції, проблемної лекції, а також на семінарських

заняттях – мозкової атаки, «снігової кулі», «ажурної пилки», кейс-методу, ділової гри, «ділового театру», ігри-стратегії, мікрОВикладання та ін.



**Рис. 2.5. Динаміка рівнів сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи на етапі підсумкового контролю**

По-третє, позитивні зрушення в експериментальній групі відбулися завдяки зорієнтованості позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури переважно на творчу самоосвітню діяльність у сфері проблеми виховання соціально здорових молодших школярів, зокрема шляхом написання есе на теми «Вчитель фізичної культури. Соціально здорові діти! Майбутнє країни!», «Формування соціального здоров'я молодших школярів з особливими освітніми потребами не менш важливо, ніж для фізично здорових дітей?»; розв'язання творчих завдань (запропонувати власне бачення змісту поняття «соціально здоров'я

молодшого школяра»; розробити критерії та показники сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи учнів з особливими потребами); розроблення проєктів (проєкт інноваційного уроку, спрямованого на формування соціального здоров'я учнів початкової школи; розроблення проєкту позакласного заходу, спрямованого на підвищення рівня сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи); проведення мікродослідження (дослідження стану формування соціального здоров'я дитини в сім'ї); складання ситуаційних завдань для однокласників (мікрогруп) тощо.

Для порівняння результатів констатувального й формувального експериментів щодо сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів ми використовували критерій Пірсона  $\chi^2$  [118].

Критерій Пірсона  $\chi^2$  призначений для зіставлення двох розподілів: 1) емпіричного з теоретичним, наприклад, рівномірним або нормальним; 2) одного емпіричного розподілу з іншим емпіричним розподілом. У нашому дослідженні ми порівнюємо розподіли експериментальної та контрольної груп майбутніх учителів фізичної культури на початку та після закінчення експерименту за рівнями сформованості визначених критеріїв професійної готовності до формування соціального здоров'я учнів молодших класів, тобто порівнюємо емпіричні розподіли.

Вихідні дані для розрахунків бралися з таблиць 2.2, 2.4, 2.6, 2.8 у %, які були переведені в абсолютні числа, як це прийнято для критерію Пірсона  $\chi^2$  (табл. 2.9). Чисельність контрольної та експериментальної груп на констатувальному та контрольному етапах експерименту складала відповідно 115 та 116 осіб (загалом 231 особа). Результати розрахунків представлено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.10

**Порівняння розподілів експериментальної та контрольної груп  
майбутніх учителів фізичної культури щодо готовності до формування  
соціального здоров'я учнів початкової школи на констатувальному та  
контрольному етапах експерименту**

Критерії	Рівні	Констатувальний етап		Контрольний етап	
		КГ (осіб)	ЕГ (осіб)	КГ (осіб)	ЕГ (осіб)
Ціннісно-мотиваційний	Високий	7	7	15	38
	Середній	32	33	61	68
	Низький	76	76	39	10
Особисто-діяльнісний	Високий	11	10	22	42
	Середній	44	45	60	65
	Низький	60	61	33	9
Науково-теоретичний	Високий	3	3	9	34
	Середній	19	19	52	72
	Низький	93	94	54	10
Операційно-технологічний	Високий	3	3	8	28
	Середній	11	11	60	78
	Низький	101	102	47	10
Узагальнений	Високий	6	6	14	36
	Середній	27	26	58	70
	Низький	82	84	43	10



Таблиця 2.11

**Результати порівняння розподілів експериментальних та контрольних груп майбутніх учителів фізичної культури щодо професійної готовності до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за критерієм Пірсона  $\chi^2$**

Критерії	Емпіричне значення критерія Пірсона $\chi^2$ при порівнянні КГ та ЕГ на констатувальному етапі	Емпіричне значення критерія Пірсона $\chi^2$ при порівнянні КГ та ЕГ на формувальному етапі
Ціннісно-мотиваційний	0,011	27,520***
Особисто-діяльнісний	0,063	20,160***
Науково-теоретичний	0,001	48,007***
Операційно-технологічний	0,001	37,473***
Узагальнений	0,039	31,343***

*Примітка.* \* - відмінності між розподілами значущі на рівні 0,05; \*\* - на рівні 0,01; \*\*\* - на рівні 0,001.

Аналіз таблиці 2.10 свідчить, що ми не спостерігаємо відмінностей у розподілах контрольної та експериментальної груп на констатувальному етапі за всіма критеріями (відповідні емпіричні значення критерію Пірсона  $\chi^2$ : 0,011; 0,063; 0,001; 0,001; 0,039). У той самий час можна спостерігати значущі відмінності за всіма критеріями на рівні 0,001 між контрольною та експериментальною групами на формувальному етапі експерименту (відповідні емпіричні значення критерію Пірсона  $\chi^2$ : 27,520; 20,160; 48,007; 37,473; 31,343).

Ми також оцінили розмір ефекту [170] для експериментальної та контрольної групи, обчисливши статистику V Крамера за формулою:

$$V = \sqrt{\frac{\chi^2}{n \cdot df}}, \text{ де } n - \text{ загальна кількість спостережень, } df - \text{ число ступенів}$$

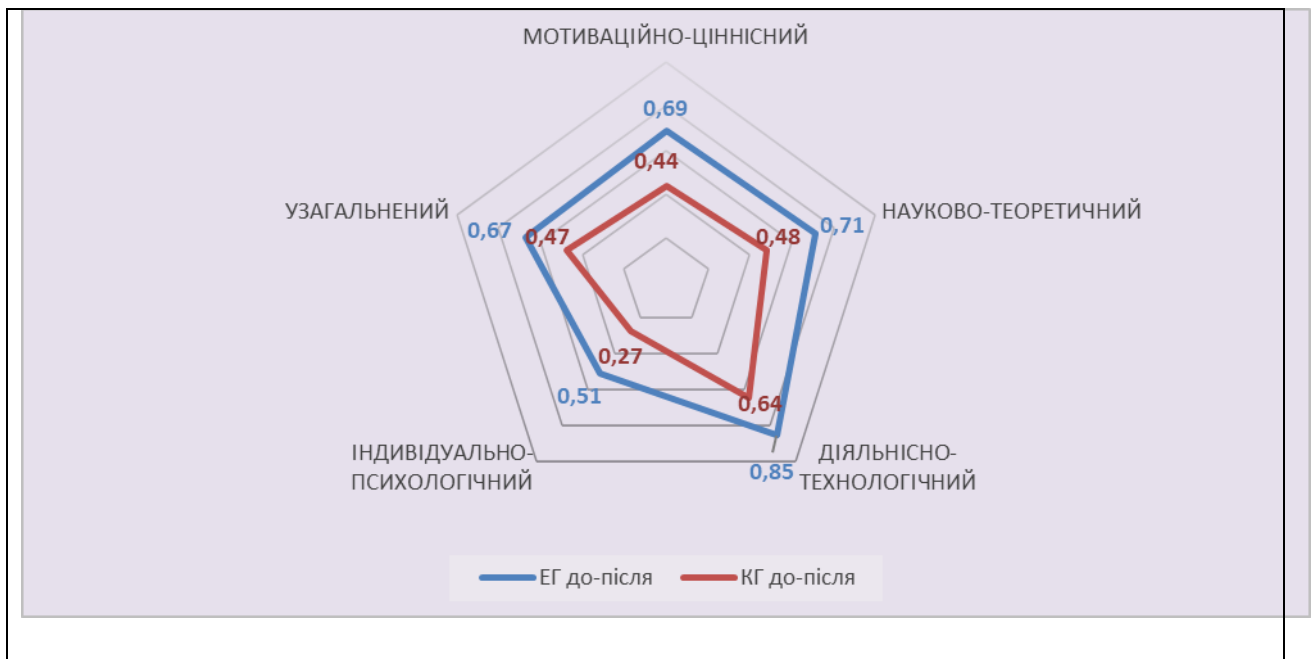
свободи таблиці контингенції;  $\chi^2$  – відповідне емпіричне значення критерію Пірсона.

Відмінності між експериментальною та контрольною групою щодо розміру ефекту наведені в таблиці 2.11 та наочно представлені на рис. 2.6.

*Таблиця 2.12*

**Розмір ефекту при порівнянні розподілів експериментальної та контрольної груп майбутніх учителів фізичної культури за критерієм  $\chi^2$  Пірсона**

Критерій	Емпіричне значення V Крамера		Емпіричне значення $\chi^2$ Пірсона	
	Порівняння ЕГ до та після	Порівняння КГ до та після	Порівняння ЕГ до та після	Порівняння КГ до та після
Ціннісно-мотиваційний	0,60	0,32	84,14	23,86
Особисто-діяльнісний	0,52	0,25	61,96	13,97
Науково-теоретичний	0,73	0,35	124,69	28,69
Операційно-технологічний	0,79	0,49	146,17	55,75
Узагальнений	0,66	0,34	99,85	26,67



**Рис. 2.6. Порівняння розмірів ефектів ( $V$  Крамера) експериментальної та контрольної групи майбутніх учителів фізичної культури щодо професійної готовності до формування соціального здоров'я учнів початкової школи для критерію Пірсона  $\chi^2$**

Аналіз рис. 2.6. демонструє більшу величину розміру ефекту в експериментальній групі порівняно з контрольною за всіма критеріями; значення за узагальненим критерієм 0,66 відповідає високому розміру ефекту [158].

Таким чином, із використанням методів математичної статистики показано, що зміни в експериментальній групі в результаті формувального експерименту значущі та перевищують за всіма критеріями відмінності в контрольній групі. Вищезазначене дозволяє вважати запропоновані педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи ефективними.

## Висновки до розділу 2

1. Вивчення проблеми на теоретичному рівні дозволило розробити й науково обґрунтувати педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи, відповідно до яких передбачається: розвиток мотивації до формування соціального здоров'я учнів початкової школи шляхом удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; упровадження в процес фахової підготовки інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють підвищенню рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи; зорієнтованість позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури на переважно творчу самоосвітню діяльність у сфері проблеми формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

2. Реалізація першої педагогічної умови відбувалась шляхом корекції змістового наповнення освітніх компонентів «Вступ до спеціальності», «Теорія і методика фізичного виховання», а також розроблення та впровадження в практику підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «014 Середня освіта (Фізична культура)» вибіркового освітнього компонента «Теорія та методика формування соціального здоров'я учнів початкової школи» зі спрямуванням на розвиток мотивації майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи. Умежах освітніх компонентів та розробленого вибіркового освітнього компонента здобувачам вищої освіти було запропоновано такі теми: «Роль вчителя фізичної культури у вихованні соціально здорових молодших школярів», «Сутність і зміст соціального здоров'я учнів початкової школи», «Генеza виховання здорової особистості загалом у спадщині великих вітчизняних та зарубіжних педагогів», «Можливості навчального предмета «Фізична культура» в підвищенні рівня соціального здоров'я учнів початкової школи»,

«Особливості моніторингу стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи», «Методика формування соціального здоров'я учнів початкової школи в навчальному процесі», «Особливості виховання соціально здорових учнів початкової школи в позанавчальному процесі з фізичної культури», «Основи формування соціального здоров'я дитини у взаємодії з сім'єю», «Особливості формування соціального здоров'я молодших школярів з особливими освітніми потребами».

У межах реалізації першої педагогічної умови також передбачалось удосконалення змісту педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти в контексті подальших змін у вмотивованості майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи шляхом доповнення такими завданнями: дослідженням стану формування соціального здоров'я молодших школярів у межах навчального предмета «Фізична культура», діагностикою стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи, організацією позакласного заходу, спрямованого на підвищення рівня сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи, розробкою рекомендацій для батьків конкретної дитини в контексті виховання соціально здорової дитини в межах родини, проведенням бесіди з конкретним учнем(ницею) початкових класів з урахуванням наявних проблем стосовно сформованості одного з компонентів соціального здоров'я дитини.

3. У межах реалізації другої педагогічної умови (упровадження в процес фахової підготовки інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють підвищенню рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи) викладання додаткових тем до освітніх компонентів «Вступ до спеціальності», «Теорія і методика фізичного виховання, а також вибіркового освітнього компонента «Теорія та методика формування соціального здоров'я учнів початкової школи» відбувалось за допомогою таких інтерактивних форм і методів навчання: лекції-дискусії, лекції-діалогу,

лекції з аналізом конкретної ситуації, лекції з заздалегідь запланованими помилками, проблемної лекції, лекції-пресконференції, а також (на семінарських заняттях) «снігової кулі», мозкової атаки, «ажурної пилки», кейс-методу, ділової гри, «ділового театру», ігри-стратегії, мікровикладання та ін.

4. Реалізація третьої педагогічної умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи відбувалась через зорієнтованість позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури переважно на творчу самоосвітню діяльність у сфері проблеми формування соціального здоров'я учнів початкової школи, зокрема шляхом написання есе на теми «Учитель фізичної культури. Соціально здорові діти! Майбутнє країни!», «Формування соціального здоров'я молодших школярів з особливими освітніми потребами не менш важливо, ніж для фізично здорових дітей?», розв'язання творчих завдань (запропонувати власне бачення змісту поняття «соціальне здоров'я молодшого школяра», розробити критерії та показники сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи учнів з особливими потребами), розроблення проєктів (проєкт інноваційного уроку, спрямованого на формування соціального здоров'я учнів початкової школи, розробка проєкту позакласного заходу, спрямованого на підвищення рівня сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи), проведення мікро-дослідження (дослідження стану формування соціального здоров'я дитини в сім'ї), складання ситуаційних завдань для однокласників (мікрогруп) тощо.

5. Результати контрольного етапу експерименту засвідчили суттєві переваги експериментальної групи щодо рівня сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи порівняно з контрольною групою за всіма критеріями (ціннісно-мотиваційним, особистісно-діяльнісним, науково-теоретичним, операційно-технологічним): здобувачів з високим рівнем

сформованості професійної готовності стало на 30 осіб більше (+25,9 %), з середнім рівнем – на 44 особи більше (+37,9 %), з низьки рівнем – на 70 осіб менше (–63,8 %).

Використання критерію Пірсона  $\chi^2$  для порівняння результатів констатувального та контрольного етапів експерименту щодо сформованості професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів дозволило переконатись, що зміни в експериментальній групі в результаті формувального експерименту значущі та перевищують за всіма критеріями показники в контрольній групі.

Матеріали, що увійшли до другого розділу, висвітлено в публікаціях автора [4; 55; 57; 129; 155].

## ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення й наукове вирішення проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

1. На підставі теоретичного аналізу наукової літератури встановлено недостатній рівень розробленості проблеми професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи, не зважаючи на її гостру актуальність. Переважну більшість наукових робіт присвячено вивченню різних аспектів професійної підготовки майбутніх фахівців у сфері фізичної культури та спорту, зокрема в контексті формування їх готовності до виховання фізично здорових і розвинених учнів закладів загальної середньої освіти, орієнтування на гуманізацію процесу фізичної культури в школі, передбачення інноваційної діяльності вчителів фізичної культури тощо. Достатньо активно досліджуються проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів як у вітчизняній, так і зарубіжній науковій літературі. Натомість проблема професійної підготовки майбутніх педагогів загалом та майбутніх учителів фізичної культури зокрема в напрямку формування їх готовності виховання соціально здорових учнів початкових класів залишається малодослідженою.

2. На основі дефініційного аналізу феноменів «соціальне здоров'я особистості», «соціальне здоров'я учнів загальноосвітніх навчальних закладів» та ін. визначено ключове поняття дослідження – соціального здоров'я учнів початкової школи – як інтегровану якість особистості учня, що характеризується здатністю до ефективної взаємодії з мікро-, мезо-, та макросередовищем, успішної соціалізації і самореалізації на засадах цінностей, знань, умінь, навичок здорового способу життя в умовах нестабільності, мінливості і непередбачуваності сучасного світу.

3. Базове поняття дослідження – професійна готовність майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів



початкової школи – сформульовано як стійку особистісну якість, що характеризується наявністю відповідних теоретичних знань та практичних умінь, а також стійкої мотивації до формування соціального здоров'я молодших школярів у процесі фізичної культури, переконаність у потребі професійного самовдосконалення й самореалізації.

4. Розроблено критеріальну базу дослідження – критерії професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи: ціннісно-мотиваційний (вміщує такі показники: мотивація до формування соціального здоров'я учнів початкової школи, потреба у професійному зростанні в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи), особистісно-діяльнісний (показниками критерію визначено професійно важливі якості: емпатійність, креативність, вольова рішучість), науково-теоретичний (сукупність знань за трьома інформаційними блоками: «Загальні аспекти формування соціального здоров'я учнів початкової школи»; «Особливості формування соціального здоров'я учнів початкової школи»; «Роль учителя фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи») та операційно-технологічний (характеризується наявністю володіння сукупністю необхідних умінь у сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи); показники критеріїв та рівні професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи: I – високий, II – середній, III – низький.

5. Обрано експериментальну базу дослідження: Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (м. Старобільськ, м. Полтава), Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія», Харківська державна академія фізичної культури, Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет».

На констатувальному етапі експерименту встановлено переважно низький рівень сформованості професійної готовності майбутніх учителів

фізичної культури до виховання соціально здорових молодших школярів за всіма критеріями у респондентів експериментальної і контрольної груп.

6. З урахуванням теоретичних засад дослідження та результатів констатувального етапу експерименту розроблено й науково обґрунтовано педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи: розвиток мотивації до формування соціального здоров'я учнів початкової школи шляхом удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури; упровадження в процес фахової підготовки інтерактивних форм і методів навчання, що сприяють підвищенню рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи; зорієнтованість позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури на переважно творчу самоосвітню діяльність у сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи.

7. Проведено формувальний етап експерименту щодо впровадження педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи в освітній процес закладів вищої освіти. Реалізація першої педагогічної умови відбувалась шляхом корекції змістового наповнення освітніх компонентів «Вступ до спеціальності», «Теорія і методика фізичного виховання», а також розробки та впровадження в практику підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності «014 Середня освіта (Фізична культура)» вибіркового освітнього компонента «Теорія та методика формування соціального здоров'я учнів початкової школи» зі спрямуванням на розвиток мотивації майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи. У межах реалізації першої педагогічної умови також передбачалось удосконалення змісту педагогічної практики в закладах загальної середньої освіти в контексті подальших змін щодо вмотивованості майбутніх учителів фізичної культури до формування

соціального здоров'я учнів початкової школи шляхом доповнення такими завданнями: дослідження стану формування соціального здоров'я молодших школярів у межах навчального предмета «Фізична культура», діагностика стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи, організація позакласного заходу, спрямованого на підвищення рівня сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи, розробка рекомендацій для батьків конкретної дитини в контексті виховання соціально здорової дитини в межах родини, проведення бесіди з конкретним учнем(ницею) початкових класів з урахуванням наявних проблем стосовно сформованості одного з компонентів соціального здоров'я дитини.

Реалізація другої педагогічної умови забезпечувалася шляхом включення додаткових тем до освітніх компонентів «Вступ до спеціальності», «Теорія і методика фізичного виховання», а також вибіркового освітнього компонента «Теорія та методика формування соціального здоров'я учнів початкової школи» та впровадження інтерактивних форм і методів навчання: лекція-дискусія, лекція-діалог, лекція з аналізом конкретної ситуації, лекція із заздальгідь запланованими помилками, проблемна лекція, лекція-прес-конференція, «снігова куля», мозкова атака, «ажурна пилка», кейс-метод, ділова гра, «діловий театр» та ігри-стратегії, мікрОВикладання та ін.

Упровадження третьої педагогічної умови професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи відбувалося через зорієнтованість позааудиторної самостійної роботи майбутніх учителів фізичної культури переважно на творчу самоосвітню діяльність у сфері проблеми формування соціального здоров'я учнів початкової школи, зокрема шляхом написання есе на теми: «Учитель фізичної культури. Соціально здорові діти! Майбутнє країни!», «Формування соціального здоров'я молодших школярів з особливими освітніми потребами не менш важливо, ніж для фізично здорових дітей?»; розв'язання творчих завдань (запропонувати власне бачення змісту поняття «соціальне здоров'я молодшого школяра», розробити критерії та показники

сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи учнів з особливими потребами); розробки проєктів (проєкт інноваційного уроку, спрямованого на формування соціального здоров'я учнів початкової школи, проєкт позакласного заходу, спрямованого на підвищення рівня сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи); проведення мікро-дослідження (дослідження стану формування соціального здоров'я дитини в сім'ї); складання ситуаційних завдань для однокласників (мікрогруп) тощо.

8. Результати контрольного етапу експерименту засвідчили суттєві переваги в експериментальній групі щодо рівнів професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи порівняно з контрольною групою за всіма критеріями (ціннісно-мотиваційним, особистісно-діяльнісним, науково-теоретичним, операційно-технологічним): здобувачів з високим рівнем сформованості професійної готовності стало на 30 осіб більше (+25,9 %), з середнім рівнем – на 44 особи більше (+37,9 %), з низьким рівнем – на 70 осіб менше (–63,8 %).

У здобувачів вищої освіти контрольної групи також відбувалася позитивна динаміка в рівнях професійної готовності до формування соціального здоров'я учнів початкової школи, проте статистично не значуща.

Достовірність одержаних результатів підтверджено за допомогою критерію Пірсона  $\chi^2$ , що засвідчило про ефективність педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи та доцільність їх упровадження в інших закладах вищої освіти України.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Подальшого вивчення потребує розробка змісту і технологій підготовки майбутніх учителів фізичної культури до виховання соціально здорових молодших школярів з особливими освітніми потребами. Перспективним напрямком наукового пошуку вважаємо вдосконалення наукової діяльності

майбутніх учителів фізичної культури у сфері виховання соціально здорових учнів.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. М. Педагогіка вищої освіти України: Історія. Теорія : підруч. для студ., аспірантів та молодих викладачів вищ. навч. закл. Київ : Либідь, 1998. 560 с.
2. Алмазова Т. В. Соціальна адаптація сільської молоді до навчання у вищому навчальному закладі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2013. 20 с.
3. Аналіз навчальних програм щодо вмотивованості молодших підлітків до занять фізичною культурою в контексті реформування системи загальної середньої освіти / В. І. Бабич та ін. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки)*. Старобільськ, 2021. Вип. 2(340). Ч. I. С. 139–156. DOI: 10.12958/2227-2844-2021-2(340)-1-139-155.
4. Андреев П. Ю., Дубовой О. В., Дубовой В. В. Сучасний стан цифрової трансформації та штучний інтелект як засіб цифровізації освітнього процесу в галузі фізичної культури і спорту. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2022. № 3(351). С. 116–126. URL: <http://visnyk.luguniv.edu.ua/index.php/vped/article/view/827/834> (дата звернення: 15.04.2024).
5. Апанасенко Г. Л., Науменко Р. Г., Морозов М. В. Про оцінку стану здоров'я людини. *Врачебное дело*. 1988. № 5. С. 112–114.
6. Ахметов Р. Ф., Шаверський В. К. Проблеми й перспективи формування професійної майстерності фахівців фізичної культури засобами інноваційних технологій. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2007. № 34. С. 50–52. URL: <http://eprints.zu.edu.ua/1519/1/07arfzit.pdf> (дата звернення: 15.04.2024).
7. Бабич В. І. Підготовка майбутніх учителів фізичного виховання до формування культури здоров'я школярів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2006. 315 с.

8. Бабич В. І. Професійна підготовка майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків: теорія і практика : монографія / Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ : Вид-во ТОВ «Щедра садиба плюс», 2015. 488 с. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/3105/Babich.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 10.01.2024).

9. Бабич В. І. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів до виховання соціально здорових підлітків : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Старобільськ, 2015. 578 с.

10. Бабич В. І., Караман О. Л. Деякі аспекти професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи. *Вісник Луганського нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. Старобільськ, 2021. Вип. 2 (340). Ч. I. С. 139–156.

11. Бабич В. І., Полулященко Ю. М. Визначення можливостей формування соціального здоров'я підлітків в контексті реформування фізичної культури у загальноосвітніх навчальних закладах. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки)* : зб. наук. праць. Старобільськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2018. № 4(318). Ч. 1. С. 172–179. URL: <https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/7433> (дата звернення: 10.01.2024).

12. Бабич В., Малькова Я., Дубовой В., Зайцев В. Пошук шляхів підвищення спортивної майстерності юних паралімпійців з урахування стану сформованості соціального здоров'я. *Sectoral research XXI: characteristics and features* : collection of scientific papers “Scientia” with proceedings of the VI international scientific and theoretical conference, September 8, 2023. Chicago : European Scientific Platform, 2023. С. 129–130. URL: [https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22869/1/Ignatova\\_tezi\\_chicago.pdf](https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22869/1/Ignatova_tezi_chicago.pdf) (дата звернення: 15.04.2024).

13. Барко В. І. Роль креативності у формуванні професійної компетентності. *Вісник Національної академії України : зб. наук. пр.* Київ : НУОУ, 2010. Вип. 6 (19). С. 69–76.
14. Безкопильний О. О. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі: теорія та методика : монографія. Черкаси : ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2020. 552 с. URL: [https://eprints.cdu.edu.ua/4820/1/monogr\\_dez.pdf](https://eprints.cdu.edu.ua/4820/1/monogr_dez.pdf) (дата звернення: 15.04.2024).
15. Бех І. Д. Виховання особистості : підруч.. Либідь, 2008. 272 с.
16. Бельчева Т. Ф., Ізбаш С. С., Елькін М. В. Педагогічна майстерність сучасного вчителя: теорія і практика : підруч. Мелітополь : ММД, 2010. 364 с.
17. Бібік Н. М. Соціалізація молодших школярів у взаємозв'язку урочної та позаурочної діяльності : метод. посіб. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2020. 104 с. URL: [https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/posibnyk\\_bibik\\_.pdf](https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/posibnyk_bibik_.pdf) (дата звернення: 15.04.2024).
18. Біла О. О., Гуменникова Т. Р., Кічук Н. В. Компетентність саморозвитку фахівця: педагогічні засади формування у вищій школі / наук. ред. Н. В. Кічук. Ізмаїл : ІДГУ, 2007. 236 с.
19. Бобро А. А. Сутність поняття «соціальне здоров'я» у науковій літературі. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки.* 2014. Вип. 122. С. 19–23. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP\\_2014\\_122\\_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2014_122_7) (дата звернення: 24.12.2023).
20. Бойко А. М. Соціалізація. *Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень.* Київ : Юрінком Інтер, 2008. С. 834.
21. Бондар В. І. Дидактика : підруч. для студ. вищ. пед. навч. закл. Київ : Либідь, 2005. 264 с.
22. Бондаренко Г. Л., Ващенко О. М. Теоретичний аспект проблеми формування соціального здоров'я молодших школярів. *Особистість у просторі виховних інновацій* : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. Ін-ту



проблем виховання НАПН України за 2018 р. Івано-Франківськ : НАІР, 2018. С. 45–48. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/24480/> (дата звернення: 15.04.2024).

23. Будник О. Б. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів до соціально-педагогічної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Житомир, 2015. 552 с.

24. Бутенко Л. Л. Методологізація загальнопедагогічної підготовки майбутніх учителів та науково-педагогічних працівників в умовах трирівневої системи вищої освіти : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Старобільськ, 2021. 585 с.

25. Бутенко О. Г. Виховання шанобливого ставлення до матері у старших дошкільників : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Одеса, 2011. 22 с.

26. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ Перун», 2009. 1736 с.

27. Вища освіта України і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В. Г. Кременя. Київ : Освіта, 2004. 384 с.

28. Власюк О., Сидоренко В. Методологічні основи формування позитивної мотивації у студентів до застосування змісту освіти. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія : Педагогіка*. 2008. № 4. С. 25–28.

29. Волкова Н. І. Використання інтерактивних технологій у процесі вивчення економічних дисциплін. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2014. № 2. С. 61–65.

30. Волкова Н. П. Педагогіка : посіб. для студ. вищих навч. закладів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2003. 576 с.

31. Волкова Н. П. Професійно-педагогічна комунікація: теорія, технологія, практика : монографія. Дніпро : Вид-во ДНУ, 2005. 304 с.

32. Волкова Н. П. Теоретичні та методичні засади підготовки майбутніх учителів до професійно-педагогічної комунікації : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Луганськ, 2006. 44 с.

33. Волкова Н. П. Інтерактивні технології навчання у вищій школі : навч.-метод. посіб. Дніпро : Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. 360 с.
34. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2006. 572 с.
35. Гадючко О. С., Павлюк О. М., Дубовой В. В. Управління процесами спортивної підготовки у країнах Європи. *Scientific review of the actual events, achievements and problems: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the I International Scientific and Theoretical Conference, December 1, 2023. Berlin, Federal Republic of Germany : International Center of Scientific Research, 2023. С. 312–315.*
36. Гладуш В. А., Лисенко Г. І. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія : навч. посіб. Дніпро, 2014. 416 с.
37. Гончаренко С. У. Зміст загальної освіти і її гуманітаризація. *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи / АПН України, Ін-т педагогіки і психології проф. освіти ; ред. І. А. Зязюн. Київ : ВІПОЛ, 2000. С. 81–107.*
38. Гончаренко С. У. Формування у дорослих сучасної наукової картини світу : монографія. Київ : ІПОД НАПН України, 2013. 220 с.
39. Гончаренко С. Фундаментальність професійної освіти – потреба часу. *Педагогічна газета*. 2004. № 12(125). С. 3–7.
40. Горяна Л. Соціальне здоров'я людини як показник культури спілкування. *Рідна школа*. 2009. № 4. С. 36–41.
41. Гріньова О. М. Професійне самовизначення майбутніх педагогів як умова підготовки до педагогічної взаємодії. *Наука і освіта*. 2008. № 3. С. 71–75.
42. Гузій Н. В. Категорія професіоналізму в теорії і практиці підготовки майбутнього педагога : автореф. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2007. 39 с.

43. Гура О. І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект : монографія. Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2006. 332 с.
44. Гура О. І. Теоретико-методологічні основи формування психолого-педагогічної компетентності викладача вищого навчального закладу в умовах магістратури : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2008. 36 с.
45. Дайнеко В. І. Мотивування освіти – важливий фактор її продуктивності. *Нові технології навчання*. 1995. Вип.14. С. 45–47.
46. Данилова Г. Соціально-терапевтична функція освіти як чинник забезпечення здоров'я суспільства. *Рідна школа*. 2001. № 1. С. 12–15.
47. Дем'яненко Н. Підготовка педагогічних кадрів: пошук інноваційної моделі. *Рідна школа*. 2012. № 4–5. С. 32–38.
48. Денисенко Н. Г. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до оздоровчої роботи з молодшими школярами : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ. 2011. 25 с.
49. Джуринський П. Б., Бурдюжа С. В. Педагогічні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-оздоровчої діяльності. *Наука і освіта*. 2016. №10. С. 45–51.
50. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
51. Долинський Б. Т. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів до формування здоров'язбережувальних навичок і вмінь у молодших школярів у навчально-виховній діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2011. 44 с.
52. Дубасенюк О. А., Вознюк О. В. Концептуальні підходи до професійно-педагогічної підготовки сучасного педагога. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. 114 с.

53. Дубасенюк О. А., Семенюк Т. В., Антонова О. Є. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія. Житомир : Житомир. держ. пед. ун-т, 2003. 193 с.
54. Дубасенюк О. Виховна спрямованість діяльності педагога. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Педагогіка*. 2011. Вип. XXXVII. С.137–141.
55. Дубовой В. В. Пошук шляхів удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2023. № 95. С. 35–39. URL: <https://chasopys.ps.npu.kiev.ua/nc-95> (дата звернення: 10.01.2024).
56. Дубовой О. В. Формування соціального здоров'я студентів спеціальної медичної групи у процесі фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Старобільськ, 2019. 246 с.
57. Дубовой О. В., Дубовой В. В. «Концепція курсу «Вступ до спеціальностей галузі «фізичне виховання і спорт»». *XXI Міжнар. наук.-практ. конф. «Informational, modern and recent theories of development»*, 29-31 травня 2023 р., Мадрид, Іспанія. С. 209–212. URL: <https://eu-conf.com/events/informational-modern-and-recent-theories-of-development/> (дата звернення: 15.04.2024).
58. Дубовой О. В., Дубовой В. В., Нескородев А. А. Принципи багаторічного планування та варіативності тренувальних навантажень у підготовці пауерліфтерів. *VI Міжнародна науковопрактична конференція «Theory and practice of the development of technical sciences»*. Prague, 2024. С. 236–241.
59. Дубогай О. Д., Тимошенко О. В., Дьоміна Ж. Г., Бережна Т. І. Забезпечення здоров'язбережувальної рухової активності учнів молодших

класів в умовах нової. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова*. 2020. Вип. 3(123). С. 143–146.

60. Дьяконов Г. В. Активні методи групового навчання: діалогічний підхід. *Педагогіка вищої та середньої школи* : зб. наук. пр. Кривий Ріг : Вид-во КПІ ДВНЗ «КНУ», 2012. Вип. 35. С. 188–197.

61. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

62. Євтух М. Б. Пріоритети професійної підготовки вчителя в системі університетської освіти. *Розвиток педагогічної і психологічної наук в Україні 1992 – 2002 рр.* : зб. наук. пр. до 10-річчя АПН України. Харків : ОВС, 2002. С. 66–76.

63. Євтух М. Б. Проблема соціального здоров'я в Україні. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету ім. Т. Г. Шевченка. Серія педагогічні науки. Фізичне виховання і спорт*. Чернігів, 2015. № 124. С. 74–77.

64. Євтух М. Б., Лузік Е. В., Дибкова Л. М. Інноваційні методи оцінювання навчальних досягнень : монографія. Київ : КНЕУ, 2010. 248 с.

65. Желанова В. Контекстуалізація професійної підготовки майбутнього педагога: рефлексивний вимір. *Освітологія: науково-методичний щорічник* / за ред. В. Огнев'юка, Т. Левовицького, С. Сисоєвої. Київ : Едельвейс, 2015. Вип. IV. С. 44–49.

66. Завалевська О. В. Використання інтерактивних методів навчання як одна з педагогічних умов формування професійного самоусвідомлення майбутніх фахівців. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2009. № 7. С. 58–61.

67. Занюк С. С. Психологія мотивації : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 304 с.

68. Зязюн І. А. Освітня парадигма – тип культурно-історичного мислення і творчої дії суб'єктів освіти. *Педагогіка і психологія професійної*

освіти: результати досліджень і перспективи : зб. наук. пр. / за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. Київ : НТУ «ХП», 2003. С. 15–38.

69. Зязюн І. А., Базилевич Н. Г., Дмитренко Т. Г. Педагогічна майстерність: хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл. / за ред. І. А. Зязюна. Київ : Вища шк., 2006. 606 с.

70. Зязюн І. А., Крамущенко Л. В., Кривонос І. Ф. Педагогічна майстерність : підруч. / за ред. І. А. Зязюна. 2-ге вид., допов. і переробл. Київ : Вища шк., 2004. 422 с.

71. Інтерактивні методи навчання : навч. посіб. / за заг. ред. П. Шевчука, П. Фенриха. Щецін : Вид-во WSAP, 2005. 170 с.

72. Кабанець М. М. Критерії та рівні сформованості потреби у творчій самореалізації. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки* : зб. наук. пр. Київ ; Запоріжжя, 2005. Вип. 34. С. 170–174.

73. Кавалеров В. А. «Випереджувальний розвиток» освіти як нова педагогічна парадигма. *Гуманітар. вісн. Запоріз. держ. інженерної академії* : зб. наук. праць. Запоріжжя, 2012. Вип. 49. С. 226–231.

74. Каплінський В. В. Загальнопедагогічна компетентність учителя: особливості, складники, шляхи формування : монографія. Вінниця : ТОВ «Ніланд ЛТД», 2017. 154 с.

75. Каплінський В. В. Педагогічні умови забезпечення ефективності практичних занять з педагогіки у вищій школі як важливої складової формування загальнопедагогічної компетентності сучасного вчителя. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*. 2016. Вип. 46. С. 197–200.

76. Каплінський В. В. Система професійного становлення майбутнього вчителя в процесі загальнопедагогічної підготовки у педагогічних університетах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2019. 619 с.

77. Карпенко О. Г. Соціальне становлення особистості підлітка в тимчасових об'єднаннях за інтересами : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1999. 19 с.
78. Касьяненко І. Г. Мотивація як засіб формування життєвої компетентності особистості. *Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки* : зб. наук. праць. Київ ; Запоріжжя, 2005. Вип. 35. С. 21–25.
79. Квасниця О. М., Квасниця І. М., Флерчук В. В. Формування професійної мобільності майбутнього фахівця сфери фізичної культури і спорту під час проходження практики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. Вип. 3(148). С. 56–61.
80. Кейс-технології у навчанні. *КМДШ*. 2018. URL: <https://www.creativeschool.com.ua/blog/kejs-tehnologiyi-u-navchanni> (дата звернення: 10.01.2024).
81. Кириленко С. В. Соціально-педагогічні умови формування культури здоров'я старшокласників : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2004. 240 с.
82. Кисельова О. І., Єфіменко А. С. Застосування технологій проблемного навчання в умовах стандартизації вищої освіти «Наука і освіта». *Педагогіка – Педагогіка – Pedagogic*. 2013. № 1–2. С. 169–172.
83. Козаченко С. Ціннісно-смилова сфера особистості майбутнього вчителя: аналіз ключових понять. *Науковий вісник Чернівецького університету. Педагогіка та психологія*. 2011. Вип. 589. С. 74–81.
84. Копаниця К. Технологічний підхід до моделювання дидактичних ситуацій. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*. 2009. Вип. 25. Ч. 2. С. 170–177.
85. Короткова Ю. М. Професійна підготовка вчителя початкових класів у сучасній Греції : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Харків, 2008. 245 с.

86. Кравченко І. В. Формування у підлітків моральних вчинків у позакласній роботі : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2004. 249 с.
87. Кратка О. А. Формування соціального здоров'я в сучасного підлітка. *Урок. ОСВІТА. UA.* 2014. URL: [http://osvita.ua/school/lessons\\_summary/upbring/43650](http://osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/43650) (дата звернення: 10.01.2024).
88. Кремень В. Г. Підготовка вчителя в умовах переходу загальноосвітньої школи на новий зміст, структуру і 12-річний термін навчання. *Вища школа.* 2003. № 1 С. 3–11.
89. Кузьменко О. А. Соціальне становлення особистості в умовах відкритої соціально-педагогічної системи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1998. 184 с.
90. Курило В. С. Якість освіти в Україні : постановка проблеми та шляхи її вирішення. *Освіта та педагогічна наука.* 2013. № 2 (157). С. 22–25.
91. Курило В. С., Щука Г. П. Планування самостійної роботи студентів: рекомендації викладачу. *Науковий вісник Донбасу.* 2015. № 1(29). URL: [http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2015/N1\(29\)/index.html](http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/2015/N1(29)/index.html) (дата звернення: 10.01.2024).
92. Кушнір В. А. Системний аналіз педагогічного процесу: методологічний аспект. Кіровоград : КДПУ, 2001. 348 с.
93. Кушнір В. Методологічна підготовка вчителя. *Наук. зап. Кіровоград. держ. пед. ун-ту імені Володимира Винниченка. Сер.: Педагогічні науки.* 2012. Вип. 106. С. 58–74.
94. Лазаренко Н. І. Тенденції професійної підготовки вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Вінницький держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського, Інститут педагогічної освіти та освіти дорослих ім. Івана Зязюна, НАПН України. Київ, 2020. 571 с.
95. Лебідь О. В. Активізація самостійної пізнавальної діяльності майбутніх керівників загальноосвітніх навчальних закладів як педагогічна



умова формування їх готовності до стратегічного управління в умовах магістратури. *Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук* : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 23–24 березня 2018 р.). Львів : ГО «Львівська педагогічна спільнота», 2018. Ч. 1. С. 104–107.

96. Лебідь О. В. Теоретичні та методичні основи формування готовності майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу до стратегічного управління в умовах магістратури : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка». Луганськ, 2018. 697 с.

97. Литвин Т. М. Компетентнісний підхід у системі вищої освіти України: аналіз базових понять. *Педагогіка і психологія професійної освіти*. 2012. № 2. С. 9–14.

98. Ліннік О. О. Система підготовки майбутнього вчителя до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями початкової школи : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Старобільськ, 2016. 520 с.

99. Ліфарєва Н. В. Психологія особистості : навч. посіб. Київ : Центр навч. л-ри, 2003. 240 с.

100. Малькова Я. П., Бабич В. І., Гордієнко П. Ю. Сутність та зміст поняття «соціальне» здоров'я юного паралімпійця. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Дрогобич, 2020. Вип. 4. Т. 4. С. 191–195.

101. Малькова Я., Бабич В., Дубовой В. Місце освітнього компонента «олімпійський і професійний спорт» в контексті професійної підготовки майбутніх тренерів до формування соціального здоров'я юних паралімпійців. *Sectoral research XXI: characteristics and features* : collection of scientific papers “Scientia” with proceedings of the VI international scientific and theoretical conference, September 8, 2023. Chicago : European Scientific Platform, 2023. С. 124 -

125. URL: [https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22869/1/Ignatova\\_tezi\\_chicago.pdf](https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/22869/1/Ignatova_tezi_chicago.pdf) (дата звернення: 15.04.2024).

102. Мелашенко К. М. Технологія проектного навчання. *Завуч*. 2006. № 13(271). С. 12–14.
103. Методичні особливості формування у молодших школярів життєвих компетентностей фізичного здоров'я відповідно до вимог НУШ. *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/statta-na-temu-metodicni-osoblivosti-formuvanna-u-molodsih-skolariv-zittevih-kompetentnostej-fizicnogo-zdorova-vidpovidno-do-vimog-nus-292690.html> (дата звернення 15.04.2024).
104. Мирончук Н. М. Специфіка змісту педагогічної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах першої половини ХІХ століття. *Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогіка*. Кременець : ВЦ КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2015. Вип. 5. С. 33–39.
105. Митник О. Я. Теоретико-методичні основи підготовки майбутнього вчителя до формування культури мислення молодшого школяра : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2010. 42 с.
106. Михайліченко М. В., Рудик Я. М. Освітні технології : навч. посіб. Київ : ЦП «КОМПРИНТ», 2016 583 с.
107. Мягких В. Б. Соціальне здоров'я молоді в умовах сучасного українського суспільства : автореф. дис. ... канд. соціолог. наук : 22.00.04. Харків, 2007. 20 с.
108. Никифорова Л. А. Тренінги у процесі формування професійної культури майбутніх учителів фізичного виховання. Матер. V Міжнар. електрон. наук.-практ. конф. «Психологічні, педагогічні і медико-біологічні аспекти фізичного виховання», 21-25 квітня 2014 р. Одеса : Букаєв Вадим Вікторович, 2014. С. 52–54.
109. Ничкало Н. Г. Педагогіка вищої школи: крок в майбутнє. *Сучасна вища школа: психолого-педагогічний аспект* : монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. Київ : Віпол, 1999. С. 225–243.
110. Нісімчук А. С., Падалка О. С., Смолюк І. О. Педагогічна технологія : підруч. Київ : Четверта хвиля, 2003. 224 с.

111. Нова українська школа : poradnik dla vchytel'ya / za zag. red. N. M. Bibik. Kyiv : Litera LTD, 2018. 160 s.
112. Нова українська школа: основи Стандарту освіти. Львів, 2016. 64 с.
113. Оржеховська В. М. Педагогіка здорового способу життя. *Основи здоров'я та фізична культура*. 2007. № 4. С. 20–22.
114. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
115. Остапчук Д., Мирончук Н. М. Інтерактивні методи навчання у вищих навчальних закладах. *Модернізація вищої освіти в Україні та за кордоном*: зб. наук. пр. / за заг. ред. С. С. Вітвицької, Н. М. Мирончук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 140–143.
116. П'ятакова Г., Заячківська Н. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування у вищій школі : навч.-метод. посіб. для студентів та магістрантів вищої школи. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 55 с.
117. Павленко В. В. Методи проблемного навчання. *Нові технології навчання* : наук.-пед. зб. Київ, 2014. Вип. 81 (спецвипуск). С. 75–79.
118. Панченко Л. Ф. Математичні та статистичні методи аналізу соціологічної інформації. Київ : КПІ ім. І. Сікорського, 2018.
119. Пахолок О. О. Феномен здоров'я в соціокультурному вимірі : автореф. ... канд. соціологічних наук : 12.00.01. Київ, 2014. 16 с.
120. Пехота О. М., Старєва А. М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя : монографія. Миколаїв : «Іліон», 2005. 250 с.
121. Пехота О. М., Кіктенко А. З., Любарська О. М. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / за ред. О. М. Пехоти. Київ : А.С.К., 2004. 256 с.
122. Пеша І. В. Соціальне становлення дітей в дитячих будинках сімейного типу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Київ, 2000. 20 с.
123. Погрібна В. Л. Професійна мотивація юриста: теоретичні та емпіричні виміри. *Вісн. Нац. ун-ту «Юридична академія України імені*

*Ярослава Мудрого». Сер. «Філософія, філософія права, політологія, соціологія». 2013. № 2. С. 314–321.*

124. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання : наук.-метод. посіб. Київ, 2007. 142 с.

125. Пометун О. І., Комар О. А. Інтерактивні технології у ВНЗ. URL: [https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/375/1/interaktivni\\_tehn\\_VNZ.pdf](https://dspace.udpu.edu.ua/jspui/bitstream/6789/375/1/interaktivni_tehn_VNZ.pdf) (дата звернення: 24.12.2023).

126. Про вищу освіту : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37-38. Ст. 2004. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 10.01.2024).

127. Про затвердження стандарту фахової передвищої освіти зі спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями) галузі знань 01 Освіта/Педагогіка освітньо-професійного ступеня «фаховий молодший бакалавр» : наказ Міністерства освіти і науки України від 21.09.2021 р. за № 1003. Київ, 2021. 16 с.

128. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38-39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 15.01.2024).

129. Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в умовах дистанційного навчання в університетах / О. В. Дубовой та ін. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2021. № 6 (344). Ч. II. DOI: 10.12958/2227-2844-2021-6(344)-2-40-48.

130. Пуховська Л. П. Професійний розвиток вчителів у світовому і європейському освітньому просторі : ступінь магістра. *Шлях освіти*. 2008. № 2. С. 12–16.

131. Радчук Г. Освітній діалог як інноваційна гуманітарна технологія професійного становлення особистості у ВНЗ. *Педагогічний процес : теорія і практика. Серія : Психологія*. 2017. № 1(56). С. 15–21.

132. Реалізація педагогічних умов професійної підготовки майбутніх учителів основ здоров'я до позакласної роботи з учнями основної школи /

В. О. Зайцев та ін. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2020. Вип. 77. С. 98–102. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-ps.series5.2020.77.22> .

133. Романишин І. М. Формування моральних відносин підлітків в умовах мікросоціуму : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Тернопіль, 1999. 18 с.

134. Романишина Л., Горбенко А. Теоретичні аспекти професійної мотивації майбутніх учителів. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія : Педагогіка та психологія*. 2012. Вип. 629. С. 111–115.

135. Сисоєва С. Інтерактивні технології навчання дорослих. *Рідна школа*. 2010. № 11. С. 3–8.

136. Сисоєва С. О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навч.-метод. посіб. / НАПН України, Ін-т педагогічної освіти і освіти дорослих. Київ : ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.

137. Сисоєва С. О. Проблема підготовки вчителя до впровадження особистісно орієнтованих педагогічних технологій. *Наукові праці : зб. наук. пр. / Нац. ун-т «Києво-Могилянська акад.»*, Миколаїв. філія. Миколаїв : Вид-во МФ НАУКМА, 2001. Т. 13: Педагогіка. С. 26–32.

138. Сисоєва С. О., Бондарєва Л. І. Педагогічні технології професійної освіти: навчальний тренінг : навч.-метод. посіб. Київ : ВМУРоЛ Україна, 2006. 162 с.

139. Смолюк І. О. Розвиток педагогічних технологій у вищих закладах освіти України : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Київ, 1999. 35 с.

140. Смолюк І. О. Розвиток педагогічних технологій у вищих закладах освіти України (теорія і практика) : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01. Луцьк, 1999. 375 с.

141. Соціально-просвітницькі тренінги з формування мотивації до здорового способу життя та профілактики ВІЛ/СНІДу : навч.-метод. посіб. для викл. валеології, основ мед. знань та безпеки життєдіяльності, вчителів

основ здоров'я, студ. вищ. пед. навч. закладів / С. В. Страшко та ін. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Освіта України, 2006. 260 с.

142. Соціологія : словник термінів і понять / за заг. ред. Біленького Є. А., Козловця М. А. Київ : Кондор, 2006. 372 с.

143. Стандарт вищої освіти України перший (бакалаврський) рівень, галузь знань 01 Освіта/Педагогіка, спеціальність 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями) : Проект Наказу Міністерства освіти і науки України. Київ, 2023. 51 с.

144. Степаненко А. В. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до фізичного виховання учнів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2009. 23 с.

145. Степанченко Н. І. Система професійної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук. 13.00.04. Вінниця. 2017. 629 с.

146. Стоянов В. А. Інформаційні технології як інструментальна основа підготовки вчителів фізичної культури в умовах інформатизації суспільства. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2013. Вип. 39. С. 109–116. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak\\_2013\\_39\\_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/hak_2013_39_15) (дата звернення: 24.12.2023).

147. Сущенко Л. Здоровий спосіб життя людини як об'єкт соціального пізнання : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Запорізький держ. ун-т. Запоріжжя, 1997. 185 с.

148. Сущенко Л. О. Стимулювання професійного самовдосконалення вчителів початкової школи у системі післядипломної освіти : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 20 с.

149. Сущенко Л. П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2003. 469 с.

150. Теличко Н. В. Теоретичні і методичні засади формування основ педагогічної майстерності майбутніх учителів початкових класів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Мукачеве, 2014. 559 с.

151. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Кондор, 2011. 628 с.
152. Урум Н. С. Підготовка майбутніх вчителів до забезпечення здорового способу життя молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2008. 19 с.
153. Фізична культура. 1–4 класи загальноосвітніх навчальних закладів / Т. Ю. Круцевич та ін. *Всеосвіта*. URL: <https://vseosvita.ua/library/fizicna-kultura-1-4-klasi-zagalnoosvitnih-navcalnih-zakladiv-285803.html> (дата звернення: 10.01.2024).
154. Філіпп'єва О. А. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до валеологічного виховання учнів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Кіровоград, 2008. 23 с.
155. Формування соціальної здоров'я дітей з особливими потребами в умовах інклюзивної освіти / В. І. Бабич та ін. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2022. № 85. С. 9–12. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.85.02>.
156. Фурман А. В. Ідея і зміст професійного методологування : монографія. Тернопіль : Видавництво ТНЕУ, 2016. 380 с.
157. Хоружий Г. Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти. Тернопіль : Навч. кн. Богдан, 2012. 332 с.
158. Хриков Є. М. До питання про створення науково-педагогічних шкіл в Україні. *Шлях освіти*. 2012. № 4. С. 2–7.
159. Хриков Є. М. Моделювання процесу управління якістю самостійної роботи студентів. *Створення системи управління якістю адміністративних та освітніх послуг: теорія та практика* : матер. наук.-практи. конф. (21 квітня 2011 р.). Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. С. 275–282.
160. Хриков Є. М. Педагогічні умови в структурі наукового знання. *Шлях освіти*. 2011. № 2. С. 11–15.

161. Чернуха Н. М. Інтеграція виховних соціальних впливів суспільства у формуванні громадянськості учнівської молоді : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2007. 413 с.
162. Шевченко Г. П. Духовність і цінності життя. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика* : зб. наук. пр. / гол. ред. Г. П. Шевченко. Луганськ : Вид-во Східноукр. нац. ун-ту, 2004. Вип. 5. С. 3–15.
163. Шкуркіна В. М. Формування соціального здоров'я дітей-сиріт підліткового віку в загальноосвітніх школах-інтернатах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Харків, 2006. 225 с.
164. Щелкунов А. О. Соціально-педагогічна профілактика наркотичної залежності підлітків засобами фізичної культури і спорту : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. Харків, 2005. 16 с.
165. Ягоднікова В. В. Інтерактивні форми і методи навчання у вищій школі : навч.-метод. посіб. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал», 2009. 80 с.
166. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посіб. Київ : Либідь, 2002. 560 с.
167. Язловецький В. С. Педагогічна валеологія – наука про формування здоров'я. *Валеологічна освіта в навчальних закладах України: стан, напрямки і перспективи*. Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2003. С. 3–12.
168. Burkovičová R. Motivation to Become a Preschool Teacher. *The New Educational Review*. 2016. Vol. 43. P. 181–192. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2016.43.1.15>.
169. Čerpon S. The Dissonance between Teachers' and Students' Views on Speaking Anxiety in Foreign Languages for Specific Purposes. *The New Educational Review*. 2016. Vol. 46. P. 152–156. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2016.46.4.13>.
170. Cohen J. Statistical power and analysis for the behavioral sciences. 2nd ed. Hisdale : Lawrence Erlbaum Associates, 1988.



171. Dewi E. R., Bundu P., Tahmir S. The Effect of Emotional Intelligence, Competence and Interpersonal Communication on the Performance of Senior High School Teachers Through Achievement Motivation in Makassar, Indonesia. *The New Educational Review*. 2016. Vol. 44 P. 176–182. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2016.44.2.14>.
172. Díaz-Noguera M. D., Toledo-Morales P., Hervás-Gómez C. Augmented Reality Applications Attitude Scale (ARAAS): Diagnosing the Attitudes of Future Teachers. *The New Educational Review*. 2017. Vol. 50. P. 215–226. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2017.50.4.17>.
173. Dubovicki S., Nemet M. B. Self-Assessment of the Social Competence of Teacher Education Students. *The New Educational Review*. 2015. Vol. 42. P. 227–232. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2015.42.4.19>.
174. Ebrahim A., Eyadat W., Alshammari F. Challenges in Teaching Practice at the College of Education based on the Perceptions of Pre-Service Teachers: The Case for Kuwait University. *The New Educational Review*. 2017. Vol. 49. P. 250–260. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2017.49.3.20>.
175. Frania M. Self-assessment of Attitudes Towards Media and the Knowledge of Safety in Cyberspace of Future Pedagogues and Teachers in Croatia and Poland. *The New Educational Review*. 2017. Vol. 50. P. 227–240. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2017.50.4.18>.
176. Hmelak M., Vodopivec J. L. Preschool Study as Preparation of Future Preschool Educators to Cooperate with Parents. *The New Educational Review*. 2015. Vol. 41. P. 158–162. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2015.41.3.13>.
177. Identifying the interconnection between self-esteem and the development rate of agility and speed of girls at the age of 13 in the process of physical education / V. Babych et al. *Journal for Educators, Teachers and Trainers*. 2022. Vol. 13(3). P. 111–120. DOI: 10.47750/jett.2022.13.03.012.
178. Improvement of teaching methods of theoretical component of physical education (with the application of author teaching techniques) in the context of improving the level of social health of students of the special medical

group / V. Babych et al. *Journal for Educators, Teachers and Trainers*. 2022. Vol. 13(5). P. 1–9. DOI: <https://doi.org/10.47750/jett.2022.13.05.001%20>.

179. Jenaabadi H., Nastiezaie N., Safarzaie H. The Relationship of Academic Burnout and Academic Stress with Academic Self-Efficacy among Graduate Students. *The New Educational Review*. 2017. Vol. 49. P. 65–76. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2017.49.3.05>.

180. Juszczak S., Kim Y. Social Roles and Competences of the Teacher in a Virtual Classroom in Poland and Korea. *The New Educational Review*. 2015. Vol. 42. P. 153–157. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2015.42.4.13>.

181. Kálmán S. Teacher Trainees' Beliefs Concerning Efficient Teaching and Learning – Pedagogical Spaces in Focus. *The New Educational Review*. 2019. Vol. 55. P. 17–29. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2019.55.1.01>.

182. Kim K. R., Seo E. H. Investigation into the Desirable Character of Korean Teachers Using the Delphi Technique. *The New Educational Review*. 2016. Vol. 43. P. 201–211. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2016.43.1.17>.

183. Koletvinova N. D., Flores R. D. Priorities for the Evaluation Function of Teacher Education University Students' Competency-Based Training. *The New Educational Review*. 2015. Vol. 41. P. 183–188. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2015.41.3.15>.

184. Konrad S. Č. “How and Why Should I Study?”: Metacognitive Learning Strategies and Motivational Beliefs as Important Predictors of Academic Performance of Student Teachers. *The New Educational Review*. 2015. Vol. 42. P. 239–243. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2015.42.4.20>.

185. Kozlovskiy Yu. M., Ortynskiy V. L., Pashechko M. V. Influence of Knowledge Integration on Students' Professional Competence. *The New Educational Review*. 2019. Vol. 56. P. 124–135. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.19.56.2.10>.

186. Medina C. P., Ramon M. R. R. How to Learn Professional Competencies via Blogs. *The New Educational Review*. 2015. Vol. 42. P. 40–45. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2015.42.4.03>.

187. Nedelová M., Šukolová D. Critical Thinking in Initial Teacher Education: Secondary Data Analysis from Ahelo GS Feasibility Study in Slovakia. *The New Educational Review*. 2017. Vol. 49. P. 19–29. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2017.49.3.01>.
188. Podgoršek M., Lipovec A. Self-Assessment Ability of Pre-Service Teachers. *The New Educational Review*. 2017. Vol. 48. P. 213–223. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2017.48.2.17>.
189. Prokop J., Łukasik J. M. Everyday Professional Life Experiences of Teachers in the Midlife Transition Period. *The New Educational Review*. 2015. Vol. 41. P. 207–217. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2015.41.3.17>.
190. Przybylska I. Emotional Intelligence and Burnout in the Teaching Profession. *The New Educational Review*. 2016. Vol. 43. P. 41–52. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2016.43.1.03>.
191. Rodek V. Learning and its Effectiveness in Students' Self-reflection. *The New Educational Review*. 2019. Vol. 55. P. 112–120. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2019.55.1.09>.
192. Sansone N., Cesareni D., Bortolotti I., Buglass S. Teaching technology-mediated collaborative learning for trainee teachers. *Technology, Pedagogy and Education*. 2019. Vol. 28(3). P. 381–394. DOI: <https://doi.org/10.1080/1475939X.2019.1623070>.
193. Symanyuk E. E., Pecherkina A. A. A Study on the Components of Teachers' Professional Competence. *The New Educational Review*. 2016. Vol. 44. P.198–210. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2016.44.2.16>.
194. Szczurek-Boruta A. Teachers and their Habitus – a few Reflections on Educational Activity. *The New Educational Review*. 2017. Vol. 48(2). P. 190–200. DOI: 10.15804/tner.2017.48.2.15.
195. Teachers' Difficulties in Implementing Thematic Teaching and Learning in Elementary Schools / R. Heri et al. *The New Educational Review*. 2017. Vol. 48. P. 201–2012. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2017.48.2.16>.

196. Tłuściak-Deliowska A. School Experiences Retrospectively: Relationship Between Recall of Bullying Experiences and Perception of Schools by Pedagogy Students. *The New Educational Review*. 2016. Vol. 43. P. 167–178. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2016.43.1.14>.
197. Triyanto, Handayani R. D. Teacher Motivation Based on Gender, Tenure and Level of Education. *The New Educational Review*. 2016. Vol. 45. P. 199–209. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2016.45.3.16>.
198. Xiao F. I., Pardamean B. MOOC Model: Dimensions and Model Design to Develop Learning. *The New Educational Review*. 2016. Vol. 43. P. 28–39. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2016.43.1.02>.
199. Žakelj A., Cotič M. Teachers on the Efficacy of Support to Students with Learning Difficulties. *The New Educational Review*. 2016. Vol. 44. P.187–197. DOI: <https://doi.org/10.15804/tner.2016.44.2.15>.

## Додаток А

### **Анкета для визначення мотивації майбутніх учителів фізичної культури до виховання соціально здорових молодших школярів (адаптована)**

1. Як Ви вважаєте, чи має вчитель фізичної культури сприяти вихованню соціально здорових учнів початкової школи?

2. На Ваш погляд, предмет «Фізична культура» має відповідний потенціал щодо формування в процесі його викладання соціального здоров'я учнів початкової школи?

3. Чи потрібно, на Вашу думку, закладати основи виховання соціального здоров'я починаючи з молодшого шкільного віку?

4. Як Ви вважаєте, чи можна в процесі викладання предмета «Фізична культура» сприяти набуттю учнями початкової школи вмінь швидко адаптуватися до фізичного й суспільного середовища?

5. Чи можливо в межах фізичної культури сприяти взаємодії молодших школярів з мікро-, мезо-, та макросередовищем?

6. Як Ви вважаєте, у процесі викладання предмета «Фізична культура» можливо сприяти набуттю молодшими школярами вміннями доброзичливо спілкуватися з однолітками та іншими людьми?

7. Чи пов'язні між собою здоровий спосіб життя та процес формування соціального здоров'я учнів початкової школи (якщо так, схарактеризуйте, будь ласка, стисло, як саме)?

8. На Вашу думку, можливо в межах фізичної культури навчати молодших школярів запобігати конфліктам, а в разі виникнення - толерантно розв'язувати конфлікти?

9. Чи має вчитель фізичної культури цілеспрямовано сприяти виробленню в учнів початкових класів прагнення до саморозвитку?

10. Як Ви вважаєте, чи може негативно позначитись на подальшому житті дитини низький рівень сформованості в неї соціального здоров'я?

11. На Ваш погляд, учитель фізичної культури має зважати на внутрішні (душевні) переживання дитини молодшого шкільного віку?

12. Якісно організована позакласна робота з фізичної культури може позитивно впливати на підвищення рівня соціального здоров'я учнів початкової школи?

13. Чи згодні Ви, що формування соціального здоров'я молодших школярів має відбуватися переважно вчителями початкових класів?

14. Як Ви вважаєте, співпраця вчителя фізичної культури з батьками молодшого школяра може позитивно впливати на формування соціального здоров'я учнів початкової школи?

15. На Вашу думку, учитель фізичної культури має здійснювати моніторинг стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи?

## Додаток Б

### Авторська анкета для визначення потреби у професійному зростанні в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи (адаптована)

- 1. Висловіть свою думку, чи залежить від учителя фізичної культури й від його підготовленості стан формування соціального здоров'я учнів початкової школи.*
- 2. Укажіть, чи відчуваєте Ви потребу в систематичному самовдосконаленні.*
- 3. Чи погоджуєтесь Ви, що для виховання соціально здорових молодших школярів не потрібно постійно самовдосконалюватися в зазначеному контексті? (стисло поясніть, будь ласка, свою думку).*
- 4. Чи може, на Ваш погляд, учитель досягнути такого рівня професійної майстерності, за якого не відчуватиме потреби у професійному зростанні?*
- 5. Укажіть, будь ласка, чи відчуваєте Ви потребу в професійному зростанні в сфері формування соціального здоров'я учнів початкової школи.*
- 6. На Ваш думку, учитель фізичної культури має постійно прагнути самовдосконалення в контексті підвищення рівня професійної майстерності у сфері виховання соціально здорових молодших школярів?*
- 7. Чи відчуваєте Ви потребу в систематичній самопідготовці у сфері майбутньої професійної діяльності щодо виховання соціально здорових учнів початкової школи?*
- 8. Укажіть, чи може впливати усвідомленість учителем фізичної культури значущості формування соціального здоров'я молодших школярів на прагнення систематичного зростання в зазначеному контексті.*
- 9. Чи має, на Вашу думку, значення розуміння вчителем фізичної культури всіх негативних наслідків для особистості від несформованості в*

*неї соціального здоров'я для організації навчально-виховного процесу з фізичної культури?*

*10. Укажіть, будь ласка, у якому порядку Ви розташували б значущість формування в молодших школярів таких аспектів здоров'я: фізичне, психічне, соціальне, моральне.*

*11. На Вашу думку, які професійно важливі якості для вчителя фізичної культури відіграють особливе значення при формуванні соціального здоров'я учнів початкової школи?*

*12. Укажіть, будь ласка, чи виникає у Вас бажання переймати позитивний досвід від учителів фізичної культури в сфері виховання соціально здорових учнів початкових класів.*

*13. Які види самоосвітньої діяльності Ви найчастіше використовуєте для підвищення рівня професійної готовності до формування соціального здоров'я учнів початкової школи?*

*14. Чи погоджуєтесь Ви, що процес виховання соціального здоров'я молодших школярів буде покращуватись, якщо вчитель фізичної культури буде прагнути самовдосконалення в контексті підвищення власного рівня професійної майстерності?*



## Додаток В

### Тест на визначення типу мислення і креативності за методом Дж. Брунера

Інструкція: у кожної людини переважає певний тип мислення. Цей опитувальник допоможе Вам визначити тип мислення. Якщо згодні з висловлюванням, у бланку, будь ласка, поставте «+», якщо ні – «-».

1. Мені простіше що-небудь зробити, ніж пояснити, чому я так зробив(ла).
2. Я люблю налаштовувати програми для комп'ютера.
3. Я люблю читати художню літературу.
4. Я люблю живопис (скульптуру).
5. Я не віддавав(ла) б перевагу роботі, в якій усе чітко визначено.
6. Мені простіше засвоїти що-небудь, якщо я маю можливість маніпулювати предметами.
7. Я люблю шахи, шашки.
8. Я легко висловлюю свої думки як усно, так і письмово.
9. Я хотів(ла) б займатися колекціонуванням.
10. Я люблю та розумію абстрактний живопис.
11. Я скоріше хотів(ла) б бути слюсарем, ніж інженером.
12. Для мене алгебра цікавіша, ніж геометрія. У художній літературі для мене важливіше не що сказано, а як сказано.
14. Я люблю відвідувати видовищні заходи.
15. Мені не подобається регламентована робота.
16. Мені подобається щось робити своїми руками.
17. У дитинстві я любив(ла) створювати свою систему слів/знаків/шифру для листування з друзями.
18. Я надаю велике значення формі вираження думок.

19. Мені важко передати зміст розповіді без його образного представлення.
20. Не люблю відвідувати музеї, оскільки всі вони однакові.
21. Будь-яку інформацію я сприймаю як інструкцію до дії.
22. Мене більше приваблює товарний знак фірми, ніж її назва.
23. Мене приваблює робота коментатора радіо, телебачення.
24. Знайомі мелодії викликають у мене в голові певні картини.
25. Люблю фантазувати.
26. Коли я слухаю музику, мені хочеться танцювати.
27. Мені цікаво розбиратися в кресленнях та схемах.
28. Мені подобається художня література.
29. Знайомий запах викликає всю картину подій, які відбулися багато років тому.
30. Різноманітні захоплення роблять життя людини багатшим.
31. Істинно тільки те, до чого можна торкнутися руками.
32. Я віддаю перевагу точним наукам.
33. Я по слово в карман не лізу.
34. Люблю малювати.
35. Одну й ту ж виставу/фільм можна дивитись багато разів, головне – гра акторів, нова інтерпретація.
36. Мені подобалось у дитинстві збирати механізми з деталей конструктора. Мені здається, що я зміг(ла) би опанувати стенографію.
38. Мені подобається читати вірші вголос.
39. Я згоден(а) з висловлюванням, що краса врятує світ.
40. Я віддав(ла) б перевагу бути закрійником, а не кравцем.
41. Краще зробити табуретку руками, ніж займатися її проєктуванням.
42. Мені здається, що я зміг(ла) б оволодіти професією програміста.
43. Люблю поезію.
44. Перш ніж виготовити якусь деталь, спочатку я роблю креслення.

45. Мені більше подобається процес діяльності, ніж її кінцевий результат.
46. Для мене краще попрацювати в майстерні, ніж вивчати креслення.
47. Мені цікаво було б розшифрувати давні тайнописи.
48. Якщо мені потрібно виступити, то я завжди готую свою промову, хоча впевнений(а), що знайду необхідні слова.
49. Більше люблю вирішувати задачі з геометрії, ніж з алгебри.
50. Навіть у налагодженій справі намагаюсь творчо змінити щось.
51. Я люблю вдома займатися рукоділлям, майструвати.
52. Я зміг(ла) би опанувати мови програмування.
53. Мені не складно написати твір на задану тему.
54. Мені легко уявити образ неіснуючого предмету або явища.
55. Я інколи сумніваюся навіть у тому, що для інших очевидно.
56. Я віддав(ла) б перевагу самостійному ремонту праски, ніж нести її в майстерню.
57. Я легко засвоюю граматичні конструкції мови.
58. Люблю писати листи.
59. Сюжет кінофільму можу уявити як низку образів.
60. Абстрактні картини дають велике підґрунтя для роздумів.
61. У школі мені більш за все подобались уроки праці, домогосподарства.
62. У мене не викликає труднощів вивчення іноземної мови.
64. Я легко можу уявити в образах зміст почутого.
65. Я не хотів(ла) б підпорядковувати своє життя визначеній системі.
66. Я частіше спочатку зроблю, а потім думаю про правильність рішення.
67. Думаю, що зміг(ла) би вивчити китайські ієрогліфи.
68. Не можу не поділитися щойно почутою новиною.
69. Мені здається, що робота сценариста/письменника цікава.
70. Мені подобається робота дизайнера.

71. При вирішенні якоїсь проблеми мені легше йти методом проб та помилок.

72. Вивчення дорожніх знаків не було / не буде для мене важким.

73. Я легко знаходжу спільну мову з незнайомими людьми.

74. Мене приваблює робота художника-оформлювача.

75. Не люблю ходити одним і тим самим шляхом.

Обробка та аналіз відомостей: підраховується сума «+» за кожним стовпцем.

<i>Предметне мислення</i>	<i>Символічне мислення</i>	<i>Знакове мислення</i>	<i>Образне мислення</i>	<i>Креативність</i>
1	2	3	4	5
6	7	8	9	10
11	12	13	14	15
16	17	18	19	20
21	22	23	24	25
26	27	28	29	30
31	32	33	34	35
36	37	38	39	40
41	42	43	44	45
46	47	48	49	50
51	52	52	54	55
56	57	58	59	60
61	62	63	64	65
66	67	68	69	70
71	72	73	74	75
сума =	сума =	сума =	сума =	сума =

Інтерпретація результатів: рівень креативності та базового типу мислення розділяється на три інтервали: низький рівень (від 0 до 5 балів), середній рівень (від 6 до 9 балів), високий рівень (від 10 до 15 балів).

## Додаток Г

### Тест на визначення здатності педагога до емпатії

за І. М. Юсуповим

Будь ласка, оцініть подані нижче висловлювання за такими варіантами оцінок: «не знаю» – 0, «ні, ніколи» – 1, «інколи» – 2, «часто» – 3, «майже завжди» – 4, «так, завжди» – 5.

Зміст опитувальника:

1. Мені більше подобаються книги про мандри, ніж про життя видатних людей.
2. Дорослих дітей дратує турбота батьків.
3. Мені подобається розмірковувати про причини успіхів та невдач інших людей.
4. Серед усіх музичних телепередач надаю перевагу сучасній музиці.
5. Надмірну дратівливість і несправедливі докори хворого треба терпіти, навіть якщо вони продовжуються роками.
6. Хворому можна допомогти навіть словом.
7. Стороннім людям не варто втручатися в конфлікт між двома особами.
8. Люди похилого віку, як правило, ображаються без причини.
9. Коли в дитинстві слухав сумну історію, на мої очі самі по собі навертались сльози.
10. Дратівливий стан моїх батьків впливає на мій настрій.
11. Я байдужий до критики на свою адресу.
12. Мені більше подобаються портрети, ніж картини з пейзажем.
13. Я завжди пробачав усе батькам, навіть якщо вони були неправі.
15. Коли я читаю про драматичні події в житті людей, то відчуваю себе так, наче це відбувається зі мною.
16. Батьки ставляться до своїх дітей справедливо.

17. Коли я бачу підлітків чи дорослих, які сперечаються, я втручаюсь.
18. Я не звертаю уваги на поганий настрій моїх батьків.
19. Я можу довго спостерігати за поведінкою тварин, відкладаючи інші справи.
20. Фільми й книги можуть викликати сльози тільки в несерйозних людей.
21. Мені подобається спостерігати за виразом обличчя та поведінкою незнайомих людей.
22. У дитинстві я приводив додому безпритульних тварин.
23. Усі люди необґрунтовано озлоблені.
24. Дивлячись на сторонню людину, я намагаюсь угадати, як складеться її подальше життя.
25. У дитинстві молодші за віком діти супроводжували мене всюди.
26. Коли я бачу покалічену тварину, я намагаюсь їй допомогти.
27. Людині стане легше, якщо уважно вислухати її скарги.
28. Побачивши вуличну пригоду, я намагаюсь не потрапляти в число свідків.
29. Молодшим подобається, коли я пропоную їм свою ідею, справу чи розвагу.
30. Люди перебільшують здатність тварин відчувати настрій свого господаря.
31. Із складної конфліктної ситуації людина повинна сама знаходити вихід.
32. Якщо дитина плаче, на те є свої причини.
33. Молодь повинна завжди задовольняти будь-які прохання й забаганки старих людей.
35. Безпритульних домашніх тварин треба відловлювати й знищувати.
36. Якщо мої друзі починають обговорювати зі мною свої особисті проблеми, я намагаюсь перевести розмову на іншу тему.

Обробка відомостей: Шкала відвертості – відповіді «0» на запитання 3, 9, 11, 13, 28, 36, відповіді «5» на питання 11, 13, 15, 27.

Шкала емпатії – сума балів на питання 2, 5, 8, 9, 10, 12, 13, 15, 16, 19, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 29, 32.

#### Інтерпретація відомостей

82 – 90 балів – дуже високий рівень емпатії. У вас хворобливе співпереживання. У спілкуванні, як барометр, тонко реагуєте на настрої співрозмовника. Вам складно, тому що оточення використовує вас як громовідвід, звалюючи на вас свій емоційний стан. Дорослі й діти охоче довіряють вам свої таємниці та йдуть за порадами. Нерідко ви відчуваєте комплекс провини, побоюючись викликати в людей турботу. Турбота про рідних не залишає вас. У той самий час ви дуже вразливі. Ця вразливість іноді не дає вам заснути. Ви потребуєте емоційної підтримки зі сторони. За такого ставлення до дійсності ви близькі до невротичного зриву.

63 – 81 бал – високий рівень розвитку емпатії. Ви чутливі до потреб проблем оточення. Великодушні, схильні багато працювати. Зі справжнім інтересом ставитесь до людей. Вам подобається «читати» їх обличчя й передбачати їх майбутнє. Ви емоційні, комунікабельні, чуйні, швидко встановлюєте контакти і знаходите спільну мову. Ви намагаєтесь не допускати конфліктів і знаходите компромісні рішення. Добре переносите критику на свою адресу. Надаєте перевагу роботі з людьми, ніж роботі самому. При всіх перерахованих якостях ви не завжди акуратні в точній монотонній роботі. Вас неважко вивести з рівноваги.

37 – 62 бали – середній рівень розвитку емпатії, властивий більшості людей. Оточення не може назвати вас «товстошкірим», але в той самий час ви не особливо чутлива людина. Вам не чужі емоційні вияви, але, як правило, вони перебувають під контролем. У спілкуванні ви уважні, намагаєтесь зрозуміти більше, ніж сказано, але за надмірного вираження почуттів співрозмовника ви втрачаєте терпіння. Делікатно висловлюєте свій погляд, якщо не впевнені, що він буде прийнятий. Вам складно прогнозувати



розвиток стосунків між людьми, тому, трапляється, їх вчинки є для вас несподіваними. У вас немає свободи у вираженні почуттів, і це заважає вашому повноцінному сприйняттю людей.

12 – 36 балів – низький рівень розвитку емпатії. Ви відчуваєте труднощі у встановленні контактів з людьми, некомфортно відчуваєте себе в галасливій компанії. Віддаєте перевагу усамітненим заняттям конкретною справою, ніж роботі з людьми. Імовірно, у вас мало друзів, а тих, що є, цінуєте більше за ділові якості, ніж за чуйність. Буває, що відчуваєте свою відчуженість, оточення не пестить вас своєю увагою. Але це можна виправити, якщо ви розкриєте свій панцир і будете приймати потреби інших людей, як свої.

11 і менше – дуже низький рівень емпатії. Важко встановлюєте контакти з дітьми й особами, старшими за вас. Багато в чому не знаходите взаєморозуміння з оточенням. У діяльності занадто центровані на собі. Хворобливо переносите критику на свою адресу й реагуєте на це бурхливо. Вам необхідна гімнастика почуттів. На основі отриманих результатів зробіть висновки й розробіть рекомендації для підвищення здатності до емпатії.

## Додаток Д

### Методика діагностики рівня професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури до формування соціального здоров'я учнів початкової школи за науково- теоретичним критерієм.

(перелік питань для експертів)

**Шановний експерте, будь ласка, оцініть, ступень засвоєння  
теоретичних знань з питань формування соціального здоров'я учнів  
початкової школи здобувачем(кою) вищої освіти \_\_\_\_\_**

ПОКАЗНИКИ НАУКОВО- ТЕОРЕТИЧНОГО КРИТЕРІЮ	ВИСОКИЙ	СЕРЕДНІЙ	НИЗЬКИЙ
1) знання сутності й змісту поняття соціального здоров'я учнів початкової школи			
2) знання генези виховання здорової особистості загалом і формування соціального здоров'я учнів зокрема			
3) знання основних напрямів формування соціального здоров'я учнів початкової школи засобами фізичного виховання			
4) знання особливостей формування соціального здоров'я учнів початкової школи в межах навчального процесу з фізичної культури			
5) знання інноваційних підходів			

до формування соціального здоров'я учнів початкової школи			
6) знання діагностичного інструментарію для визначення стану сформованості соціального здоров'я учнів початкової школи з урахуванням специфіки вікового періоду учнів			
7) знання особливостей застосування інтерактивних технологій навчання в межах навчального предмету «Фізична культура» в контексті формування в учнів мотивації до підвищення власного рівня соціального здоров'я			
8) усвідомлення можливостей навчального предмета «Фізична культура» в підвищенні рівня соціального здоров'я учнів початкової школи			
9) усвідомлення можливостей навчального предмета «Фізична культура» в підвищенні рівня соціального здоров'я учнів початкової школи			
10) розуміння потенціалу позакласної роботи з фізичної культури та знання особливостей її організації в контексті формування соціального здоров'я учнів			

початкової школи			
11) усвідомлення значущості ролі вчителя фізичної культури в його взаємодії з родиною учня/учениці в контексті формування соціального здоров'я дитини			
12) знання особливостей інноваційної діяльності вчителя фізичної культури з формування соціального здоров'я учнів початкової школи			